

Elmer István: Megmozdul a föld

– színjáték két részben –

ELSŐ RÉSZ

Gátszakadás

Dráma egy felvonásban, előjátékkal

Szereplők:

Az **Előjáték** szereplői:

Jókai Mór

Berend Iván

A **Gátszakadás** szereplői:

Bajai Nándor mérnök

Kalmár Ilona, felesége

Marosi Tamás, Bajai Nándor barátja

Horgos Sándor, mérnök kolléga, a Vezér tanácsadója

Somogyi Györgyi, Kalmár Ilona barátnője

Bajai Lajos, a mérnök apja, az Öreg

Károly, a Vezér hangja

A bíróság hangja

(A szereplők lassan beszéljenek, az érzelmi töltést ne hadarással, gyors szövegmondással érzékeltessék. Időt kell hagyni, hogy a gondolatokat a nézők be tudják fogadni. Egy-egy mondatot, amelyek üzenet értékűek, a szereplők megismételhetnek, vagy valamiképpen „visszhangozhat”. Minden társzművészeti megoldás szóba jöhet a rendezés során, filmbejátszás, élő zenészek stb.)

A darab jó néhány helyszínen játszódik. Ezeket mégis egyetlen színpadi képbe lehet foglalni, a helyszín változásai fényekkel érzékeltethetők. Az első rész helyszínei: Jókai háza, Bajai Nándor és feleségének lakása, a munkahely tárgyalóterme, bírósági tárgyalóterem, az apa háza, kórház.)

Előjáték

(Jókai Mór a dolgozószobájában. Nincs még negyvenéves. Kopogás, beállít hozzá egy hasonló korú férfi, Berend Iván.)

Jókai (némileg bosszankodva, mert megzavarták a munkájában): Tessék!

Berend: Üdvözlöm, Jókai úr! Bocsásson meg, ha zavarom.

Jókai (magának): Különös. Jókai úr! Még soha nem szólítottak így. (Berendnek) Bár megzavart, de nem hiszem, hogy bocsánatért kellene esedeznie.

Berend: Régóta készülök rá, hogy megkeressem.

Jókai: És mi tartotta vissza?

Berend: Gyermekkoromtól készülök rá, amióta megtanultam olvasni. A szüleimtől kaptam egy könyvet, az ön neve állt a címlapon.

Jókai: Szóval az írásaim miatt. Már azt gondoltam, talán a titkosrendőrség ügynöke. Bár egyesek azt mondják, negyvennyolc régen volt, azóta már (gúnyosan) konszolidálódott a helyzet. Puha diktatúra, hallom a cinikusoktól – akik sunyi módon besurrantak a diktatúra köpenye alá, a magánbeszélgetésekben meg igyekeznek fenntartani az ellenálló látszatát.

Berend: Ennyi elevenen lüktet önben még ma is negyvennyolc emléke?

Jókai: Emléke?! Valósága! Drága barátom, honnan jött maga? Negyvennyolc nem fakult ki az idő mosásában.

Berend: Valóban, még be se mutatkoztam. Berend Iván vagyok.

Jókai: Negyvennyolcas?

Berend: Lélekben, gondolatban mindenképpen.

Jókai: Nem értem.

Berend: Nekem ötvenhat olyan, mint önnek negyvennyolc.

Jókai: Én igazán szeretem a szavakat, talán ismerem is ezt a nyelvet, de nem értem.

Berend: Igaz, gyerek voltam még, alig fogtam föl belőle valamit, de amit a felnőtteken láttam, először a szabadság lehetőségétől a féktelen örömet, utána meg legalább olyan erővel a félelmet... Negyvennyolcban Mórícként, negyvenkilenc után meg Sajóként nem így érzett?

Jókai: Már végképp nem értem. Kicsoda ön, és honnan jött?

Berend: Nekem ötvenhat jelenti azt, amit önnek negyvennyolc. A huszonegyedik század Magyarorszájáról.

Jókai: Nincs ebben semmi különös. Az ember előre és hátra szánkázik az időben. Azután olykor megáll a saját idejében. Csak az ostoba gondolja, hogy nem így van... De amint látom,

van némi fogalma – vagy akár tapasztalata – az ember önmagára húzott kényszerzubbonyáról, a diktatúráról... És a szabadság érzéséről. A kettő együtt jár. Létkeringő.

Berend: Még a mi időnkben is...

Jókai: Ne csodálkozzon ezen. Az ember természetének legmélyebb sajátja nem változik meg kétszáz év alatt... kétezer alatt sem. Ez már csak így van: diktatúra és szabadság örök váltólázában élünk... De nyilván nem ezért jött.

Berend: Az íróat keresem, a romantikus Jókait.

Jókai (mosolyog): Romantikus Jókait? Ez igen különös. Még soha nem hallottam ezt.

Berend: Az én koromban így emlegetik. Jókai, a nagy romantikus mesemondó.

Jókai: Megbélyegzik az embert. Utólag billogot nyomnak a homlokára. Zászlón lengetik vagy földbe tapossák.

Berend: A véleményét kérem. *(előveszi addig szorongatott mappáját.)* Írtam egy drámát. Szerettem volna, ha olyan, szóval, ha hasonlít arra, ahogyan ön... Az én koromban még csak bírálatra sem méltatják. Ha elolvassák... kinevetnek, azt mondják, napszitta romantikus alak vagyok.

Jókai: Romantika, romantika...! Ugyan mit tudnak róla, akik ilyen szavakra vetemednek.

Berend: Romantikus stílus, ugyan már! Túlhaladt rajta az idő, mondják.

Jókai: Akik ezt mondják, semmit nem értenek belőle. A romantika ugyanis, kedves barátom, nem irodalmi stílus – a romantika lényegét összetévesztik a kor felszínes ízlésével... De hagyjuk meg az okoskodást a filoszoknak. Mutassa a darabját.

(Berend átnyújtja a dossziét, Jókai belelapoz)

Jókai: Gátszakadás. Nem mondom, erős cím. A szereplőket elnézve, látom lesz itt szerelmi szál, férfiak közötti összeütközés. Akármely korban írják is, a művek az ember két alapösztönére épülnek. Mint ahogyan maga az élet. Az önfenntartási és a fajfenntartási ösztönre. Az ember változatlan természetére. Az ösztönember és az erkölcsi ember küzdelmére.

Berend: Az én korom egyik frivol írója úgy fogalmazott: az irodalmi művek többsége arról szól, hogy Jancsi be akar bújni Juliska ágyába, és Juliska vagy őt engedi be, vagy valaki mást.

Jókai: Hát ez jó! Nagyon jó. Talán az arányokról lehetne beszélni. A két ösztön persze együtt jelenik meg, és okoz mindenféle bonyodalmat az életben. Minden eszme ebben a bonyodalomban jelenik meg. És itt a nagy kérdés, barátom: hogy milyen eszme! A gyáváé, ki, amit érez, elrejti magába, és ami benne gyöngye, emberi, a másoknak föltárni nem meri –

vagy követi a reményt és az álmokat, amíg lehet, amíg ég benne a tűz. Ezt a két idézetet fölírtam magamnak, itt tartom az íróasztalomon.

Berend: Ha elolvasná...

Jókai: Biztosíthatom, barátom. A kortársak, tudja, miért negligálják a másik művét? Mert féltékenyek. Az én időmben is így van ez. Megkérdezték az egyik író a másiktól: mi a véleménye róla? – Ne is említse azt a tehetségtelen alakot, aki azokat a fércműveket írja! – De hiszen a legjobb barátjaként tartják számon. – Ha igazán a barátom lenne, nem írna.

Berend: Mikor jöhetek?

Jókai: Egy hét múlva. Délelőtt megírom a napi penzumomat, délután négy felé. Kap egy falás érett tokaszalonnát és svábhegyi bort mellé... Szóval Gátszakadás! No, lássuk csak!

(Áttűnés a darabba)

Gátszakadás

Első kép

(Bajai Nándor otthon. Töpreng, megérkezik a felesége, a házasság ábrázolása, emelkedő feszültség. A férfi egy könyvből olvas fel egy szöveget, hátul a mondatok akár kivetítve – úgy olvassa, mint a maga dilemmáját. Ha úgy gondolja, egy-egy mondatot megismételhet. Olvasás közben indul a jelenet.)

Bajai: ...Arcomra tekinthetek-e a létezés homályában? Vagy csak hordom magamon azt az arcot, amelyről egy életem át azt gondolom, azt hiszem, azt hajtogatom, megelégedetten vagy megszállottan, máskor kényszeresen, hogy az enyém, ez vagyok én, és soha nem érem utol? Önmagamra tekintek, de látom-e azt, aki vagyok? Vagy csak életem visszfénye jut el hozzám? A homályban néha a felismerés? Azután be kell látnom, minden felismerés csonka. Csonkaságomban állok a roncsolt világban. ...vannak órák vagy inkább csak percek, amikor úgy érzem, gondolattal és lélekkel úgy érzem, elérkeztem a teljességhez, azután... Hiába gondolom, szétmállik az áldott perc, utánakapnék, hogy ne! Maradjon még, végre rátaláltam, ami töredezett, ami roncsolt, végre egygé állt, sértetlenül...

Hol, merre találok meg ebben a tülekedésben a biztonságot?

Biztonság. Létezik-e, vagy megint csak a vágy kapaszkodik a semmi után? Nincs biztonság. Hazug szólam, önámítás, amire mégis szüksége van az embernek, hogy elviselje létezésének nyűgét?

Mert hiába az olykori szépség, a könnyű dallamok, hiába az erősítő fények, a felhők és a dombok megnyugtató ritmusa, máris semmivé foszlik, és marad – a létezés nyűge.

(Bekapcsol valamilyen zenegépet, Sibelius hegedűversenyének 3. tételéről szól – vagy ehhez hasonló érzelmi telítettségű zenemű)

Bajai: Ha egy szó, a másik ember egyetlen szava kiemelne belőle! Minden felhőn, dombvonulaton, csillogó vízen túl – az ember szava. Csak egy szó, egy gesztus, és már elfogadható... de legalábbis elviselhető, ami addig kínlódva, nyomorult módon odaszorított a földhöz. És ebből a szörnyű bezártságból a megragadhatóhoz, anyag az anyag után kap, és elhiszi, elhitei magával, jóllakott ezzel a biztonsággal.

Mi hajtja, űzi, mi élteti bennünk az életet? Miféle erő sodor előre, egyre csak előre? Élni kell! Micsoda megrögzött lüktetés, vonulás – de ismerjük-e az irányát, ismerjük-e a célját?

Célját – hazugságokat. Hamis kis istenek vagyunk, nyomorult kis, önmagunk teremtette istenek, földre horgasztott fejjel? Mert hiányzik belőlünk az alázat, hogy szabaddá váljunk valamire, arra, ami az emberi erőfeszítésben a legtöbb...

(Az olvasás megszakad, mert belép a feleség, Kalmár Ilona. Bajai zavartan behajtja a könyvet.)

Kalmár: Mi ez a szörnyűség? *(Ledobja a kabátját, mint akit űztek, és most megpihenhet végre.)*

Bajai: Szörnyűség? Mire gondolsz?

Kalmár: *(bosszankodva)* Ez a hangzavar. *(Lehalkítja, a zene azonban, miközben halkul, eltorzul, szétesik, végül elúszik, mint amikor lassabb sebességgel játszzák. Grotteszk.)* Nem elég az egész nap, a mindenféle gond? Végre hazaérek, csöndre, nyugalomra vágyom az egész nap után, és akkor ez fogad. Neked persze könnyű. A mérnök úr csöndesen eltölti íróasztalánál az egész napot.

Bajai: Mi izgatott föl ennyire? Merre jártál? Történt valami?

Kalmár: Unalom. Te elfoglalod magad a munkáddal, én meg... Mások élnek, mi meg csak taposunk itt egyik napot a másik után. Egyébként is fáj a fejem.

Bajai: A nagyapám...

Kalmár: Hagyd abba! Elegem van a családod okosságából.

Bajai: A nagyapám azt mondta, csak a buta ember unatkozik.

Kalmár: *(bekapcsolja a televíziót, kapcsolgatja, a kivetítőn megjelenik: az egyik csatornán gyilkolás, a másikon robbantás, üldözés, közben szentimentális csókjelenet)* Mi soha nem csinálunk semmit. Unalmasan csak itthon üldögélünk.

Bajai: De hiszen ma is olyan elegáns voltál. Biztosan találtál valamilyen programot.

Kalmár: Mert te nem törődsz velem.

Bajai: Végül is merre jártál?

Kalmár: Érdekel is az téged? De ha tudni akarsz, kérdezd meg Györgyit.

Bajai: Látod, te a barátnőddel töltheted az egész napot.

Kalmár: Sokkal jobb helyzetben van...

Bajai: ... mint te?

Kalmár: Belevágott valamilyen vállalkozásba. Volt bátorsága kockáztatni, különben ő is csak húzná az igát...

Bajai: Mint én. Akkor most csöndesen eltöltöm az íróasztalnál a napot vagy húzom az igát?

Kalmár: Györgyi férje tehetséges – és még tudnék másokat is említeni.

Bajai: Szerinted semmit érő fajankó vagyok? Mások tehetségesebbek... Olyan vagy, mint az anyám.

Kalmár: Nagyon kérlek, ne hasonlíts hozzá.

Bajai: De igen, mert annak idején ezt hallottam tőle: másokat bezzeg fölvesznek az egyetemre! „Látod, Károlyka milyen tehetséges, azonnal bejutott.” Persze, a felvételi napján este már telefonált az apjának az egyetem rektora: „Szervusz, Józsikám! A gyerek ügye rendben. Ahogyan ez köztünk illik. Elvtársi alapon.” Nekem meg a felvételi bizottság elnöke majdnem a fejemhez vágta a hamutartót: „Maga ilyen nézetekkel akar bekerülni közénk?”

Kalmár: Károlyka mindenesetre ma az erőmű tulajdonosa. Csak ne bántsd őt. Hát te nem jöttél még rá? A tehetség nem az a fene nagy okosság, amit összeolvasol abból a rengeteg könyvből. Egyébként alig lehet belépni a szobádba, fojtogat a polcokról felszálló por – aki érvényesülni tud, az jelenti a tehetséget.

Bajai: Ebben a kegyetlen világban lehet, hogy így van. Letaposni, megszerezni, ez a tehetség mértéke. Csakhogy nem tart ez örökké.

Kalmár: *(gúnyosan nevet)* Örökké! Kit érdekel, mi lesz... Ez a te bajod. A mérnök úr az örökkévalóság fellegében él, közben meg itt élünk. Mintha fogalmad sem lenne a körülöttünk lévő világról.

Bajai: Attól függ, mit nevezünk körülöttünk lévő világnak. Elindítottam egy vizsgálatot. Még semmit nem tudok biztosan, inkább csak sejtés. De ha beigazolódik... Lehet, hogy valami nagy baj...

Kalmár: És ezt haza kell hoznod?

Bajai: Kinek mondjam el?

Kalmár: A munkahelyi problémáidat?

Bajai: Ma is akartam a Vezérrel beszélni, de nem lehet bejutni hozzá. „Váratlanul dolga akadt.” Horgos úgy áll ott a Vezér előszobájában...

Kalmár: Mi ez a lekicsinylő hang? Miért nem nevezed Károlynak?

Bajai: Horgos úgy áll ott a Vezér előszobájában, mintha a testével kellene megvédenie őt – tőlem is. Egyébként pedig nekem továbbra is Vezér – azelőtt vezérigazgató elvtárs, most meg vezérigazgató úr. Beszélni akartam vele, de hirtelen el kellett mennie. Most ez, máskor más kifogás. Lassan az elérhetetlen kasztjába tartozik. De ha beigazolódik a sejtésem, és baj lesz, az ő bőrére megy a dolog.

Kalmár: Fenyegetni akarod őt, zsarolni!

Bajai: Ugyan már! Ha bekövetkezik a tragédia, nyilván ő az első számú felelős. Éppen hogy meg akarom menteni. Meg másokat, és az egész vállalkozást.

Kalmár: Nem viszed túlzásba az aggodalmadat? Mindig ez a megváltó szerep.

Bajai: *(nem tudja, elkeseredjen-e vagy dühös legyen)* Nem érted. Miért is értenéd.

Kalmár: *(sértődötten)* Persze, mert én nem vagyok olyan művelt, mint te. Olyan nagyra vagy a polgári származásoddal. Tudod, mit kezdhetsz azzal...? Lenézel, mert én máshonnan jöttem. De nem olyan világot élünk.

Bajai: Te tudod a legjobban, hogyan gondolkodom erről. Én hiszek az emberi jóságban, hogy át lehet lépni bizonyos akadályokat, jó szándékkal felül lehet emelkedni az eltérő hagyományokon. Igenis, kimondom, a származási különbségeken.

(Bajai ekkor kilép a jelenetből, belső monológ, háttal áll a nézőtérnek, a kivetítőn hatalmasra nőtt arcát látjuk)

Bajai: Talán tévedek? Hiába a mai zűrzavar, ami mindent ellep, ami mindent fölforgat, amit társadalmi egyenlőségnek, „demokráciának” neveznek, mégiscsak a különbségek... Mások

vagyunk. Én nem nézek le senkit. Talán tévedtem, hogy hittem a méltóságban, mindenki méltóságában, és közben elfeledkeztem arról, hogy mások vagyunk, máshonnan jöttünk, másféle emlékekkel, másféle álmokkal, másféle vágyakkal, másféle reményekkel. És azt gondoltam, hogy képes vagyok mindezt közös vágyakká és reményekké gyúrni.

Második kép

(Munkahely – tárgyalás, Bajai előterjeszti aggodalmát a Vezérnek, aki mindvégig láthatatlan. Hosszú irodai tárgyalóasztal, kifut a díszletből. Láthatatlan végén ül a Vezér, látható végén Bajai. Vezérnek mindvégig csak a hangját halljuk.)

Bajai: Tisztelt vezérigazgató úr... vagy elvtárs.

Vezér: Hagyjuk ezt, régen volt, változtak az idők. Ügyvezető igazgató. Egyébként is, a régi ismeretségre való tekintettel... négyszemközt akár tegeződhetünk is.

Bajai: Tudtunk egymásról, de valahogy soha nem kerültünk közelebbi kapcsolatba.

Vezér: Pedig azonos sorsot éltünk meg a nehéz időkben.

Bajai: Mégis másfelé vezetett az utunk...

Vezér: Na jó, hagyjuk ezt. Minek fölemlgetni mindig a múltat. Akkor úgy lehetett élni.

Mindenki felszínen akart maradni, ahogyan én, úgy te is. Hogy én vezérigazgató lettem – no és? Szakmai feladat, szakmai út. Ha nem én, akkor valaki más ül a helyemre. Aki talán pártvonalon érvényesül. És akkor mi lett volna az üzemből?

(Bajai elkéseredetten végigdörzsöli az arcát, hallgat)

Vezér: No, de térjünk a tárgyra. Tudod, mennyire kiszámított az időm, most is jönnek a külföldi partnerek. De neked mindig... szóval, amikor feltétlenül szükséges.

Bajai: Megvizsgáltam a hűtőgátját.

Vezér: Régi história. Már kétszer megemeltük a koronamagasságot.

Bajai: Éppen ez az. Minél magasabb a vízszint, annál nagyobb a fenéknyomás.

Vezér: Nem értem. Te tudtommal üzemeleési mérnök vagy, a gát állapota pedig a műszakiakhoz tartozik. Kiváló embereim vizsgálták meg... Mindent rendben találtak. Itt van a szakvélemény. *(Kicsúszik az irat a hosszú asztalon, de mielőtt Bajai utánanyúlhatna, egy olyan eszköz, mint amelyet a rulettasztalnál használnak, már vissza is húzza.)* Te is tudod, ha a

szakvélemény rendben, dokumentum kész, akkor miben kételkedhetnénk? Nem is értem, miért jutott az eszedbe. Kívül esik a munkaköri kötelességeden.

Bajai: Valóban, részben kívül esik, mondhatnám, véletlenül tévedtem arra. A legutóbbi töltésemelés... Képtelenül magasnak láttam.

Vezér: Szóval érzelmi benyomás. A mi szakmánkban aligha van helye az ilyen... hogy is mondjam... szubjektív megítéléseknek. Mi tényekre, a technológiai előírásokra hagyatkozunk, és mondom, a statikusok megvizsgálták.

Bajai: Nem kételkedem szakmai hozzáértésükben, de tudod, az ilyen megrendelésre készült szakmai tanulmányok...

Vezér (*felháborodva*) Csak nem képzeld... kénytelen vagyok hangot váltani, csak nem képzeled a mérnök úr, hogy nem a legszigorúbb szakmai követelmények szerint jártam el. Megdöbbenő... egészen megdöbbenő gyanúsítgatás.

Bajai: Szó sincs erről. Mindenütt előfordulhat tévedés, vagy ha nem is tévedés, valami rejtett hiba. Anyaghiba. A föld is anyag. Az is elfáradhat, előzetesen nem mutatja ki semmilyen vizsgálat, azután egyszer csak, hirtelen, váratlanul...

Vezér: Mérnök úr, nem tűröm ezt az alaptalan gyanúsítgatást.

Bajai: Szó sincs erről, csak ismerem a gátak természetét. Apám vízépítő mérnökként sokszor magával vitt gyerekként. Mutatta a gátakon a jeleket, amit más észre sem vett, de ő már látta.

Vezér: Miért nem választotta akkor a vízépítő szakot, miért ment gépészek.

Bajai: Lehet, hogy tévedek, legyen így, de a lelkiismeretem...

Vezér: Ó, a lelkiismerettel itt nem sokra megyünk.

Bajai: Hajszálrepedések... talán észre se venni, de ott vannak. És nem is akármilyenek. Y alakúak. Apámtól tudom...

Vezér: Nem értem. Mindkettőnk ideje drága. Még öt percem van. Ha érdemi mondandója van, kérem, foglalja össze röviden.

Bajai: (*mély levegőt vesz*) Ezek a repedések, különösen az ilyen Y alakúak súlyos jelek. Nem állítom, hogy holnap, de előbb-utóbb kitágítja a járatokat a víz... A megerősítésre nincs lehetőség, túl mélyen mutatkoznak a jelek. Le kell engedni a hűtővizét, és újraépíteni a tartógátat. A déli oldalát mindenképpen. A legjobb lenne egy másik tározó kialakítása, összeköttetésben a meglévővel, sokkal alacsonyabb vízzszinttel.

Vezér: Miket beszél? Mérnök úr, azt kell gondolnom, az idegei felmondták a szolgálatot. Valami magánéleti konfliktus? Képtelenség. Hogy leengedni a tavat! Tudja maga, hány hónap termelés kiesés lenne? Veszteség, veszteség! Így is napi küzdelmet folytatok a vállalkozás talpon maradásáért.

Bajai: Ehhez valóban nincs közöm, de úgy tudom, nyereséges az üzem. Nem panaszkodhatom a prémiumom miatt.

Vezér: Több hónapi leállás, közben fizetni kell a dolgozókat. Miből? Vagy elbocsájtani őket? Tudja, micsoda küzdelmet folytatok a megmaradásért most, a világgazdasági recesszió idején? És akkor előáll ezzel a képtelen ötlettel. Egyébként is, alaptalan a fölvetése. Még egyszer ismétlem, a legjobb statikusok...

(Ismét kicsúszik az irat, de mielőtt Bajai utánanyúlhatna, ugyanúgy visszahúzza a láthatatlan kéz)

Vezér: Szakkérdéseket szakmai alapon döntünk el. Hol tartanánk, ha felülnénk mindenféle mendemondának. Holnap felrobban a kazán, holnapután kiszakad a generátor, azután beszakad az üzemcsarnok... Mi ez a lázálmos világvége hangulat?

Bajai: A szakértők nem említik a hajszáltrepedéseket?

Vezér: Olvashatta, persze alaposan nem nézte végig, a legkorszerűbb geológiai és geodéziai módszerekkel dolgoztak. Minden megfelel a szabványos előírásoknak. Azt azért nem várhattuk, hogy megvizsgálják, milyen hatást gyakorol a gátra, ha rászáll egy madár. Nevetséges... Azt meg végképp nem várhatja el, hogy rátojjunk a saját fejünkre. Nem tudom, mit szólna, ha holnap megszűnne az állása, mert gátat építünk, csak úgy szórakozásból, mert mérnök úr úgy látta...

Bajai: Kötelességemnek éreztem...

Vezér: Kötelessége az üzemi technológiai rend biztosítása. A tó és a gát a műszakiakhoz tartozik.

Bajai: Nincsenek egyértelműen tisztázva a működési területek.

Vezér: Majd beszéljek velük. Remélem, ez kielégítő válasz. De nincs több időm. *(mintha megenyhülne, újra tegezésre vált)* Remélem, nem veszed rossz néven, hogy tulajdonosi minőségemben kénytelen voltam felvilágosítani téged a tényekről. Megértettem, amit mondtál, mint említettem, megteszem a szükséges intézkedéseket. De azt hiszem, az lesz a legjobb, ha elfeledjük ezt a mai beszélgetést. Nem is találkoztunk... mert ha a felügyelő bizottság elé kell vinnem az ügyet... és akkor már kevés leszek, hogy megmentselek. Rólad van szó, a te érdekedben... egyébként meg vagyok elégedve a munkáddal, köszönöm. Emlékszem még az egyetemről, kiváló műszaki emberré képezted magad. Nem szeretnék megválni tőled. Hol is tartasz most a bérskálán?

(Mielőtt Bajai bármit mondhatna, folytatja)

No, majd utána nézetek. Elvégre mindannyian a piacról élünk. Hidd el, nekem sem könnyű. Legszívesebben megszabadulnék ettől a tehertől, de nem tehetem. Ha egyszer ez méretett rám, nyakamba szakadt az üzem, valakinek csinálni kell...

(Bajai föltámolyog az asztal végéről, elindul valamerre. Megjelenik Horgos a Vezér asztalánál. A Vezér továbbra is láthatatlan)

Horgos: *(mindvégig szervilis)* Hivatott, vezérem.

Vezér: Mondd csak, ez a mérnök, Bajai nálad jelentkezett, hogy beszélni akar velem?

Horgos: Nem, a hivatalos titkársági úton.

Vezér: És megmondta, milyen ügyben?

Horgos: Valami személyes ügyet emlegetett...

Vezér: Valóban, még az egyetemen találkoztunk. Ismerem a feleségét is. Rendes ember, csak kissé körülményes, mintha még mindig a pártállami bürokratikus időkben élnék.

Szakmailag, nem tagadom, kiváló felkészültségű, de mintha nem értené, hogy nekünk a piaci szempontok az elsődlegesek. Jó ember, oda kell figyelni rá. Rendezni kellene a fizetését, szóval érted, aláírásra majd küldd be hozzám.

Horgos: Értem, vezérem. De hogy tisztán lássak, milyen arányban?

Vezér: Húsz – legfeljebb huszonöt százalékra gondoltam. Fogalmazd meg az indokot: a technológiai korszerűsítés terén elért eredményeiért... és a többi...

Horgos: Még ma intézkedem.

Vezér: Azért nem kell annyira kapkodni, elég lesz holnap is.

Horgos: Értem, vezérem...

Vezér: Neked is időszerű... majd a közvetlen keretből.

Horgos: Köszönöm, vezérem.

Vezér: Még valami. Ha Bajai újra jelentkezne akármilyen ügyben, légy szíves, kezeld az ügyet. Szóval érted, nem érek rá. Kissé túlhajtott mostanában, finoman, de szereld le. Fontos a diszkréció. Nem megbántani, csak elolvasztani az ügyet.

Horgos: Értem, vezérem.

Vezér: *(gondterhelten, önsajnálattal)* Hát igen. Mindig a személyi ügyek a legnehezebbek. Néha úgy érzem magam, mintha lelkipogozó lennék. Ha utat engednék mindenkinek, aki beszélni akar velem, másból sem állna a napom. És akkor hol marad a saját munkám.

Gondoltam is arra, rám férne valamikor egy kis pihenés. Egy hajóút a Földközi-tengeren. No, majd meglátjuk. És milyen sajnálatos: a feleségem nem tudna velem jönni, nem bírja a tengeri utazást.

(Horgos alázattal távozik.)

Harmadik kép

(Kalmár Ilona és barátnője, Somogyi Györgyi beszélgetése Bajaiék lakásán.)

Somogyi: Persze, hogy értem. Ne gondold, hogy én nem küszködöm. Amikor a rengeteg üres idő. A férjem megszállott, alkohol work, nincs más kifejezés rá, egész napját a munkahelyén tölti, és ha este végre hazaér...

Kalmár: ... Fáradt. Nekem mondd. Végre azt várom, hogy Nándi hazaérjen, hogy valamit kitalál, valami szórakozás. Ehelyett mindig ugyanazt az elnyűtt arcot látom.

Somogyi: Az enyém úgy jön haza, mintha én ott se lennék. Ha egyszer eltűnnék a lakásból, észre se venné. Talán csak... Első útja a konyhába vezet. Nem mondja, de látom rajta: van, valami enivaló? Azt gondolja, a cselédje vagyok. Majd az egész napot a konyhában töltöm, a zsír meg az olaj szaga átjárja a bőrömet, beleül a hajamba. Még mit nem!

Kalmár: Mit gondolnak rólunk? Minek néznek bennünket? Ismeretségünk kezdetén: ó, drágám, érted mindent... A fárasztó nagy szólások.

Somogyi: És azóta mennyi idő telt el. Ma reggel is belenéztem a tükörbe. Már nem merek előtte mezítelenül mutatkozni. Megvárom, míg elmegy, szerencsére korán indul, csak utána kelek fel. Összegyűrt arccal, fáradt szemekkel, a hajam... borzasztó, kócos, semmi smink, és látod, egyre inkább feszül rajtam a ruha.

Kalmár: A ráncok, szörnyű, amikor először észrevettem, a férjem még nem, de én láttam, észrevettem és elsírtam magam. Mindenem romlásnak indult, a szépségem, megereszkedett a mellem, a hasam... Jaj, mit tegyek? Igen, szép voltam...

Somogyi: A vagyonunk, a gazdagságunk... fogyatkozik, napról napra fogyatkozik. És a férfiak képtelenek megérteni, micsoda csapás ez ránk nézve. És egyre több idő, egyre több figyelem, energia fenntartani magunkat. Már beszéltem egy plasztikai sebésszel.

Kalmár: Én ezt nem hiszem, hogy megtehetem. Nándiból hiányzik az akarat, az érvényesülés vágya. Néha sajnálom ezért. Amikor látom, hogy beletörődött, nem is beletörődött, neki így is jó. A mérnök úr, a beosztott mérnök úr. Miközben mások vagyonokra tesznek szert.

Somogyi: Mi sem csordulunk túl a jóléttel, de nem panaszkodhatom. Miklós előteremti, amennyi kell. Elég volt megemlítenem, hogy már akadozik a kocsim, néhol átütött rajta a rozsdá, „jó, jó, drágám, lecseréljük”, és valóban, alig néhány hét... Tényleg, te még nem is láttad. Ne gondold, hogy valami rendkívüli. Kis közepkategóriás... tényleg, elmehetnének valamelyik nap, egy kis kikapcsolódás.

Kalmár: Unatkozom. Csak elfecsérlődik az idő. Legszívesebben sírnék. És amikor felgyülemlik bennem a keserűség, úgy nézek Nándira... nem is tudom, hogyan. Türelmetlenül, indulattal, mintha mindenről ő tehetne. Tudom persze... olykor azután megsajnálom, és nem értem őt, nem értem magam, nem értem, mit keresek én itt. Szeretnék kitörni, érted, kitörni... Valami...

Somogyi: Valami...?

Kalmár: Valami után, ami más, ami rólam szól, amikor nem érzem ezt a rettenetes ürességet. Hallgasd meg ezt a számot. *(Vaya con Dios: What's a woman – vagy hasonló)* Így fáj, érted, így és ennyire. Szeretnék végre élni...

Somogyi: Jól van, drágám, nyugodj meg. El kell fogadnunk ezt a nyomorúságot. Kiszolgáltatottak vagyunk. Ismertem én is, de az évek alatt megkeményedtem. Nő vagyok, nem engedem, hogy egy férfi visszaéljen a gyöngeségemmel, még ha a férjem is. Páncélt növesztettem, érzelmi kéreg. Megtaláltam hozzá a szót.

Kalmár: Sérülékeny vagyok, harmincöt éves, mire számíthatok még?

(Szörnyűvé maszatozza magán a sminket.)

Somogyi: Használni. Ezt jegyzed meg. Végte ré is üzlet. Ő használ téged, és ennek arányában te is hasznot húzol belőle. Drágám, te a nőiségedet áldozod fel egy férfinak, aki férfiként összehasonlíthatatlan a te nőiségeddel, hát legyen egyenlő felek üzlete. Üzlet az élet, és érdek mozgat benne minden férfit és nőt. Nincs szégyellnivaló kimondani ezt. Csak az álszentek, azok nyafognak. Erősnek kell lennünk. Én biztosítottam magam a házassági szerződésben. Ha föl akarja rúgni, hát tessék! Menjen, de minden marad.

Kalmár: Tőlem folyamatosan a gyereket követeli. De ha egyszer... Nem érti, aligha bírnám elviselni. Ilyenkor felemeli a hangját: ez nem igaz! Azt mondja, csak elfojtom az ösztönömet. Mert a mélyben szeretném a gyereket, csak... tudod, mit mond? Gyáva vagyok! Érted, gyáva vagyok. De ha arra gondolok, elcsúful a testem, szülés után állítólag két évbe is telik, mire helyreállnak a szövetek. Meglottyadok. Riasztó még rágondolni is.

(Már sír, maszatos arccal, borzas fejjel.)

Somogyi: Én szereztem orvosi igazolást. Semmi bajom, alkalmas vagyok az anyaságra, de ha egyszer nem jön össze... és tudod, elintézem. Ma már megbékéltünk. Mindkettőnk tehet róla... vagy nem tehet. Nincs mit egymás szemére vetni. Egyszer meg is fogalmazta: gyereknevelés helyett kiéli magát a munkájában, a vállalkozását tekinti az ő szülöttjének, dédelgeti, hogy minél nagyobb hasznot hozzon.

Kalmár: Ha rágondolok, hogy éveken át minden éjszaka hányszor fölkelni, nincs nyugtom, lehet, hogy gyöngé vagyok, alkalmatlan. Olykor érzem magamban, hogy feltör bennem a vágy, az ösztön... De ha gyerek, akkor mindennek vége. Amit vártam, reméltem az élettől... Vártam, reméltem, istenem, minden múlt időben! Csúnya vagyok... Már nem tetszem senkinek?

Somogyi: Ica, ezt éppen te mondod? Néhány hét, és indulunk. Gondolj a hajóútra. Gondolj rá...

Kalmár: Nem tudom, vajon tényleg én kellek neki?

Somogyi: Különben miért ragaszkodott volna a hajóúthoz? Gazdag, a cégbirodalom tulajdonosa. Ő nem havi fizetésért dolgozik, neki néhány millió csak aprópénz.

Kalmár: De akkor sem engedtem, hogy ő fizesse az utat.

Somogyi: Nem kell annyira kényeskedni...

Kalmár: Nem, nem, Nándi a prémiumából.

Somogyi: Amit attól a cégtől kapott...

Kalmár: Bánt is, furdal a lelkiismeret. Talán jobb lenne, ha Nándi munkahelyet változtatna. Ha nem az ő cégénél dolgozna. Mert úgy néz ki...

Somogyi: Ne emésszed magad. Tönkreteszed, amire vágyakozol.

Kalmár: Már nem is tudom, miféle vágyak... Csak a türelmetlenség, az elégedetlenség. Mit kezdjek magammal? És egyre csak megy az idő...

Somogyi: Ilyen állapotban akarsz elindulni? Mit fog gondolni rólad? Akkor ne csodálkozz...

Kalmár: Azt sem tudom, valóban kellek-e neki, vagy csak...

Somogyi: Vagy csak...?

Kalmár: Vagy csak unaloműzőnek... Pedig milyen szép lenne, ha valaki értem, egyedül csak értem...

Somogyi: Most már szedd össze magad! Ebben a lelkiállapotban kínlódás lesz az egész földközi-tengeri út. Hiába leszek ott veled, mégiscsak ti ketten... Vagy le akarod mondani?

Kalmár: Nem bírok aludni. Hajnalban fölbredek, eszembe jut, hogy Nándi pénzén, elvégre... Nem is tudja, hogy hajóút, azt hiszi, autóbuszos körút...és én megcsa... Ó, micsoda ronda szó, undorító. Én nem... csak élni akarok, valami nagyvonalúság, gondtalanság, felhőtlen kékség...

Somogyi: Majd élvezed a mediterrán kékséget, Cannes, Marseille, Barcelona, de így belefulladász a saját könnyeidbe. És akkor ne csodálkozz, ha ő nem úgy viselkedik. Csalódást érez, mást vár... Ezt akarod? *(Bekapcsolja a Don't Cry for Louie című számot)* Ne sírj egyetlen férfi miatt sem, és ne sírj egyetlen férfi után sem.

(Felállítja Kalmárt, a két nő táncol. Kitáncolni az iménti hangulatot.)

Kalmár: *(kissé zihálva összeszedi magát)* Jobb, most már jobb. Ki kell szabadulni... Ki kell szabadulni...

Somogyi: Ez az!

Kalmár: Igen, szabadnak akarom érezni magam! Ez nem hűtlenség, ez valami más...

Somogyi: Öröm. Az embernek kijár, minden büntudat nélkül kijár az élvezet. Elvégre mi a bűn? Amit annak tartasz. A bűnt magad teremted meg azáltal, hogy annak tartod.

Kalmár: Nem bírom a bezártságot. A kilátástalanságot. Én nem a bűnbe, a szabadságba akarok lépni. Megnyomorodás nélkül, azzal a lelkesítő gondolattal, hogy minden lehet! Szabad vagyok, szabad! Nem bűnös, hanem szabad. És nem érzek magamban semmi rosszat. Tiszta vagyok, tiszta! Megcsalom? Hazug a szó, nem én, a szó hazudik!

Somogyi: Szép vagy, a bőröd, a tested... Múltkor valaki kezembe adott egy könyvet: *A test ördöge*. Valami francia író regénye. Beleolvastam, de mindjárt abba is hagytam. Hiszen nem a test ördöge, hanem a test öröme... Az hazudik, aki az örömet ördögnek nevezi. A test ajándék. És az ajándék nem lehet semmiféle rossznak a szülője.

Kalmár: Ó, a tenger, a szikrázó nap, a csillogó víz, a felhőtlen ég... Utazni, utazni, megszabadulni minden nyomorúságtól, úgy élni, hogy az embernek táncolni támadjon kedve! Kitépem magamból valamennyi rossz érzést, a szabadság büntelenné, tisztává tesz.

Negyedik kép

(A munkahelyen: Bajai határozottan lép fel, átadja a gát állapotára vonatkozó dokumentációt. Horgos alázatoskodik, miközben eltávolodik tőle, végrehajtja a Vezér utasítását.)

Bajai: *(kezében a dokumentáció)* Ez minden bizonnyal meggyőzi. Előbb én is azt gondoltam, talán tévedek, talán mégsem annyira kritikus a gát állapota. De most, elvégezve a geodéziai vizsgálatokat, sokkal rosszabb a helyzet, mint véltem. Bármely pillanatban... Szörnyű rágondolni is. A gát koronaszintjét két alkalommal is emelték. Anélkül, hogy megvizsgálták volna az alapokat. Laza a talaj szerkezete. Az átázás jelei mutatkoznak. Alattomos, lassú szivárgás. Sokáig semmi, aztán egyszerre megindul. Ilyen a romlás természete. Hosszú ideig nem mutatkozik, hitegeti a szemlélőt, minden rendben, semmi baj, azután...

Áttör. A gát is olyan, mint az életünkben. Sokáig a látszólagos nyugalom, békesség, nincs semmi baj, és elhisszük... mert el akarjuk hinni, pontosabban nem akarjuk elhinni a rosszat, a romlást, a pusztulást. Mindig más hal meg, ez a szabály, mi meg kivételek vagyunk. Csakhogy egyszer a kivétel válik szabállyá.

(Közben hosszan gyalogol, akár egyhelyben, hogy a Vezér elé jusson.)

Bajai: Nem érhető el az ügyvezető tulajdonos úr? De hiszen a napokban beszéltem vele... Értem, persze, hogy értem, a sokféle elfoglaltság... Nem, nem szeretnék alkalmatlankodni, dehogyis indiszkréción, hiszen az ügyvezető tulajdonos úr ügyeihez semmi közöm... csak szakmai kérdésben szerettem volna vele... Nagyon fontos, kérem, higgye el, holmi jelentéktelen ügyben miért is zavarnám...

De a gát... Itt a dokumentáció, a mérési adatok, a tények... Veszély...

(Megjelenik Horgos Sándor. Joviális közvetlenséggel fordul Bajaihoz.)

Horgos: Szervusz, Nándi. Mennyire örülök, hogy látlak. Milyen régen találkoztunk. Persze, elfoglalt a munkád. Én sem panaszkodhatom. Óriási a hajtás, ma már nem úgy mennek a dolgok, mint régen. Jelentés ide, jelentés oda, kissé kimaszkírozva... *(kuncog)* Emlékszel... persze hogy nem, hiszen gyerekek voltunk, de később mennyit kacagtunk azon az íráson, hogy az egyik téeszben megdőglött hús malac, de mire a jelentés fölért a Hivatalhoz, már az szerepelt benne, hogy anyadisznóként hús a szaporulat. Ma persze már elképzelhetetlen az ilyesmi. Hála Istennek, elmúltak azok az idők.

Bajai: Elmúltak. A kutya se kívánja vissza. Csakhogy lerázhatjuk-e magunkról, mint az a bizonyos kutya a vizet? Ránk ragadt, most is vonszoljuk magunkkal, a szennyeződés beivódott a bőrünk alá.

Horgos: Ugyan már. Rosszkedvű vagy? Megértem, kifacsar bennünket a megfeszített munka. Teljesíteni kell. Kemény időket élünk. Felszínen maradni, ez a legfontosabb. Mert elég a legkisebb megingás, és víz alá nyom a konkurencia.

Bajai: Mindenkinek megvan a maga gondja.

Horgos: Persze nem akadhatunk fenn minden apróságon, nekünk a nyereséget kell szem előtt tartanunk.

Bajai: Neked lehet, hogy igen. Énnekem szakmai felelősségem van.

Horgos: Senki nem vitatja, sőt, elvárja tőled, a nagyszerű mérnöktől, ezért kapod a kiemelt fizetést, a prémiumot.

Bajai: Jó, ezt hagyjuk, de bizonyára tudod, miért keresem a Vezért.

Horgos: Nem, fogalmam sincs.

Bajai: A múlt héten beszéltem vele.

Horgos: Érdekes, nem tudok róla. Pedig rajtam megy át minden hivatalos találkozás, hiszen tudod, időpont egyeztetés, följegyzés a megbeszélésekről, a jegyzőkönyv, a részterületek állapotáról a dokumentáció.

Bajai: Itt a dokumentáció.

Horgos: Miféle dokumentáció?

Bajai: Erről beszéltem a Vezérrel, vagy ahogyan mostanában mondani illik: az ügyvezető tulajdonossal.

Horgos: Ugyan, Nándi, maradjunk egymás között a régi megszólítással. Szóval a Vezér...

Bajai: Nem tudsz róla?

Horgos: Nem, miről.

Bajai: A hűtő gátja.

Horgos: Mi van vele?

Bajai: Aggasztó az állapota.

Horgos: Ne mondd, egészen meglepő. Hiszen a rendszeres ellenőrzések...

Bajai: Igen, a rendszeres ellenőrzések nem mutattak semmit. Vagy azt mutatták, minden rendben van. Csakhogy a legutóbbi rutinvizsgálat alkalmával...

Horgos: Folytasd! Hiszen ez nem gyerekjáték.

Bajai: A korábbi vizsgálati jelentésben még azt írtam, a gát állapota, ha nem is kifogástalan, de alkalmas a tó vizének a megtartására.

Horgos: Igen, dokumentálva van az aláírásoddal.

Bajai: Csakhogy legutóbb feltűnt valami...

Horgos: Folytasd, folytasd, ez nagyon fontos.

Bajai: Feltűnt valami... jobban mondva, megézés.

Horgos: Ó, ismerem én ezt. Mennyi ilyen megézéssel küszködtem, hogy talán nem így kellene, másként volna jó, aztán le kellett gyűrnöm az ilyen tépelődést, és bebizonyosodott, hogy alaptalan aggodalmakat támasztottam.

Bajai: Belátom, a megézés még nem minden.

Horgos: Különösen a mi szakmánkban. Itt csak a hideg ész, a racionális meggondolásoknak van helye.

Bajai: Persze, belátom, csak hogy én már csak ilyen vagyok. A megézés nem hagyott nyugodnom, ezért rendkívüli vizsgálatot végeztem...

Horgos: Nyilván a Vezér megbízásából...

Bajai: Nem, nem tudott róla.

Horgos: Nem tudott róla? Ez nagy hiba volt. De számíthatsz rám, majd elsikálom az ügyet.

Bajai: Nem, éppen ellenkezőleg! Riadót fűjni.

Horgos: Nem értelek. Hát nem azért jöttél, hogy a Vezérnél kimosd magad. Hiszen egy ilyen vizsgálat plusz költség, amit nem lehet csak úgy, a magad szakállára.

Bajai: De ha betartom a szolgálati utat, tudod, mennyi idő. A Vezér most nem ér rá, A Vezér most tárgyal, a Vezér most külföldön... És az ügy nem tűr halasztást.

Horgos: Ajjaj, most hogyan segítek rajtad? De majd csak kitalálunk valami okosat.

Bajai: Nem, Sándor, hát nem érted? Veszélyben vagyunk! A gát katasztrofális állapotban van! Bármelyik pillanatban átszakadhat. És a tíz méter magas víztömeg... Sokmillió köbméter... megindul a város felé.

Horgos: Súlyos megállapítás. Nem is értem, ha igaz, amit mondasz, hogy nem jöttél rá hamarabb. Miért nem figyelmeztettél a jelentésekben?

Bajai: Amikor legutóbb a Vezér elrendelte a gát koronamagasságának az újabb emelését, beadtam hozzá egy különjelentést, amelyben felhívtam ennek a veszélyére.

Horgos: Ennek a jelentésnek akkor meg kell lennie. Majd mindjárt utána is nézek. Tudod, mennyire pontosan adminisztrálok mindent.

Bajai: Az a beadvány valóban csak megérezésekre épült, de most... itt a minden eddiginél alaposabb vizsgálat...

Horgos: Mennyibe került?

Bajai: Nem tudom pontosan, néhány millió...

Horgos: Néhány millió... És ezt csak úgy mondod? Beadtad már a végszámlát?

Bajai: Még nem, most...

Horgos: Nem most, hanem rögtön. Amint befejeztük, azonnal hozd, ezen már csak én segíthetek. De számíthatsz rám.

Bajai: *(a korábbi gondolatot folytatja)* Itt a minden eddiginél alaposabb vizsgálat eredménye. Laza a gát szerkezete, mutatkoznak a hajszálrepedések, megint a víz szivárgása... befelé...

Horgos: Befelé?

Bajai: Ezt neked is tudnod kell, mit jelent.

Horgos: Persze, hogy tudom... Ha valóban így van. Ne gondold, hogy kételkedem a szakértelmedben, az alaposágodban, hiszen köztudott rólad. Bizonyára tudod, hogyan neveznek munkatársaid a hátad mögött. A Bulldog. Mert ha ráharapsz valamilyen témára, azt nem engeded. Felfoghatod dicsértetnek is, én annak szánom... Szóval a mérési eredmények.

Bajai: Pontosan dokumentáltam a jelentésben.

Horgos: Efelől nincs kétségem. Láthatom?

Bajai: A helyzet súlyosságára tekintettel egyenesen a Vezérnek...

Horgos: Bízhatok bennem, ennél egyenesebb utat nem találhatnál. A Vezér feje fölött tornyosultak a feladatok. Minden összejött, ráadásul rövidesen elutazik...

Bajai: Külföldi tárgyalás tárgyalás hátán.

Horgos: Most nem, annyi idő után végre egy kis szabadság. Ráfér. Valami földközi-tengeri hajóút, Cannes, Marseille, Barcelona... Ott legalább nem érik utol a napi ügyek.

Bajai: De ez nem tűr halasztást.

Horgos: Bízd csak rám *(meglapogatja a dokumentációt)*, még előtte...

Bajai: Nem tudok aludni, elképzelem...

Horgos: Talán azért látod ennyire riasztónak, mert a tó alatti völgyben laktok...

Bajai: Olvasd el, olvasd csak el, egyetlen föltételezés, egyetlen szubjektív hang nincs benne, tisztán mérési adatok, adatok, tények, tények...

Horgos: Nyugodj meg, még az elutazása előtt beszélek a Vezérrel. És mint mondtam, elsimítom az ügyet.

Bajai: *(felháborodva)* Nincs mit elsimítani! Éppen, hogy fel kell rázni!

Horgos: Persze, persze, nem erre gondoltam, hanem hogy a cég szempontjából a legelőnyösebb módon oldódjon meg, hiszen te mindig a cég érdekeit nézed. Mint most is. Kiteszed magad akár a támadásnak is, csakhogy...

Bajai: Engem nem érdekel más, csakhogy a veszélyt...

Horgos: Persze, hogy a veszélyt elhárítsd.

Bajai: Ígérd meg, hogy a legrövidebb időn belül intézkedsz. Még ma olvasd el, és akkor rájössz, nem tűr halasztást.

Horgos: Értem az aggodalmadat. Bizzál bennem.

Bajai: Mikor keresselek?

Horgos: Majd én hívlak.

Bajai: Mikor keresselek? Holnap? Ugye, holnap.

Horgos: Mondtam, majd én hívlak, a legrövidebb időn belül, de lehet, hogy holnap még én sem tudok a Vezérrel beszélni.

Bajai: *(türelmetlen)* Mikor?

Horgos: Lássuk csak... *(előveszi az előjegyzési naptárt, ezt ki lehet vetíteni nagyban, minden nap teleírva: foglalt, foglalt, majd a végén jól láthatóan: utazás),* talán... nem..., az sem jó..., de igen, megvan! Még mielőtt elutazik, mindenképpen beszélek vele.

Bajai: Adja Isten, hogy bírja a gát...

Horgos: *(nyugtatja)* Bírni fogja. *(humoros szeretne lenni, hogy valamivel elüsse)* Hiszen mi is annyit kibírtunk már, és mégsem szakadtunk bele.

Bajai: *(távozóban)* Ez ekkora gazember vagy ennyire cinikus?

Ötödik kép

(Bajai találkozik Marosi barátjával. Munkahelyi és magánéleti dilemmáiról beszélgetnek.)

Marosi: Valami baj van?

Bajai: Ingerült vagyok, nyugtalanok. Az éjszaka rémisztő álmom volt, hajnali három felé izzadtan riadtam föl: kétségbeesett üvöltés, menekülés, fenyegetés... Szörnyű volt.

Marosi: Elmúlt. Az ébredés kiráz a képzeletnek ebből a rettenetéből.

Bajai: Csakhogy ez megmaradt. Hiába kapcsoltam fel a villanyt, járkáltam a lakásban, mégsem tudtam szabadulni tőle. Remélem, képzelgés volt... Szörnyű.

Marosi: Ismerem, kínzó állapot. Kibillensz, és nem tudod, miért, nem tudod, miféle felhő kering körülötted, elnyel, mintha valami bűn hatalmasodna el... Emlékszel Ar dai Bernát mesterre? A lógó arcú festőre. Az árkok homlokától lecsorogtak egészen az álláig. Ha valaki ránézett, csak azt kérdezte: mester, baj van? Mire az öreg vizenyős szemével ránézett és fölmordult: nincs, de majd csak akad valami.

Bajai: *(kesernyésen hökken egyet)* Örülök, hogy eljöttél. Megbolondulnék most egyedül. És kinek beszélhetek erről, ha nem neked. A feleségem... ugyan, az nem értene. Vagy megsértődne, mert bizonyára az iránta táplált érzelmeim hültek ki, azért van rossz kedvem.

Persze, a nők úgy gondolják, egy férfi csak a velük szembeni érzelmekben létezik. Hogy az embernek saját élete, saját érzelme, kínja – vagy akár öröme – legyen, ez érthetetlen számukra. Mindent csak önmagukra vonatkoztatnak. A világegyetem középpontja a nő, és körülötte forogjon az ostoba férfinép.

Marosi: Zátonyra futott a hajó? Nekem, öreg barátodnak, őszintén megvallhatod.

Bajai: Nem tudom... Biztosan ismered, amikor arra ébredsz, hogy nyugós vagy, ingerült, rád tapad a ruha, a zokninak nem találod a sarkát, szoros a nadrág, fellököd a poharat.

Marosi: Lökd fel! Nem mered? Egyetemista korodban bezzeg... semmit nem fojtottál el. Most meg olyan vagy, mintha a nyakkendő akasztókötel lenne. Engedd el! Bármilyen nehéz is, el kell engedni.

Bajai: Könnyű ezt mondani. Azt gondoltam, az évek múlásával majd egyre inkább fölülkerekedem az életem. Hogy uralni tudom, irányítani, ahogyan éppen akarom. Ehelyett... ehelyett tudod, mi van? Rángat az élet, kénye-kedve szerint, én meg, mint egy kis hülye, csapódom ide-oda, és nem értem... egyre kevésbé értek bármit is... Te el tudod engedni?

Marosi: Technika kérdése... Nem, nem igaz. Cinikus lettem, hiszen ismered a stílusomat, és tudom, olykor idegesít az „elengedésem”. Ilyenkor elmegyek valamerre, beülök egy ócska kocsmába, kérek egy pohár bort...

Bajai: ...és közlöd a pincérnővel, hogy az egy ebben az esetben nem számnévként, hanem határozatlan névelőként értendő... nem érti, csak vigyorog, vagy azt sem.

Marosi: Közben elmormolom: kétféle útja van a magyar értelmiségnek. Az egyik út az alkoholizmus, a másik járhatatlan.

Bajai: Kárász professzor meg mit mondott? Merre található manapság a magyar értelmiség? Vagy disszidált, vagy a kiskertekbe emigrált.

Marosi: Ősszel ott füstölögtek az összegereblyézett és meggyújtott avar mellett. Nekünk még füstölgő kiskertre sem futotta. És ma? Változott-e valami? A díszletek. Lemaradtunk az érvényesülésről, mint a borraivaló.

Bajai: Le. De nem érdekel. És ha másokkal beszélek erről, kinevetnek: miért sápítozom, megváltozott a világ, érvényesülhetsz, nézd meg, Károly is mire vitte? Az egész üzem az övé.

Marosi: Nem volt buta gyerek.

Bajai: Nem állítom, de már harmadéves korában egyetemi pártvezetőségi tag volt. Beállt a vonalba, hogy csak úgy ropogott a belső zsebében a párttagkönyv. És érdekes módon ki volt az, akinek a „spontán privatizáció” során kétoldalas gyártási tervét milliárdos szellemi apportnak ítélték a gyár megvásárlásakor.

Marosi: Spontán privatizáció... spontán rablás. De már annyiszor megbeszéltük ezt. Körbefordult a történelmi kerék. 1945 után a magántulajdont a nagy kollektív eszme jegyében erőszakkal társadalmi tulajdonba vették. Majd pedig elérkezett a gatyaváltás, szóval a „rendszerváltás”. És a társadalmi tulajdont azok, akik annak idején erőszakkal elrabolták a magántulajdont, most a „kápitalista” eszmétől csöpögve, meg a demokráciáról ájtatoskodva „privatizálták”.

Bajai: És „jogszerűen”. Nahát ettől aztán felszalad a hűgysavam. Hogy... *(elnyeli)* ...És az utódaik, az elvbarátaik. Azok privatizáltak. No és a szalonaréteg. Benne zsírfürdőzik a jó sok, úgynevezett „értelmiségi”. Azt gondolják, ha valaki diplomát szerez, attól már értelmiségi.

Marosi: Ne bosszankodj. Megmondta Vörösmarty: „Mindig így volt e világi élet, egyszer fázott, másszor lánggal égett.” Minden hatalomnak szüksége van a szalonarétegre. Az állatok szalonaréteget növesztenek magukra, hogy védjék, melegítsék a belső szerveket. A szalonarétegnak elég egy kis anyagi morzsa, privatizációs részesedés, hatalmi morzsa, aztán kihúzzák magukat odahaza: látod, anyukám, mire vittem, ma nagyon amerikaiak vagyunk!

Bajai: Az „anyukám”, a drága nagyságos asszony, az üzletasszony kikeni, kifeni magát, elterpeszkedik a húszmillió autóban és gázt ad. A *Pillangókisasszony*ról meg jobb esetben azt hiszi, hogy valami lepkeféle a kertben.

Marosi: Ennyi bajod van a feleségeddel?

Bajai: Nem is tudom. Olyan furcsa. Persze, hamis ábránd, hogy egy nő megértse a férfi gondolkodását – ennyit belátok már ilyen idős fejjel. És tulajdonképpen el is fogadom. Más a természettől ránk rótt szerep. És az eltérő szerep eltérő gondolkodásmódot követel meg. Csakhogy a nő fél elveszíteni a férfit, mert védtelen, kiszolgáltatott, életképtelen nélküle.

Marosi: Talán ezért szeretne ma sok nő férfi lenni – és borzasztó, amikor ebben a szerepben mutogatják magukat.

Bajai: Borzasztó? Nem, inkább nevetséges... sőt, undorító. Férfiak akarnak lenni, hogy az akaratukat rákényszerítsék a másokra, ehhez viszont a nőiségüket veszik elő. Nő vagyok, szolgálj ki, teremts elő mindent...

Marosi: *(fordítani szeretne a beszélgetésen)* Emlékszel, mit hajtogatott Tibor, amikor elege lett a körülötte lévő nőkből? Őt felesége volt, mindegyik nő. Egy nő soha nem tudja, mit akar, de azt minden körülmények között véghez viszi... Most ugye, Ilonáról beszélsz?

Bajai: Nem is tudom... Felfordult velem a világ. Itthon is, amikor hazajövök, és azt remélem... és nincs mit mondanunk egymásnak. Hozd ide... Megcsináltad? Elintézted? És...

mikor utazunk el egy kis wellnessre? *(Utánozza)* „Mások bezzeg...” Szegényke, annyira kifárad a semmittevésben.

Marosi: Még mindig nem dolgozik.

Bajai: Nem is akar. Elvégre a mérnök ura teremtsen elő mindent... Ha olyan nagyokos, és nem lenne ennyire mulya.

Marosi: Ezt így, a szemedbe?

Bajai: Ó nem, de amikor kimondatlanul is érzed az elégedetlenséget. És este az ágyban egy deszka fekszik melletted.

Marosi: *(végeképp szeretné kimozdítani Bajait hangulata árkából)* Na, miután végeztünk a mai napra rendelt nőgyűlölettel, beszéljünk valami másról.

Bajai: *(elneveti magát)* Beszéljünk a nőkről... Szegény Sarkadi Imre. Ma már a nevét sem ismerik. Pedig milyen jó író volt. Egy fröccs után, az *egy* ebben az esetben nem számnévi értelemben...

Marosi: ... hanem határozatlan névelőként...

Bajai: Szóval rákönyökölt a néhány fröccs nyújtotta bölcsességgel a műmárvány asztallapra a Thököly úti kocsmában, és útjára bocsájtotta szentenciáját: Az irodalomról azok beszélnek, akik nem értenek hozzá. Beszéljünk inkább a nőkről.

Marosi: Csakhogy a nőkről is azok beszélnek, akik nem értenek hozzá. Beszéljünk inkább... Miről is beszéljünk?

Bajai: Azt akartam mondani, igyunk előbb egy pohárral. De most ez is taszít. Valamilyik nap elővettem egy regényt. Fiatal korom óta azt hallom, micsoda mű, megnéztem a világhálón is: a huszadik század egyik legnépszerűbb írója. Valahogy sosem vitt rá eddig a lélek, hogy belekezdjek. Hetven oldal...! Végigszenvedtem hetven oldalt. És egész idő alatt – hetven oldalon át – csak ittak, és senki nem tudta, honnan jött és mit akar. Ekkor becsaptam és ledobtam a földre. Ilona, holnap dobd ki! Mintha valami nyúlós gusztustalansággal kent volna össze. Ó, ó... sopánkodott Ilona, ezt? Nem is olvastad. Másoknak tetszik, azt mondják...

Marosi: Elváltok?

Bajai: Á, dehogy. Tulajdonképpen kedvelem. És a megszokás. Igazságtalan lennék, ha csak rosszat mondanék róla. Végére is jó társ. Ennyi idő után mi mást várjon az ember? Minden házasság olyan, mint a tűz. Eleinte lángol, és attól függ, milyen fát raknak a tűzre? A lángok elmúlnak, de marad-e parázs még másnapra is? Vannak pillanatok... Pillanatok, percek, órák, napok, amikor érzed a rezdülést, a harmóniát. A közös ritmust, és ez olyankor minden csikorgást elfeledtet. Most különösen szükségem van erre a benti ügyek miatt.

Marosi: Mit akarsz? Nagyon jól megy a cégnek. Legalábbis így hallani.

Bajai: *(gondolkodik, mit mondjon)* Igen, nyereségrészesedés... de tudod, milyen Ilona. Ha reggel elindulna ötmillió forinttal vásárolni, délben hazajönne pénzért... Akadnak azért gondok, műszaki problémák. Talán azért is vagyok mostanában nyugtalan. Képtelen vagyok szabadulni tőle. Meg kell oldanom, különben... de hagyjuk ezt, szakmai ügyek, inkább magadról beszélj, eddig csak az én sirámimat hallgattad.

Hatodik kép

(Horgos közli Bajaival, a Vezér neheztel a beadványa miatt, jobb, ha távozik a vállalattól. Magatartása álságos, mintha egyetértene Bajaival, közben eltanácsolja a cégtől.)

Bajai: Olyan unalmas az idő. Szörnyű ez a szürkeség. A fény... hol, merre keressem a fényt? Valami érdektelenné sikálta a lelkemet. Hol beszélhetnék erről leginkább, mint otthon. Erre Ilona... vagy nem értette, leintett, mint egy taknyos kölyköt: Ugyan már, ne légy kishitű, ez olyan kispolgári. Felbosszantott: hát ezt meg honnan vette? Ez nem az ő hangja. Fékeztem magam: ilyet még sosem hallottam tőled. Erre azt mondta, az egyik sorozatban... brazil, török vagy mexikói, mit tudom én...

Persze a mondatnak van értelme, több is, mint első hallásra, de hogy éppen az ő szájából. Az unalom, mert az érdektelenség unalomba fulladt bennem, lemondóan bosszantott.

Vagy talán én tévedtem, én nem értettem meg őt? Azzal, hogy – hány éve is már? – együtt élünk, még nem jelenti, hogy ugyanazt éltük át. Ráadásul Horgos. Miért hivatott? Mi a fenét akar? És éppen ilyen hangulatban. Elegendem van... elegendem van mindentől...

Vége... rázd meg magad, mert belesüllyedsz az önsajnálattal mocsarába. És azt még egy szappanoperánál is nehezebb elviselni. De miért várakoztat meg Horgos? Vagy én érkeztem korábban? Nem, tíz órát beszéltünk meg. És már fél tizenegy. Meddig várjak még? Az egyetemen az volt a szabály, ha a tanár húsz percen belül nem érkezett meg, a hallgatókat nem kötelezte az előadás.

Horgos: *(berobban, mint aki rohanva érkezett)* Ne haragudj, ne haragudj, de tudod, minden rám szakad, különösen most, hogy a Vezér szabadságra megy. Elhajózik. Persze ő megteheti, elvégre tulajdonos... Nekem meg... de hagyjuk ezt, te ugyanúgy ismered a bérrabszolga lét nyomorúságát. Mindketten ugyanabban a cipőben...

Bajai: Ugyanabban a cipőben? Ha a cipő ugyanaz is, nem mindegy, ki mennyire tapossa ki.

Horgos: Látod, megint neked van igazad. Te mindig sokkal okosabb voltál nálam, már annak idején is... irigyeltem, ahogyan hamarabb kapcsoltál... és a következtetéseid, mindig két lépéssel előbbre jártál. Akkor még minden más volt... De hagyjuk ezt. Elég a mai nap gondja.

Bajai: És még azt mondják, a mérnököktől távol áll a klasszikus műveltség. Bibliai utalás.

Horgos: *(nem érti, de úgy tesz, mintha)* Ó, igen... de most beszéljünk a te dolgodról.

Bajai: Az én dolgomról? A cég ügyéről... Szóval a gátról van szó? Végre... már ügyis késésben vagyunk.

Horgos: Késésben? Mihez képest?

Bajai: Az állandó fenyegettség. Nem tudok szabadulni tőle. A dokumentáció adatai remélem, eléggé beszédesek.

Horgos: A tanulmány... hát persze. A te alapossággal. Végigolvastam.

Bajai: És?... És mit szolt a Vezér?

Horgos: Mindjárt... előbb engedd meg a dicséretemet. Hiába, te vagy kettőnk közül a tehetségesebb. Neked kellene az én székemben ülnöd. No persze, ne nagyon irigyelj, mert ha mindig a műszaki kérdésekkel kellene foglalkoznom... De el sem tudod képzelni, mennyi hozadék, amit a hátam közepére se kívánok, nemhogy a barátomnak. Sándor, intézd el ezt, intézd el azt... mintha a Vezér fegyverhordozója lennék. Sokszor úgy érzem, a csicskása... Igen, kérni is fogom az áthelyezésemet. Ahol csak technológiai kérdésekkel kell foglalkoznom, gépekkel, termelési adatokkal... Visszatér a hajóútról, és bejelentem, neki. Nem bírom, Nándi, összeroppanok, úgy jövök be mindennap, hogy már nem bírom tovább, feladom.

Bajai: *(türelmetlen)* Értelek, értelek, de talán nem ezért hívtál. Leülhetünk valamelyik nap munka után a Kismagyarban. Olyankor még kevesen vannak, egy pohár bor mellett... De most...

Horgos: Igazad van, bocsáss meg. Csak nem tudtam megállni... és köszönöm a meghívást, a bizalmadat... Hidd el, mintha fát hasogatnának a hátamon...

Bajai: Bennem meg a szorongás... feszültség... már alig látok ki belőle.

Horgos: Drága barátom. Kiszolgáltattak vagyunk, te megteszed a legtöbbet, amit szakmai tisztességed követel, vagy annál is többet, én megteszem, amit az én présemben megtehetek. Persze, nem ő, hanem én... Én közöljem...

Bajai: *(aggódik)* Mit? Nem értem. Hiszen annyira egyértelmű. Az adatok magukért beszélnek.

Horgos: Látod, ezért szenvedek. Mi értjük egymást, de neki *(a láthatatlan Vezér felé bólint, nem mondja ki a nevét)* fogalma sincs... Elveszítette a józan belátását, a határokat a mérnök

és a tulajdonos szemlélete között. Összetéveszti, mint Gizikét a gőzekével. A hajóútra is valami „Gizikével” megy. De ez legyen az ő dolga. Ha csak erről lenne szó.

Bajai: Hát akkor miről? Kérlek...

Horgos: *(látszólag lesújtva)* Elutasította.

Bajai: *(mozduló lendülettel)* Micsoda?!

Horgos: Elutasította.

Bajai: A tények! A veszély!

Horgos: Tudod, meddig küzdöttem vele?

Bajai: A tényekkel küzdeni, a fejünk fölött lógó veszéllyel. De hiszen ez örület!

Horgos: Én is ezt mondom. Érveltem, a te nagyszerű mérnöki ismereteidre hivatkoztam, a precizitásodra, a körültekintésedre. Te mindent a cégért... És tudod, mit mondott erre?

Bajai: *(mintha érdekelné, azután már nem)*

Horgos: Hogy ő, igen, ő megszakad a cégért, el sem tudjuk képzelni, már kettőnk ellen beszélt, el sem tudjuk képzelni, micsoda erőfeszítés ennyi ember megélhetését biztosítani, a cég likviditásának biztosítása hónapról hónapra, évről évre...

Bajai: De hiszen... Én nem látok bele a főkönyvbe, de annyit tudok, nyereséges, nagyon is nyereséges a vállalat, szinte egyeduralkodó a hazai piacon. Nem érdekel... a gát állapota...

Horgos: Hogy mi kockára tesszük ezzel a beadvánnyal a vállalkozást, az egész vállalkozást. És hosszas fejtegetésbe kezdett a nyereségről és a még nagyobb veszteségről. Számadatokkal jött nekem, hogy a hűtőto leeresztése, a gát újraépítése hány milliárd költség, és hány milliárd veszteség... Nekem esett: mit akarunk? Hogy kénytelen legyen elbocsájtani az embereket? És csak öntötte rám az adatokat, arca egyre inkább eltorzult, a végén már majdnem sírt. Érted! Ez az ember már majdnem sírt.

Megrettentem. Bevallom, megrettentem. Láttam az összeomlását. A keserűséget. És egyre inkább...

Bajai: Egyre inkább...

Horgos: Egyre inkább nekünk támadt. Megért, persze, hogy megért bennünket, tudjuk, mi mindent megteszünk a cég érdekében. Újabb prémiumot helyezett kilátásba, elsősorban neked, én nem számítok, úgy könyvelem el, hogy a lebarmolás benne van a fizetésemben. Dicsért téged, de értsük meg, övé a legnagyobb szorítás, neki a legnehezebb. Nem a gát, hanem ezer más, és akkor előállunk mi...

Bajai: Mindenki a maga területéért felelős. Engem nem érdekelnek a Vezér nyereségsírámai. Nekem ne adjon prémiumot, hanem hallgasson meg és fogadja el a szakmai érveket.

Horgos: Én is ugyanígy érveltem. De hiába, a kemény piaci viszonyok, az infláció, a jegybanki alapkamat... hiszen nagyon jól ismered ezeket a mostani búvszavakat, ezeket az isteni szavakat. Mintha maga az atyáúristen nyilatkoztatná ki őket.

Bajai: *(kínjában)* Régen a párthatározat ostoba ideológiai mondatai, most meg a nyereség, a haszon! Ha meghallom ezt a szót: haszon, szét tudnám verni... ökölrel bele a falba.

Horgos: Nyugodj meg... Együtt szenvedünk. De ki kell bírunk. Valaki azt mondta, miért a lázadás, régen pártszóval, most az egzisztenciális bizonytalansággal. Ha belegondolok, hogy egy rossz mondat, a Vezér dühe, kénye-kedve, és az utcán találom magam, mehetek a híd alá. Kiszolgáltatottak vagyunk...

Bajai: Kiszolgáltatottak... Az ember, a nagyra hivatott ember. Szürke az idő, szürke az ég és szürke a föld. Talán mégis annak van igazsága: műveljük kertjeinket, semmi más? Ha lehetne, ha az ember csak ennyi lenne. De a felelősség. A lelkiismeret.

Horgos: Olyan korban élünk, amikor a lelkiismeret luxus.

Bajai: És ezért a luxusért érdemes élni... Mit tegyek? Mit tegyek? A lélek nyugtalanságát nem fojtja el a zaj, a hatalmi akarat, nem fojthatja el semmi.

Horgos: Ha elfogadod... amin magam is gondolkodom. Elmenni, elmenni innen, elmenni erről a nyomorult helyről, máshol... ott talán megbecsülnek bennünket, külföldön, ahol talán nem dühöng annyira ez a nyers kapitalista önző szellem.

Te könnyebb helyzetben vagy nálam. Az egyetemet megfejelted gépész végzettséggel is. Tervezőmérnökként bármikor elhelyezkedhetsz... Ausztriában lasszóval fogják az ilyen tehetségeket... Nincs is messze. A Vezér kifakadt. Ismerem jól: most egy kis prémium, aztán... elbocsájtás. Ez vár ránk, nemcsak rád, nekem is kiáll innen...

Bajai: Elbocsájtás... Kiáll a rudunk. Elmenni, elsunnyogni, mint egy bűnös, közben a bűnös másutt van?!

(Bajai távozik.)

Bajai: Elmenni? Ez az emberhez méltó? Föladni? Én továbbmehetek, de a fenyegetés, a gát ott marad... ameddig marad. Ó, ha fölszabadulhatnék a nyomás alól. Ha szabadnak érezhetném magam ebben a hamis szabadságot harsogó világban. Amikor a szabadság azt jelenti, hogy jószág. Szabadon lehet levegőt venni, szabadon menni, szabadon kacagni... De nem tudok, képtelen vagyok rá, mióta már? Megkeseredett bennem a mosoly is. Fölfeszített ez a világ, hol az a kert, létezik-e egyáltalán, amelyet a szellem és lélek szabadon művelhet? Gyenge vagyok? A teremtés gyenge bábja? Hová, merre? Merre vezet az én utam?

Hetedik kép

(Házassági konfliktus, Bajai bejelenti, Ausztriában vállalt munkát.)

Bajai: Kérlek, ne! Ne folytasd! Hagyd abba!

Kalmár: Még hogy én? Hagyjam abba? Mit hagyjak abba? Hát nem te kezdted, nem te hozakodtál elő megint a sirámaiddal?

Bajai: Megint? Ebből áll az életem? A sirámaimból. Te csak ennyit látsz belőlem? Más sem vagyok a te szemedben? Ilona, ember vagyok, érted, ember vagyok... nyomorúságos ember...

Kalmár: Ne sajnáld magad. Már megint a régi lemez. A teremtésben egyedül vesztes csak te vagy...

Bajai: Ó, micsoda klasszikus sor. Tőlem tanultad...

Kalmár: Miért? Én tanulatlan liba vagyok? Csak te vagy a nagyokos. Mondd ki nyugodtan: buta libának tartasz. Ugye, ehhez nincs merszed. De akkor miért élsz velem... miért? Már nem is tudom, milyen régen.

Bajai: Kétszer olyan régen.

Kalmár: Persze, a fronton töltött idő... Micsoda megalázás, észre sem veszed, mennyire megalázol ezzel.

Bajai: Hiszen ez csak játék volt, játék régen, amikor jókedvünkben... Már nem is tudom, milyen az, amikor jókedvemben, jókedvünkben... Nevettünk, elfelejtetted, neveltünk ezen. Minden házasságban töltött év duplán számít, mint a frontszolgálatban.

Kalmár: Egyáltalán nem nevetséges.

Bajai: Akkor együtt neveltünk rajta.

Kalmár: Ó, ami volt... Neked mindig csak a múlt. És elfelejtetted, hogy létezik a jelen, ez az átkozott jelen, amelyben tönkremegyek. És egyébként sem volt nevetséges.

Bajai: Ilona, elismerem... Nem is tudom, mit ismerek el. Talán csak azt, hogy az együtt töltött évek nem feltétlenül jelentenek együtt szerzett tapasztalatokat, együtt szerzett élményeket. Az érzelmeink sem jártak talán egyféle ritmusra. De ez természetes. Sosem vontam kétségbe személyi függetlenségedet.

Kalmár: Észre sem vetted, mégis rám telepedtél. Talán nem is tudtál róla, de hány alkalommal letapostál néhány szóval. Anyád mondata – nem, nem szeretném bántani az emlékédt –, „amit én mondok, az úgy van”. Ha nem is így, de ez volt az értelme, amikor lesöpörted a gondolatomat, az érzésemet. A kis buta, primitív nő...

Bajai: Nem, soha nem gondoltam erre. Hogy máshonnan jöttünk, másféle emlékekkel, másféle hagyományokkal, másféle gesztusokkal – de hiszen ez természetes.

Kalmár: Csakhogy köztünk nagy volt ez a távolság, túlságosan nagy. És „természetesen” te voltál fölül, és én valahol alul.

Bajai: Ha így volt... ha így érezted bármikor is, bocsáss meg érte. Mentségem – ha kell mentség, nem, nem, tiltakozom, nem mentségként mondom –, ha így érezted valaha is, mert az érzésedet nem vonhatom kétségbe, bocsáss meg, az én hibám volt. De te is fogadd el, ha azt mondom, nem volt bennem... soha nem volt bennem.

Kalmár: Nándi, ha elfogadom is, mit változtat? Nem késtünk le az életünkről?

Bajai: Lekéstünk? Lehet, hogy tényleg, lehet, hogy lekéstünk? Elfecséreltük...

Kalmár: Kezdetben felnéztem rád. Őszintén, igazán. Ilyennek képzeltem el, akire...

Bajai: Kezdetben minden, azután megromlanak a dolgok.

Kalmár: Nem a dolgok, hanem kettőnk kapcsolata.

Bajai: De miért, hol tévedtünk?

Kalmár: Talán azt gondoltuk, mindketten megmaradtunk ugyanannak, mint az elején.

Bajai: Ugyanannak? Hiszen ez képtelenség. Az idő nem engedi, hogy ugyanolyanok maradjunk. Már a következő percben sem. Az idő rontott el minket.

Kalmár: Nem, Nándi. Mi voltunk azok – mi voltunk és mi vagyunk azok. A romlás bennünk indult el, és tart...

Bajai: De miért nem vettük észre korábban, még időben?

Kalmár: Miért nem? Talán mindkettőnket lefoglalta a saját élete?

Bajai: Észre kellett volna venni. Ha szólsz, ha figyelmeztetsz...

Kalmár: Túlságosan el voltál foglalva a saját életeddel.

Bajai: Hogy megteremtsük magunknak, magunknak, kettőnknek. Pucér fenékkal indultunk neki, és mára azért valami... A ház, nem kell dolgoznod, elmehetsz a barátnőddel a dél-európai útra.

Kalmár: Talán már akkor tévedtünk? A semmit akartuk megszorozni semmivel. És azt gondoltuk, hogy valami lesz belőle. Túlságosan sok energiánkat emésztette fel. Nem figyeltél rám.

Bajai: Jaj, csak ezt a stílust ne! Mintha valami nyafogó lektúrben érezném magam, rózsaszín lányregényben, ó, az elhanyagolt feleség. A férfi uralma alatt szenvedő asszony! Aki kénytelen... Flaubert-nél Bovaryné, Ibsennél Nóra, Tolsztojnál Anna Karenina – az emancipálódó nők, a szabadságra teremtett nő joga!

Kalmár: Na, látod, ezt ki nem állhatom benned. A szellemi felsőbbrendűségedet. Mert nemcsak az egyenletek kiszámításához értesz, hanem elolvastál néhány könyvet is. Én meg a kis hülye vagyok, a műveletlen.

Bajai: Mi mást nem tudsz még elviselni bennem?

(Ilona hosszan hallgat, majd...)

Kalmár: A lemondásodat. Lemondó ember vagy. A világ hülye, te meg lemondasz. Lemondtál most a munkahelyedről is... Belátom, ebben az esetben jól tetted. Többet keresel Ausztriában.

Bajai: Azon az áron, hogy csak hetente vagy inkább kéthetente jövök haza.

Kalmár: És akkor is veszekedni kezdesz.

Bajai: Én kezdtem? Csak annyit mondtam, hogy beszéljük meg. Nem te mondtad mindig, hogy nálatok az őszinte beszéd volt a természetes. Belőlem hiányzik, mert biztosan így nevelkedtem a családban, hogy kimondjam, amit éppen érzek, gondolok. Humikálok, ez a te szavad... ne mondd, hogy nem... Hát most kimondtam, hogy úgy érzem, valamiért eltávolodtunk egymástól. Csak ennyit mondtam, nem azt, hogy te... hanem mindketten.

Kalmár: Nem más ez, mint nagyvonalú vádaskodás. A hős, aki vállalja... idelőjetelek...

Bajai: Miért teszed ezt? Miért szúrsz belém? Legalább ezt ismerd el, hogy most szándékosan...

Kalmár: Igen, bántani akarlak, egy kissé bántani, mert te mindig csak a múltban... megöregedtél, múlt-öreg lettél. De én még nem mondtam le semmiről, legkevésbé az életemről. Ahhoz még túl korán van.

Bajai: *(belekapaszkodik)* Nem vesztettünk el semmit...

Kalmár: Külön-külön talán nem, de együtt... hát nem érted, ezért veszekedünk.

Bajai: Én nem akarok veszekedni. Tudod, minek érzem magunkat? Magunkat, kettőnket együtt, árvának, mert ez közös árvaság.

Kalmár: Alattomos visszaszúrás. Közben arra gondolsz, én tehetek róla, hogy nincs gyermekünk. Mindig a nő a hibás. De tévedsz, te is tudod, és ne próbálj bevonni a magad önsajnálatába.

Bajai: Rendben, hagyjuk ezt abba, Ilona. Sehová nem vezet.

Kalmár: Dehogynem. A szakadékba, amit te mélyítesz. Hazajössz két hét után, és vájkálni kezdesz. Ahelyett, hogy...

Bajai: Fejezd be!

(Ilona értetlenül tekint rá.)

Bajai: Fejezd be a mondatot: ahelyett, hogy...

Kalmár: Ugyan, miért lovagolsz minden szón?

Bajai: Ezen a befejezetlen mondaton azért, mert nem tudod folytatni... És lehet, hogy én sem tudom...

Kalmár: *(elindul valamerre, másfelé, sírásba töredezik)* Mit akarok? Mit remélek? Nem csak kapaszkodom... a semmibe? Vágyba, kalandba, hogy az majd segít. Lehet-e rajtam segíteni? Mit akarok? Mit remélek?

Bajai: *(elfordul valamerre)* Lehet, hogy én sem tudom. Mert ha befejezem, szomorú hideg ráz meg. Süllyedek. És ha szánom magamat, mit ér? És ha szánom magunkat, akkor talán még lehet? De hogyan, hogyan és hová visszakapaszkodni? Nincs, ami betölthetné ezt a szörnyű hiányt?

(Az utóbbi két vallomás akár egymásba olvadva, mondatonként váltakozva is elhangozhat.)

Nyolcadik kép

(Bajai ismét találkozik a barátjával. Tépelődő beszélgetés: felesége és mások halálában saját bűnösségét látja. Megkéri Marosit, hogy legyen védője a perben.)

Bajai: Szeretnék szabadulni... Átszakadt a gát... A magasabban lakó szomszéd látta... Ilona a kertben napozott... elsodorta a víz...

Marosi: Az önvád vad szorításából? Szorít, egyre csak szorít, befelé, önmagadra zár, ahol nincs semmi... Aki azt mondja, hogy nem ismeri ezt a szorítást, az hazudik.

Bajai: Hazudunk... leginkább saját magunknak. Látod, most is hazudom a többes számmal. Nem más hazudik, hanem én. Mindig csak háritani, a körülményekre, másokra hivatkozni... Nem segít semmit. A fájdalom marad. Képtelen vagyok kiejteni a nevét. Hasít... felhasít... ó, Ilona... éles penge az én élveboncolásomhoz.

Marosi: Ne tartsd vissza a fájdalmadat. Ki kell égnie az időben...

Bajai: Miattam... mindenről én tehetek. Ha nem hagyom magam, ha ráborítom a Vezérre az asztalt... ha Horgost pofán vágom...

Marosi: Ne hagyj abba... mondd, áradjon az indulat... Különben megrohad benned és fölemészt.

Bajai: Az indulat... a legnagyobb indulat a fájdalom. Ha ott vagyok... ha Ilona mellett... Segíteni tudok... talán segíteni, vagy ha nem, legalább együtt veszünk el. Nem alszom, látom, amint átszakad a gát, és ömlik, ömlik a víz, Ilona fölpillant, de már nincs idő, semmire nincs idő, látom az arcát, látom a tekintetét, a riadalmat, egyszeriben minden érthetlenné torzul, félelem, fájdalom... és sodorja. Képtelen vagyok szabadulni a képtől. És csak arra tudok gondolni, halna meg mihamarabb, ha más nem marad... az élet elveszítette az esélyét, akkor lenne vége mihamarabb, hogy a szenvedés... csak a szenvedés véget érjen. Az élő szenved, a halott megnyugszik.

Marosi: Mindig az itt maradónak a nehezebb.

Bajai: Mert nem tudunk semmit az odaíróról. Nincs közünk hozzá. Tamás, belátom, amit a hideg értelem mond... amit mondhat... Csakhogy amikor benne vagyok, amikor a fájdalom hideg tengelyében állsz, és szabadulnál a saját emlékeidről, az érzéseidről... Ettől az egész nagy masszától, ami te vagy... ami én vagyok.

Marosi: Nem szabadulhatunk, és ezt nevezzük életnek.

Bajai: Tudod, mitől félek a legjobban? Hogy az emlékeim, mindaz, amit valaha átéltem, mindaz, amit valaha elkövettem, a bűneim velem maradnak a halál után is. A hiány azután, a vágyódás, ami itt volt... És ha Ilona szenved? És már soha – soha! elpusztítanám az időt! – nem mondhatom neki, hogy tévedtünk, lehet, hogy tévedtünk, de van még esély, van még remény!... Nincs, semmi nincs. Csak ez a hideg tűz...

Marosi: Mégis, az idő... az idő elégeti a fájdalmat.

Bajai: Nem tudom, semmit nem tudok. És ott vannak a többiek. Hat ember... hat ember halt meg énmiattam.

Marosi: *(igyekszik kirángatni az önvádból)* Nem miattad! Értsd meg végre, nem miattad!

Bajai: Föladtam. Azt hittem, ha elírom, ha bebizonyítom... Küzdenem kellett volna, ehelyett elmentem kényelmesen gépalkatrészeket tervezni. Hat ember. Miért az egyik, és miért nem a másik? Ki választja ki az áldozatokat? Ki dönti el, kik mennek át Szent Lajos király hídján? Micsoda kegyetlenség.

Marosi: A fájdalom hitetlenségbe sodor?

Bajai: Nem tudom. Nem akarom, és mégis...

Marosi: Mert a kínod elhomályosít.

Bajai: Nem értem a törvényt... Nem értem a törvényt!

Marosi: Miért, valaha értetted? Értetted azt, amit az ember nem érthet, ami nem tartozik a természetünkhöz.

Bajai: A hitem roppant meg. Csak a tagadást ismerem.

Marosi: Most csak a tagadást. Hát tagadj! Tagadj, ha jólesik. Az égés tagadás, azután a tagadás egyszer átfordul, mert minden tagadás az állítás fordítottja.

Bajai: Ilonával mindent másként... mindent újra akartunk kezdeni. Igen, biztos vagyok benne, hogy ő is így gondolta. Bűnök erdején át vezet az ember útja. Bemocskolódunk, hogy megismerjük a tisztaságot. Mindent az ellentéte ruház fel értelemmel. A jó és a rossz... Mégiscsak egyenlő felekként küzdenek egymással?

Marosi: Ha akarsz, hát légy hitetlen! Vesz el benne! De tudod, mi ez? Öncsalás. A legegyszerűbb: megadod magad a rossznak, belezuhansz a mélybe, ahelyett, hogy fölé kerekednél! Fölé, ahogyan az ember képes.

Bajai: Mit tegyek?

Marosi: Most a legfontosabb, hogy túl legyünk a peren.

Bajai: (*kínosan vonyít*) Engem vádolnak, engem!? Az én lelkemen szárad hat ember élete? Közben a gazemberek...

Marosi: A bíróság előtt ez lenne a legrosszabb magatartás.

Bajai: Ugye, képviseled az ügyemet? Én majd hallgatok... Csak lennének túl rajta! És ott találkoznom kell ezekkel a... ezekkel a...

Marosi: Addig szenvedj a kételyeiddel, égj abban a hideg, mégis perzselő tengelyben, hogy visszanyerjed a reményedet...

Bajai: A hitemet... elveszítettem...

Marosi: Bemutatjuk a tanulmányodat. Döntő érv, hogy te már mikor figyelmeztettél...

Bajai: Nincs nálam.

Marosi: Hogyhogy nincs nálad?

Bajai: Odaadtam... odaadtam annak a... Horgosnak.

Marosi: De a másolat...

Bajai: Nincs másolatom!

Marosi: Te meg vagy örülve. Hülye maradtál, mint gimnazista korunkban! „Aki két példányban ír le valamit, az utókor dicsére vágyakozik.” Akkor jópofa ötlet volt, de most...

Bajai: Hiszen megvan. Horgos majd bemutatja, vagy maga a Vezér.

Marosi: (*bosszúsan*) Ó, te bolond. Megátalkodott bolond! Azt hiszed, majd magukra vallanak? Semmi, semmi jegyzet, vázlat, legalább valami kézzel fogható bizonyíték?

Bajai: De hiszen a tények, ha elmondom...

Marosi: Mármost hogy én fogom előadni a védekezéset. Amit elmondasz, ugyan...

Bajai: De én nem védekezem. Nekem nincs miért védekeznem!

Marosi: Ez a bírósági eljárás logikájához tartozik. Szóval, amit mondasz... azt hiszed, érdekli őket? A bírósági eljárás kegyetlenül materialista. Csak ami kézzel fogható... Egyszer részt vettem egy tárgyaláson, szerencsére csak a hallgatóság soraiban. A vád tárgya az volt, hogy valaki egyetemi nyilvánosság előtt megrágalmazta az éppen hivatalban lévő kormány tagjait. Első fok, majd föllebbezés. És az egész procedúra alatt, tudod, mi volt az egyetlen, ami nem hangzott el? Hogy az illető mondta-e az ominózus mondatot, vagy sem.

Bajai: Nem lett volna szabad feladnom. Nem érdekel a bíróság. Az igazság itt tombol, itt tombol bennem, ez az én bíróságom!

Marosi: Az igazság a hitünkben keresendő. A bíróságnak ehhez vajmi kevés köze van.

Bajai: Vissza akarok térni... visszatérni az igazsághoz.

Kilencedik kép

(Tárgyalóterem – hagyományos bírósági eljárás ábrázolása. Horgos Bajait vádolja, aki nem jelezte időben a fenyegető veszélyt. Bajai az általa beadott tanulmányra hivatkozik. Horgos, a „szalonna” letagadja. A bíróság felfüggesztett börtönbüntetésre ítéli Bajait, a Vezért felmentik.)

Marosi: A lényeg, hogy higgadt maradj. Bármit hallasz is.

Bajai: Soha nem jártam még bírósági tárgyaláson, és legkevésbé vádlottként. Mi ez? Bolondokháza?

Marosi: Nyugalom, ha bármi fölháborít, velem beszélj meg. A bíróság hatalom, nehogy megsértsd egy óvatlan szóval.

Bajai: A vádiratot sem értem.

Marosi: Jogi nyelvezet, ezt bízd rám. Nyugodj meg, te mindent megtettél...

Bajai: Horgos... Itt van Horgos... Hiszen megbeszélhetjük közvetlenül, ő mindent tud.

Marosi: Ennek most nincs itt az ideje. Tartanunk kell magunkat a bírósági eljárás formai követelményeihez.

Bajai: Formai követelmény? Nem értem. Nem vádolok senkit, csak azt mondom, ha időben, ha hallgatnak rám... Nem azért, mert olyan okos vagyok, én csak a szakmai követelményeknek feleltem meg. Egyszerűen csak tisztázzuk... a halottakat úgysem hozhatjuk vissza. A halottakat, a feleségemet...

Marosi: Te másról beszélsz, mint ami a bírósági eljárás célja.

Bajai: Miért? Mi a célja? Én egyszerűen csak az igazságot...

Marosi: Te az erkölcsről beszélsz. A bíróság pedig jogot szolgáltat. A kettő, bármennyire igyekeznek is igazolni egyesek, aligha esik közel egymáshoz. Ez már csak az ember természetéből következik. De mindjárt kezdődik. Csak türelem, türelem.

Bajai: Nem látom a Vezért. Elvégre az ő kezében volt a végső döntés.

Marosi: Kimentette magát. Írásban küldte el vallomását.

Bajai: Feladom... nem értem a szavakat. Hallom, de nem értem...

(A bíróság hangja lehet néma, lehet töltelékszavak sorozata, például „ámde bárha mégis, habár de persze mégse”, vagy valamilyen eltorzított hang – de semmi esetre sem fordulhat át neveltségessébe, komikumba. A bíróság ugyanolyan láthatatlan messzeségben van, mint korábban a Vezér.)

Marosi: *(a bírósághoz)* Tisztelt Bíróság! Védencem elvégezte a gát geológiai vizsgálatát. Erre nézve elkészítette a dokumentációt.

Bíróság hangja:

Marosi: Sajnos nem tudjuk benyújtani, mert a mérnök úr a kész példányt átadta Horgos mérnök úrnak azzal, hogy továbbítsa a tulajdonos ügyvezető úrnak.

Bajai: Mondjad meg, hogy együtt jártunk egyetemre. Szóban már korábban előadtam neki...

Bíróság hangja:

Marosi: Igen, tisztelt bíróság, elfogadom, hogy ezt nem tudják tárgyi bizonyítékként elfogadni. De kérem, tanúként hallgassák meg Horgos mérnök urat, akinek tudnia kell a beadványról.

Bajai: A csúszómászó... A szalonna... A maga zsírrétegével védi a főnökét. A Vezér majd kifizeti, odadob neki valami koncot.

Marosi: Nándi, uralkodj magadon. Nehogy ronts a helyzetünkön. Nincs a kezünkben konkrét bizonyíték.

Bajai: De a tények...

Marosi: Te mást gondolsz a tényekről. Talán Horgos mégis...

Horgos: Nem tudok semmit az alperes ügyvédje által említett dokumentumról.

Bajai: A gazember...

Marosi: Nyugalom... Azt gondoltad, a bíróságon mindenki azt vallja, ami valóban történt?

Bíróság hangja:

Horgos: Igen, Bajai mérnök feladatkörébe tartozott a hűtő műszaki felügyelete. Ha nem is szorosán, de mindenképpen az üzemeltetési főmérnök hatáskörében.

Bíróság hangja:

Horgos: Erre nézve benyújtottuk a bíróságnak a munkaköri szerződés pontos szövegét. Ebből egyértelműen kiderül. És ezt Bajai mérnök aláírta.

Marosi: Aláírtad?

Bajai: Amikor föladtam... Föladtam? Amikor Horgos a Vezér nevében elüldözött, Horgos az orrom alá nyomta ezt az iratot.

Marosi: És aláírtad?

Bajai: Aláírtam. Nem volt abban semmi különös, a gátról szó sem esett.

Marosi: Hol van ez az irat?

Bajai: Nem kaptam belőle példányt... Igaz, nem is kértem. Minek? Valóban az üzemeltetési főmérnök, tehát az én munkaköri leírásomat tartalmazta. Amit mindenki előtt vállalok.

Bíróság hangja:

Horgos: Természetesen a munkaköri leírás a mérnök úr munkába állása után, az előírásoknak megfelelően született. Itt van az aláírása.

Bíróság hangja:

Horgos: Igen, és ez részletesen foglalkozik minden feladattal, a hűtő műszaki állapotának rendszeres ellenőrzésének szükségességével.

Bajai: Nem, ez nem szerepelt abban, amit aláírtam. És ez nem az, amit belépéskor... Abban szó sem volt a tóról, a gátról ... ez csak az én... felelősnek éreztem magam az egész cégért. Meghamisította, meghamisította...

Bíróság hangja:

Horgos: Egy ideig Bajai mérnök úr eleget tett munkaköri kötelességének, benyújtom a tisztelt bíróságnak a korábbi jelentéseit, amelyek mindent rendben találtak.

Bajai: Nem igaz, már akkor figyelmeztettem...

Horgos: Egy idő után elmaradtak a jelentések, ezért a tulajdonos ügyvezető úr személyesen magához kérte Bajai mérnököt.

Bajai: Nem igaz! Én könyörögtem, hogy a Vezér végre fogadjon, mert semmi nem történt a gát ügyében. És akkor lehordott engem, mit képzelek, leereszteni a tó vizét, új gátat építeni, százmillió veszteségek, tönkreteszem a céget.

Marosi: Nyugodj meg...

Bajai: Hazudik...

Bíróság hangja:

Horgos: Tulajdonos ügyvezető úr a személyes találkozó után...

Bíróság hangja:

Horgos: Valóban sor került erre, a határidőnapló tanúsága szerint pontosan nyomon követhető... A személyes találkozó után tulajdonos ügyvezető úr aggodalmát fejezte ki, hogy Bajai mérnök nem kellő körültekintéssel végzi a munkáját. Ezért engem bízott meg, hogy kérjek be tőle hivatalos jelentést a gát állapotáról...

Bajai: Mit keresek én itt, ezek között? Bemocskolják a lelkeket. Ítéljenek el, amennyire akarnak, nekem már úgysem tudnak súlyosabb büntetést kiszabni... Ó, Ilona, ugye lett volna még lehetőségünk...?

Bíróság hangja:

Horgos: Nem, nem született ilyen jelentés.

Bajai: Hazudik! Nem igaz... Sándor, legyen benned anyyi tisztesség...

Horgos: Ezért kénytelen voltam a cég érdekében azt javasolni Bajai mérnök úrnak, hogy jobb lenne, ha megválna a vállalattól.

Bíróság hangja:

Horgos: Igen, a tulajdonos ügyvezető úr egyetértésével ajánlottam neki a távozást. Az utolsó, kényszerű lépésként közöltem ezt mérnök úrral. A tulajdonos ügyvezető nagyon sajnálta, több alkalommal említette nekem Bajai mérnök szakmai erényeit. Korábban munkája elismeréseként jelentős összegű prémiumban is részesült. Tulajdonos ügyvezető úr a régi ismeretségre tekintettel, együtt jártak ugyanis az egyetemre, védeni igyekezett őt az utolsó pillanatig. De valamiért – talán magánéleti válsága miatt, erről azonban semmit nem tudok – Bajai mérnök kissé elhanyagolta a munkáját, különösen a gátra vonatkozó ellenőrzést.

Bíróság hangja:

Horgos: De igen. Kapott még egy utolsó lehetőséget, azt hittem, hozza a vizsgálati anyagot, ehelyett magyarázkodásba kezdett.

Bíróság hangja:

Horgos: Amikor belépett az új főmérnök, első feladatai között lett volna a gát műszaki ellenőrzése. De ugye ez nem megy egyik napról a másikra, és még mielőtt bármit tehetett volna, bekövetkezett... a tragédia. Tulajdonos ügyvezető urat annyira megviselte, hogy azóta is orvosi kezelésre szorul, ezért nem tudott megjelenni személyesen a bíróság előtt, mert ez visszavetné a gyógyulásban.

Bajai: Mit keresek ebben a forgatagban? Vagy ez az élet rendje? Ezt diktálja az ember természete? És nincs kibúvó belőle? Ugyan hová? Miért gondolom, hogy bárki kiválhat ebből? Hová menekülhetne? Az eszmények, az ideák világába? Amely nem létezik. Íme, az

ember, törődjek bele. Beletörődni?... Nem csodálkozni, hanem elfogadni. De mégis a lázadás... Valami jobb felé, amiről tud az ember, de nincs elég ereje. Vagy jobb lemondani róla? Az ember egyszerre szolgálja az élet közönségességét és szépségét.

Marosi: Nándi, föl kell állni. A bíróság ítéletet hirdet.

Bíróság hangja:

Marosi: Megúszta!

Bajai: *(döbbenet)* Megúszta? Mit úszta meg? A szenvedést, a kínt? Nincs olyan bíróság a földön, amely fölmenthetne. Nincs hozzá joga.

Marosi: Két év felfüggesztett, enyhítő körülményként vette figyelembe a bíróság, hogy az alperes felesége is... szóval Ilona...

Bajai: Ó, Ilona! Halálodban megmentettél a börtöncellától. Bárcsak lennél, akkor elviselném a büntetést is. Nem bírom, megőrülök, megőrülök.

Marosi: A bíróság mentesített a büntetett előélettel járó minden következmény alól.

Bajai: *(nem hallja, nem érdekli)* Mit tehet az ember a számára adott idővel? Merre indulhat a fájdalomával? És a reménnyel! Mert hiszem, értelmemmel és hitemmel mondja az akaratom: minden szenvedésben felhangzik a lehet tiszta hangja... Hogy még lehet...

Tizedik kép

(Bajai apjánál a kórházban. Közben az egyik kórteremben megpillantja az ágyban fekvő Vezért. Nem érez bosszút, sem másféle indulatot vele szemben, tisztaságra vágyik. Ráébred, hogy így van ez jól. Azt mondja: nincs befejezett történet.)

Bajai: Szervusz, apa. Hogy vagy?

Öreg: Mondhatnám, hogy így vagy úgy, ha hülye viccel ütném el: jól vagyok, mint hal a víz... mint hal a vizeldében.

Bajai: Némi örökségként hagyhattál volna valamennyit rám a humorodból?

Öreg: Ez csak szójáték. Mint a többi is. Néha azért szórakoztató. Leginkább a magam számára. Annak idején a barátaim mindig azzal ugrattak, hogy annyi humorom van, mint Dosztojevszkijnek.

Bajai: Szóval, hogy vagy?

Öreg: Azt mondják, még összepofoznak. Járókerettel akár a kertbe is kimehetek majd. Mit szólsz ehhez? Hát nem nagyszerű? Kijárókeretezem a szélárnyékos falhoz, oda süt a nap,

megiszom a sörömet, először csak egyet, majd ebéd előtt a másikat. És az üres sörösdobozt nagyvonalúan a hátam mögé hajítom a fűre. Kész orosz arisztokrata élet. Kell ennél több?

Bajai: Én meg összeszedem őket, amikor hazaérek a hétvégén. De lehet, hogy egészen hazaköltözöm.

Öreg: Csak nem hagyod ott az állásodat?

Bajai: Ó, nem, de megfordul a világ. Ajánlatot kaptam az otthoni munkára. Csak időnként kell majd kimennem.

Öreg: (*vigyorogva*) Nem mondom, hogy zokogom miatta. Gyere ide! (*Átöleli*)

Bajai: Én fõnn dolgozom, te meg az alsó szinten elmotyogsz.

Öreg: No, no, csak lassan ezzel! Persze, az öregek már semmire nem jók. De majd ha olvasod! El kell olvasnod, nem úgy, mint a korábbi tanulmányaimat: Jól van, papa, add ide, aztán bagóztál rá. A biológia filozófiája.

Bajai: Nem mondom, nem vagy kispályás játékos. Csak úgy, hip-hop fölmarkolod...

Öreg: ... az egészet. Azt akartad mondani. De te nagyon jól tudod, hogy az egész másutt van. Olyan szemlélettel írtam, mint a barátom, Gyurkovics, az az ördögfióka-zseniális költõ, amikor azt mondta magáról... Ismerted a szenvedélyes, teátrális stílusát. Elõre nyomta széles állkapcsát, recsegték-ropogtak a szavak a fogai között (*utánozza*): – Gyurkovics, te gazember, te titokban hiszel!

Bajai: Te nem titokban. Persze õ sem. Csak ez olyan jól hangzott.

Öreg: Annak idején Imre bácsi, akinél albérletben laktam egyetemista koromban, a rozzant, lógó belü klubfotelból minden történetét azzal fejezett be: – Nem baj, ha nem is igaz, csak szép legyen. Csakhogy ami nem igaz, az nem lehet szép. Az élet – minden megnyilvánulásában – azért szép, mert igaz. Ez a természete.

Bajai: Van még hasonló bölcsesség a tarsolyodban?

Öreg: Tarsolyom ugyan nincs, de bölcsesség még akad, mi sem természetesebb ennél. Ismered-e az élet matematikai megfogalmazását, úgy is mondhatnám, a képletét?

Bajai: (*kedélyesen*) Miután vagy már százszor hallottam tőled, csupa fül vagyok.

Öreg: Százszor, de nem elégszer. Hát nagyon figyelj: élet csak egy van, ezért azután páratlan.

Bajai: És ezt mikor csiholtad ki magadból?

Öreg: Nem vagyok én olyan okos, ne feltételezd rólam. Egyik ifjúkori barátom szüleménye... Hogy vagy, fiam?

Bajai: (*kissé zavartan*) Miért, hogy lennék?

Öreg: Gondoltam, ha te megkérdezted tőlem, én is megkérdezem.

Bajai: (*kapcsol, hogy az apja tudja*) Szóval tudsz róla.

Öreg: Nem nagy dolog, megírta az újság.

Bajai: Azt gondoltam, nem kerül a kezébe.

Öreg: Akkor is elmondta volna egy „jószándékú” ismerős.

Bajai: És?

Öreg: Mit és? Képzeld el, milyen nehézkes lett volna, hogy járókerettel vigyem neked a bablevest a börtönbe. Azért nem volt mindenhez merszük. Hála Istennek gyávák. A hatalom mindig gyáva, de minél gyávább, annál kegyetlenebb... Én rád vagyok kíváncsi, a fiamra, a fiam lelkére, akit átölelek... Jól van, csak semmi túlzott elérzékenyülés. A realizmus nem ismer határokat.

Bajai: Most játszol?

Öreg: Amennyit az élet megkíván. Ha hiányzik belőled a homo ludens, elvesztél. A világ úgyis a homo solidusoké. Az ostobáké. A leértékelt életűeké. Anyag vagyok, tehát vagyok. Ez korunk filozófiájának lényege. És közben elfelejtik, hogy nem az anyag mondta ki róluk ezt. De hagyjuk... Talpra kell állnod.

Bajai: Talpon vagyok, apa.

Öreg: És el kell indulnod. De nem úgy, ahogyan az ántivilágban az egyik fejes mondta: Elvtársak, úgy kell előre haladnunk, hogy közben mindkét lábunkkal a földön állunk. Próbálj meg csak így járni!

Bajai: Kösz, apa. Ha nem vigyázok, a végén még rám ragad az életkedved.

Öreg: Ilyen egyszerű ez, ha néha nem is tűnik annak.

Bajai: Mikor engednek ki?

Öreg: Hétvégére hazaengednek. De miért kérded?

Bajai: Hogy be tudjam szerezni a sörös dobozokat. Amiket majd a hátad mögé hajítasz.

Öreg: *(huncutul)* Javul a gyerek! Hidd el, rendbe jössz. Az élet egyensúlyra törekszik bennünk.

Bajai: Megvolt a mai egyensúlygyakorlatunk.

Öreg: Nemcsak a tiéd, az enyém is.

Bajai: Jövök érted!

(Elindul a kórházi folyosón, az egyik kórteremnél megáll.)

Bajai: Csak nem?

(Közelebb lép.)

Bajai: Nem tévedek. Ez ő. Alig ismerek rá. Elfogyott az arca.

*(Akár vetítéssel, két fiatal, láthatóan egyetemista sétál egymás mellett, beszélgetnek.
Bajai és a Vezér.)*

Bajai: A Vezér. Milyen volt... Akkor még... Akkor még? Ki tudja, miben hittünk? Akkor még bizonyára ő is valami jóban, valami szépben. És most...

(Közben a nővér foglalatосkodik a beteg körül.)

Bajai: *(elindul valamerre)* Nincs befejezett történet. Ez az élők vagyona. Lehet... nem szabad föladni... igenis, lehet, keresztülgázolni a bűnön.

MÁSODIK RÉSZ

Fekete gyémántok

Dráma egy felvonásban, előjátékkal

Szereplők:

Az Előjáték szereplői:

Jókai Mór

Berend Iván

A Fekete gyémántok szereplői:

Berend Iván

Egy bányász

Másik bányász

Tárnamester

Evila / Evelina / Dirmák Éva

Szafrán Péter

Kaulman Félix

Gusztáv Rauné

Sámuel apát
Első akadémikus
Második akadémikus
Harmadik akadémikus
Negyedik akadémikus
Géza gróf
Eduárd gróf
István gróf
Angela grófnő
Ödön gróf
Tibold herceg
Spitzhase
Egy hang
Theudelinda grófnő
Egy honvédtiszt
Görgey Artúr
Pétery János
Waldemár herceg
Tömeg hangja
Pál, bányász
Belényi Árpád
Egy bankár
Másik hang
Waldemár ügynöke
Ügynök

Előjáték

(Berend Iván drámaíró visszatér Jókaihoz, aki elolvasta Berend darabját. Erről beszélgetnek, majd Jókai fölveti, írna egy drámát, és kéri, Berend vállalja el annak főszerepét. Alakítsák együtt a drámát, hogy Berend kérdésére – van-e létjogosultsága a romantikának? – választ igyekezzenek adni.)

Berend (feszengve beállít Jókaihoz, ide-oda topog): Üdvözlöm, Jókai... nem is tudom, milyen megszólítás lenne illő.

Jókai: Ugyan már! Ne feszengjen, kérem. Amióta nálam járt, időnként belekukkantok a maguk világába. Ott mondta az egyik koszorús írójuk, amikor a fiatal szerző fölkereste, és zavarában majdnem belelépett az érlelni kitett uborkásüvegbe: egyen és igyon valamit, az oldja a feszültséget. Jöjjön, egyen és igyon valamit!

Berend: Napok óta alig tudok aludni.

Jókai: Miért, mi bántja?

Berend: Tudja, az írás. Mint egy kisdíák, szorongok miatta.

Jókai: Fölösleges. Játék, játék! Ha nem tudja magában fölkelteni a homo ludenst, elveszett. Az írás játék, a romantikára még inkább érvényes ez. Amióta nálam járt, gondolkodtam ezen. Én még soha nem töprengtem azon, van-e létjogosultsága a romantikának.

Berend: Engem éppen ez izgat.

Jókai: Majd mindjárt elmondom, ha kíváncsi a véleményemre. Hogy megértse – már megint belekukkantottam a maga korába –, előbb elmondom a következőt. De közben nyugodtan falatozzon! Én így szeretem, amikor a húsos szalonna kissé megpirul, és olyan omlós, zamatos lesz, mint az érett gyümölcs... Szóval a neves író – ez egy másik, mint akire az imént utaltam – felkereste egy tudós hölgy, aki az író drámakorszakairól írt valami akadémiai dolgozatot. Kérte a szerzőt, segítsen neki ebben. Mire az író sajnálkozva közölte: kedves hölgyem, nem tudok segíteni, mert fogalmam sincs, hogy nekem (itt harmadik személyben saját nevét említette), szóval, hogy neki vannak-e egyáltalán drámaírói korszakai. Így vagyok én a romantikával. Nem gondolkodom rajta, nem gyártok hozzá elméleteket, mert magától értetődő.

Berend: Mi lenne ennek a titka?

Jókai: Nincs titok. Az írás romantikus, ha megfelel az ember természetének. És ez nem köthető korhoz, ízléshez, irodalmi áramlathoz – mindez kísérőjelenség. A romantika az ember életének a lényegéig hatol – már ha sikerül valakinek romantikus művet írnia. Én nem tudom, hogy nekem sikerült-e eddig, vagy sikerül-e valaha.

Berend: Igen, de mégis valami közelebbit. Az én drámám?

Jókai: Keményen romantikus, már-már kíméletlenül. De a maga korában egyrészt eluralkodott a szentimentalizmus, másrészt a flegmaság. Ez stílusbeli sajátosság, külsőség. Ne csodálkozzon, ha a drámájával zavarja ezt a világot.

Berend: Zavarom?

Jókai: Igen, mert a szentimentálisok és a flegmák, legújabbán meg valami nem is tudom, milyen irányzat hívei ezekkel a stílusmegoldásokkal el akarják leplezni maguk előtt, ami a maga írásának a végén is megszólal. Gyávák! Gyávák bátornak lenni. Inkább hadakoznak az ellen, amivé maguk is szeretnének lenni. Olyanok, mint az ateisták. Mert mit mond az ateista? Nincs Isten. Igen ám, de tagadni csak azt lehet, ami van. Az ateista tehát, amikor tagadja Istent, a létezéséről beszél, csak a hozzá fűződő viszonyát tagadással fejezi ki.

Berend: Nem gondoltam erre.

Jókai: Nem is a maga dolga. Az őszinteséget nem kell ideológiai zubbonyba erőltetni. A maga embere, ez a... hogy is hívják, megvan, Bajai, mindenek után mégis – ideértve az önmarcangolását is – fenntartja a reményt. Ez az! A remény! A szépben, a jóban, mondjuk ki, az eszményibe vetett reményt. Tudja, hogy nem érheti el, de vágyakozik rá. És nemcsak vágyakozik, hanem törekszik is rá. Ez a legmélyebb emberi vonás... Na, most megmondtam a sok okosságot. *(elneveti magát)*

(Megemeli a poharát.)

Jókai: Van egy ötletem! Nemrégiben olvastam egy bányaszerencsétlenségről szóló híradást. Megindította a fantáziámat. Bocsásson meg, hogy is hívják magát? Elfelejtettem.

Berend: Berend Iván.

Jókai: Kedves Berend, elvállalja-e a főhős szerepét, ha ketten írunk egy drámát? Bajai és Berend – meglátjuk, mire megyünk. Magánál a gát szakadt át, nálam – remélem, mondhatom, nálunk, a mi közös munkánkban – a bánya kap lángra. Mese pedig kell, amit maga elmondott, és amit mi ketten most el akarunk mondani, azt nem lehet csak úgy csupaszon odavágni. Az embernek szüksége van a mesére, a mese szövetére, hogy el tudja hinni a jóról, hogy az jó.

(Berend nem tudja, mihez kezdjen.)

Jókai: Ne tiltakozzon. Belefutott a csapdába. Jókaitól nem szabadulhat egyikönnyen. Nos, akkor kezdjük. Játék... De játszani csak pontosan és szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes. A maga korának a költője írta. Én meg hozzáteszem: szenvedélyesen, csak így érdemes játszani – az eszményire szegezett tekintettel. Gyerünk, Iván, várja a tárna!

Fekete gyémántok

Első kép

(A Bonda-völgyi bányában járunk. Berend Ivánt látjuk, amint a mélyben még mélyebbre igyekszik. Ugyanolyan öltözetet visel, mint a bányászok, kezében lámpát és kis műszert tart. Közben a bányászokat látjuk, a tárnamester közelít.)

Egy bányász: Nehéz a levegő, tárnamester úr.

Tárnamester: Tudom, szaporodik a metán.

Másik bányász: Isten segítsen!

Tárnamester: Bizony ránk fér.

(Látszik, hogy a bányászokat félelem kerítette hatalmába. Nehéz lépések, várakozó csönd. Megjelenik Berend.)

Berend: A műszerek is azt jelzik, felszaporodott a sújtólég. Emberek, a lámpásokat eloltani, nem lehet szabad láng! Tárnamester úr, bekapcsolni a szellőztető ventilátorokat, kinyitni a légkürtöket! Emberek, fény nélkül, kifelé a vágatból. Ha valaki lángot gyújt, akár valamennyien fölrobbanhatunk.

(Felhangzik a szellőzőgépek hangja.)

Berend: Emberek, a hangom után, lassan a sötétben.

(Feszített csönd, csoszogó léptek.)

Berend (kiér a szabadba, mögötte egymás után a bányászok): Metán, metán... Nem a vízbetörés, hányszor előfordult már, hanem ez jelenti a nagy veszélyt. Ha elég magas a koncentráció, elég egy meggondolatlan gyújtott szivar, és bekövetkezik a robbanás, a tárnák lángra kapnak, és a szén itt izzik el időtlen ideig, még mielőtt kitermelhetnénk. A szellőztetés... eddig még mindig eredménnyel járt. Azonnal abbahagyni a munkát, mert ha a csákány éle egy keményebb kőzeten megcsúszik, szikrát csíholhat.

Tárnamester: Berend úr, megúsztuk. Miért oly gondterhelt?

Berend: Megúsztuk... most igen... és ha egyszer mégsem?

Tárnamester *(néma, majd kiszakad belőle):* Akkor...?

Berend: Akkor Isten magához vesz. De vajon megtettük-e, amit nekünk, embereknek kell megtennünk?

Tárnamester: Mi többet lehetne még?

Berend: Azt, amin régóta gondolkodom, és nemcsak gondolkodom, hanem kísérletezem ezzel. Találni kellene olyan anyagot, amellyel elfojthatjuk a tüzet. Mindent úgysem tudunk megtenni a baj elkerülésére, de balgaság semmit nem tennünk.

(Elindul a háza felé, az utcán a bányászasszonyok, akik a felszínen dolgoznak, hazafelé tartanak. Egyszer csak fölhangzik a dal.)

„Mikor fészültelek,
ugye nem téptelek?
Mikor mosdattalak,
ugye nem szidtalak?”

Berend: Kié volt ez a hang?

(Fiatalos mozgású női alakot lát távolodni, a hang gazdáját. Az ének visszhangzik. Berend utána szólna, de mozdulata megakad.)

Berend: Szép. De ki tudná megmondani, miért hat ránk valami szépként, miközben más valami hidegen hagy? Talán a szépség sem fejthető meg egykönnyen, mint ahogyan a kísérletező tudásnak és akaratnak is ellenáll a tűzoltó anyag. De akkor sem adom fel! Rá kell találnom, ha fene fenét eszik is, és... a lelkemben megtalálni ennek a hirtelen rám tört, kiismerhetetlen érzésnek a természetét.

Második kép

(Tömeg, a heti bér kifizetése. Evila is a sorban áll.)

Berend: Te énekeltél olyan szépen?

Evila (lányos őszinteséggel): Szépen? Én nem tudom, szép-e, és ha szép, mennyire hangzik szépen. Édesanyámtól tanultam, otthon a faluban mások is ezt énekelték.

Berend: Aki ilyet énekel, az boldognak gondolja magát.

Evila: Boldognak? Nem tudom, mit jelent. Élek, ahogyan az ember élni szokott. Aki él, nemigen gondolkodik azon, mi az élet.

Berend: Milyen fiatal vagy, és mennyi bölcsesség szorult máris beléd.

Evila: Nem tudom, mit jelent a bölcsesség. Ne hozzon engem az úr zavarba.

Berend: Ó, dehogyis. Csak elbűvölt az éneked. Olyan vagy, mint egy virág. Se több, se kevesebb, mint ami látszik belőle.

Evila (*kissé elkomorul*): ...Mint ami látszik belőle... Mindenkinek megvan a maga gondja.

Berend: Úgy látom, neked...

Evila (*közbevág*): ... mindenkinek megvan a maga gondja. Nekem is.

Berend: Ugyan mi lenne egy ilyen csalogányhangúnak?

Evila: Minek terheljek vele másokat?

Berend: Engem nem terhel. Sőt, tudni szeretném.

Evila (*elbizonytalanodik*): Ha tudni akarja... van nekem egy nyomorék testvérem. Nekem kell őt is eltartanom. Gondoskodnom róla, mert szegény nem tud magáról, most is sietek, etetni, tisztába tenni...

(Felveszi az asztalra elé tett heti bért, indulni készül.)

Berend: Várj! Mostantól úgy határoztam, duplájára emelem a béredet.

Evila: Én azt nem fogadom el.

Berend: De miért nem? Én vagyok a tulajdonos, én döntöm el, kinek mekkora összeg jár.

Evila: Csakhogy én azt nem fogadhatom el!

Berend: Ugyan miért nem?

Evila: Mert a többiek azt fogják gondolni, hogy a szeretője vagyok.

Berend (*hirtelen elhatározással*): Legyél a feleségem. Akkor senkinek semmi köze hozzá.

Evila (zavartan nevet): Nem!

Berend: Miért nem? Konokság vagy büszkeség mondatja veled?

Evila: Nem... Egyszerű oka van ennek. Van már nekem vőlegényem. Kemény ember, indulatos ember, ha úgy érzi, hogy becsapták, bármire képes. Vasárnap hirdetnek ki minket harmadszor a templomban. De az úr nem jár oda.

Berend (*szinte magyarázkodik*): Mert én református vagyok, azoknak meg nincs temploma a környéken.

Evila: De nem tudja az úr, hogy egy az Isten!

(Fölveszi a bérét, sarkon fordul. Berend megszégyenülve, dühösen vezeti le indulatát: odacsapja a bérjegyzéket, ami a keze ügyébe akad. A leány után néz, látszik, nehezen uralkodik érzelmein.)

Berend: Mi ez az érzés? Miért adtam át magam neki? Elég ennyi, hogy kibillenjek a nyugalmamból? Egy érzés miatt? És egy bányamunkás riválisa lettem? Micsoda megalázkodás!

Harmadik kép

(Berend és Szaffrán Péter. Beszélgetésük vége felé kapcsolódnak be.)

Szaffrán: Nincs erre föloldozás, nincs erre mentség.

Berend: Amíg a lelked meg nem nyugszik, valóban nincs. Elmondom neked, de tudom, ettől te még nem találsz nyugalmat. A hegyekben, messze innen, a havas hegyekben egy csapat fiatalember eltévedt. Jó erőben lévő férfiak voltak. Abban reménykedtek, hogy majd a keresésükre indulnak. De nem találtak rájuk. És amikor elfogyott az élelmük... amikor elfogyott az élelmük, ők is halott társuk húsán maradtak életben.

Szaffrán: Az más, az nem egy gyerek volt, mint amikor mi a tengeren hánykolódtunk.

Berend: Szeretném, hogy nyugalmat találj. Az egyik legjobb munkásom vagy. Értesz a bányához...

Szaffrán: ...De a lelkem akkor is háborog.

Berend: Megbocsájtást Isten adhat, az emberek között az együttérzés segíthet.

Szaffrán: ???

Berend: Lehet, hogy ösztönösen, de rátaláltál. Nősülj meg, és miután egybekeltek, kinevezlek tárnimesternek... külön házat is kaptok a faluban. Menj, menj Evila után!

Szaffrán (tétovázik, megáll): De a házassághoz egy kis pénz is kell.

Berend: Hát nem tettél félre valamennyit? Elittad, elkártyáztad?

Szaffrán: Ugyan már. Tettem én félre, elég is lenne, de elvették tőlem.

Berend: Elvették? Ki tehette ezt egy ilyen erős emberrel?

Szaffrán: Egy nagyhatalmú úr!

Berend: Ki lenne az? Ne beszélj rébuszokban.

Szaffrán: Az állam. Ha az akarja, bármikor mindent elvehet.

Berend (*némi bizonytalansággal*): Talán nem... talán azért mégsem...

Szafrán: Fölmentettek a katonaság alól, de annak súlyos katonaadó az ára.

Berend: Majd egy kis pénzzel segíthetek rajtad.

Szafrán (*dadogva keresi a szót*): Köszönöm... köszönöm... De előlegezni nem szeretek. Az olyan, mint mikor az ember délben megeszti a vacsorára valót.

(*Közben jelentik Berendnek, hogy két idegen úr keresi.*)

Berend: Jöjjenek be.

(*Szafrán kihátrál. Belép Kaulman Félix és Gusztáv Rauné.*)

Félix: Szép jó napot a bányatulajdonos úrnak!

Berend (*kis időbe telik, mire kapcsol*): Vén öreg lóköttő! Mi szél hozott erre? A hangodról azonnal megismertelek, de az arcod kissé...

Félix: Dehogy kissé, nagyon. Megtokásodtam. Könnyű neked, te úgy dolgozol, mintha a saját bérmunkásod lennél, de én, szegény ördög, csak ülök az íróasztalomnál és naphosszat figyelem a tőzsdejegyzést. Nehéz szakma az üzlet, még nehezebb a pénzcsinálás.

Berend: Látod, mekkora különbség van az emberek között. Van, aki pénzt keres, mi, magyarok így vagyunk ezzel, a németek megérdemlik a végzett munka után a pénzt, az amerikaiak meg úgy mondják, hogy pénzt csinálnak. Nagyon amerikai lettél, Félix.

Félix: Mi tagadás, a világon a pénz szekerét tovább kell tolni.

Berend: Gondolom, elsősorban a te udvarodba.

Félix (*cinikusán*): Szegény üzletembernek is jusson valami kevés. Ne csak az ügyvédek mondhassák: az a fontos, hogy a per végére nekik legyen házuk, birtokuk, a szegény ügyfél meg viselje a jogkövetkezményeket... De elég az okosságból, térjünk a tárgyra. Hiszen te hívtál.

Berend (*meglepetten*): Én? Én ugyan nem, de ha már itt vagy, örömmel látlak.

Félix: A nemzetközi lapokban közzétett hirdetésed ügyében jöttünk.

Berend: Igen, igen, valóban tárnafelügyelőt keresek. Szeretnék visszavonulni, hogy minél több időm maradjon bányabiztonsági kísérletekre. Rá akarok jönni, hogyan lehet eloltani a bányatüzet. Megvédeni az embert és a vagyont.

Félix: Bemutatom neked Gusztáv Rauné urat. Szakmájának kiválóságaként tartják számon. Nem találhatná nála jobb tárnafelügyelőt, aki egyetért az elveiddel.

Berend: A te ajánlásod garancia számomra.

Félix: Akkor ezt a részét el is intéztük. Most beszéljünk a többiről.

Berend (*elképedve*): Többiről?!

Félix: Az üzleti részről. Te értesz a szén kitermeléséhez, én értek az üzlethez. Mennyi éves hasznot hoz a tárna?

Berend: Tízezer tiszta nyereséget.

Félix: Na hát ezt meg lehet duplázni, vagy akár még nagyobb haszonkulccsal dolgozhatunk majd.

Berend *(ismét elképedve)*: Hogyan dolgozhatunk?

Félix: Drága barátom, létrehozunk egy konzorciumot, más néven részvénytársaságot, annak javára megvesszük a tárnát, sőt, nemcsak a tárnát. A Bonda-völgy sokkal nagyobb kiterjedésű szénmezőt rejt, mint a te tárnád. Az egészet bevisszük a konzorciumba, és utána kivisszük a tőzsdére.

Berend: De hiszen a terület nagy része a Bondaváry grófoké, azok meg...

Félix: Ezt csak bízd rám. Vannak üzleti megoldások.

Berend: Spekuláns vagy?

Félix: Jaj, hallani se bírom az ilyen csúnya szavakat. Megszentségtelenítéd vele az üzleti élet szépségét. Amikor én itt egy hatalmas gyártelep születéséről beszélek. Kész tervekkel jöttem. Bánya, kohók, üzemek...

Berend: Itt, ahol nincs vasút? Ahonnan szekerekkel szállítjuk le a szenet, már amikor az időjárás megengedi.

Félix: Harminc kilométeres vasúti szárnyvonal építése megoldja a gondot.

Berend: De ki az a pénzember, aki vállalkozik ekkora befektetésre? Egyedül az állam tudna... De az aligha...

Félix: Vannak kulcsok, melyek a magas urak hivatalaszobáinak ajtaját megnyitják előttünk.

Negyedik kép

(Félix és Sámuel apát)

Félix: Kedves barátom. Köszönöm neked a közreműködésedet. Nem is tudom, hogyan háláljam meg.

Sámuel: Ne félj, majd annak is megtaláljuk a módját.

Félix: Ezt a gyakorlati bölcsességet szerettem benned mindig, már gyerekkorodtól fogva.

Sámuel: Bölcsesség? Ki tudja, mi választja el a praktikus éleseszűséget a bölcsességtől? És persze az élettapasztalat. Az egyház sok mindenre megtanítja az embert. Sokféle ügyeskedésre. Enélkül ugyan hogyan jutottam volna el az apáti címre.

Félix: Az ügyeskedést nevezzük inkább élelmességnek. Nincs ebben semmi rossz, nem található benne semmi kivetnivaló.

Sámuel: A bűn...

Félix: Drága apát úr! A bűn nem tévesztendő össze az üzleti élet szabályaival. Vajon ártottunk-e ezzel a kis akcióval a grófnőnek?

Sámuel: Hogy is hívják ezt a furcsa nevű hölgyet?

Félix: Theudelinda.

Sámuel: Nyelvtörő név, amolyan idejétmúlt, de illik szegény grófnő pszichés állapotához. Mert mi történt. Ki kellett mozdítani őt ősi bondavári kastélyából, hogy a terület ezáltal megnyíljon korunk új törekvései, a liberálkapitalista gazdálkodás számára. Amivel ugye...

Félix: ...a közösségnek hajtunk hasznot. S közben az én nyereségemre is gondolok... Hiszen enyém a kockázat, enyém a felelősség. A konzorcium...

Sámuel: Igen, igen. De azért az én feladatom sem volt könnyű. Lássuk be, hogy pszichésen kissé zavart a hölgy, tévképzetek gyötörték, ennek következtében furcsa szokásokat vett fel, amelyek egyre inkább eltávolították attól, amit normalitásnak nevezünk. Azzal a kis szellemjárással és ördögűzéssel, amit magamra vállaltam, sikerült a grófnőt kizökkenteni, ezzel csak jót tettünk neki.

Félix: És elhoztad nekem az aláírt szerződést...

Sámuel: Ahogy kívántad, harminckét évre aláírva. De mi hasznod származik ebből neked és konzorciumodnak? Az nem elég, hogy a grófnő aláírta a szerződést, hacsak a herceg is alá nem írja. A grófnő csak élete végéig rendelkezik a bondavári uradalommal, halála után visszakerül a bátyja, a herceg birtokába, vagy az unokájára száll. És akkor fuccs a te szerződésednek.

Félix: Ez igaz. De az üzletember minden apró részletre ügyel, különben nem maradhatna felszínen. A herceg végrendeletében megmásíthatatlanul – hangsúlyozom: megmásíthatatlanul – meghagyta, hogy a grófnő halála után örökösei az uradalom területén emelt épületek és beruházások összegét kötelesek megtéríteni a bérlőknek vagy a hitelezőknek. Ismerve húga vallásos ájtatosságát, a herceg legfeljebb egy kis kápolnára gondolt. De az eszébe sem juthatott, hogy bánya és ipartelep létesül a területen. És az ebbe beruházandó összeg akkora, hogy a bondavári örökösök soha nem tudják majd kiváltani.

Sámuel: Hiába, no, korunk gyermeke vagy. Új idők, új módszerek. Ahogy olvastam, ezt nevezik a tőkefelhalmozás korának. Valakinek a kezében összpontosulnia kell a vagyonnak, ő biztosít majd munkát a tömegeknek. Nagy feladat, nagy kockázat, természetes, hogy nagy a haszon is.

Félix: Az állam erre alkalmatlan. Én is olvastam fantazmagóriákat az államkapitalista berendezkedésről, halva született ötlet. A tőke koncentrációja kétségtelen, de hiányzik a legfontosabb...

Sámuel: Az önzés, ami az egyént mind nagyobb profit elérésére hajtja.

Félix: Ugyan, ugyan, drága apátom. Csúnya kifejezés. A természetes egyéni érdekről van szó, ami nélkül nem haladna előre a világ. De hagyjuk a gazdaságbölcseleti fejtegetéseket.

Elégedjünk meg annyival – egymás között beszélhetünk erről – a pénz hatalom, a hatalom pedig kikovácsolja az igazságot. Lenne egy kérdésem, drága apátom, amelynek te vagy a tudora. Tervezem ugyanis, hogy megházasodom.

Sámuel: Házassági tanácsadást vársz tőlem?

Félix: Valami olyasfélét.

Sámuel: És ki lenne a boldog ara, aki méltó korunk vállalkozójának figyelmére?

Félix: Bizonyára emlékszel még arra az egyszerű leányzóra Berend Iván falujából...

Sámuel: Hogyne. Abban a koszos miliőben is feltűnő jelenség volt. És te őt – ne szépítsük – elrabortad.

Félix: Ugyan, atyám. Már megint ez a túlzás. Elrabortni... Fölajánlottam neki, hogy nyomorék öccsét itt, Bécsben a legjobb orvosok kezelésére bízom. Őt pedig beadtam az egyik legjobb hírű nevelőintézetbe.

Sámuel (hamiskásan): Ó, a szív érzései... ellenállhatatlanok.

Félix: Rendben van, de ez egy másik mese, most hagyjuk. Úgy szeretném feleségül venni, hogy amikor eljön annak az ideje, minden komplikáció nélkül, válást és anyagi pereskedést mellőzve, ne legyen a feleségem.

Sámuel: Meg sem hallom, a házasság szent... Jaj, rossz még rá gondolni is. De az élet... időnként produkálhat olyan eseményeket, és te óvatossággal nyilván erre készülsz fel. Az erkölcszociológiának a joggal karöltve a nehéz helyzetbe jutott lelket kell szolgálnia. Tehát: Bécsben házasságot kötök az oltár előtt. És amikor elérkezik – tételezzük fel, ha nem is kívánjuk –, elérkezik a fájdalmas eset, irodádat és életviteledet (névlegesen legalább) áthelyezed Párizsba, ahol a francia törvények érvényesek. Azok pedig kimondják, hogy az egyháziilag kötött házasság csak akkor érvényes, ha megkötötték a polgári hatóság előtt. És mivel ez Bécsben nem történt meg, a francia törvények szerint a házasság semmis. Minden további nélkül fel is út, le is út.

Félix: Bizony, most láthatod, atyám, milyen nehéz a magamfajta vállalkozó élete. Mennyi nehézséggel kell megküzdeni. De ne sajnálj, ezt mérte rám a sors. Neked csak köszönettel tartozom. Fogadd el ezt a csekélységet.

(Pénzes borítékot nyújt át.)

Sámuel: Ó, nem. Szó sem lehet róla. Még hogy pénzt csekély szolgálatomért. Ez korrupció lenne, attól pedig undorodom... De lenne itt valami...

Félix: Mondjad csak bátran.

Sámuel: Olykor a jó szándékra, vagy ne kerteljünk, a rátermettségre fel kell hívni a figyelmet.

Félix: Szóval...? Valóban nem olyan világot élünk, amikor a tehetség önmagában érvényesül.

Sámuel: Zűrzavaros szellem uralkodik a világban. Szükség van a határozott iránymutatásra. Olyan személyre, aki eligazodik a fertőzött korszellemben. Az érsek öreg ember...

Félix: Értem. Egy kis adomány a megfelelő helyre.

Sámuel: A pápa még öregebb...

Félix: Az már sok pénz, nagyon sok pénz. Simónia...

Sámuel *(feljajdul)*: Jaj, ne mondj ilyet! Simónia, Pénzért megvásárolni egyházi tisztséget.

Félix: Nem ez lenne az első eset a történelemben.

Sámuel: Óriási gazdasági befolyásra teszel szert. Támogatlak ebben, hogy miután mindent megszerezted, a válladra álljak, és minden megtegyek korunk szellemi-lelki tisztulása érdekében.

Félix: Micsoda nemes lélek vagy! De vajon Berend Iván nem keresztezi-e terveinket?

Sámuel: Ugyan már! Naiv ember, tisztességes, naiv ember. A tudományhoz, nem vonom kétségbe, ért, de a pénzügyi élethez, a társadalom formálásához egyáltalán nem. Aligha látja át a mi magasabb szempontjainkat.

Ötödik kép

(Berend Iván és Sámuel apát összetalálkoznak az akadémiai előadóterem bejáratánál)

Berend: Apát úr! Észrevettem a közönség soraiban. Hálás vagyok, hogy eljött a székfoglaló előadásomra.

Sámuel: Ez csak természetes.

Berend: Egyáltalán nem természetes. Már az sem, hogy a Tudós Társaság a soraiba fogadott engem. Hiszen nem folytattam tudományos munkát, nem írtam szakcikkeket.

Sámuel: De például kémiai kísérleteket folytat a bányatűz elfojtása érdekében. Mi lenne ez, ha nem tudományos tevékenység.

Berend: Semmiség. Csak kísérletezgetés az egyszerű kémiai folyamat, az égés körében. És még ennek sem jutottam a végére. Sejtetek valamit, de hol még a megoldás! Ám szeretnék egy másik sejtésről szót ejteni. Tagságom elnyerésében feltételezem az ön hathatós támogatását. Csak azt nem tudom, mivel érdemeltem ezt ki.

Sámuel: Kedves Berend, hagyjuk ezt. Nagyon jól tudja, hogy megy az ilyesmi. Hiszen ön is itt él, ismeri ennek a nemzetnek a mentalitását. (Persze másutt is így van ez, legfeljebb nem ilyen mértékben.) Kapcsolati tőke nélkül képtelenség érvényesülni. A tehetség, a rátermettség, az elért eredmény vajmi keveset számít. Sőt, éppen ellenkezőleg. Felkelti a féltékenységet, ezért azután igyekeznek eltaposni. Különböző módszerek ismeretesek ehhez. Volt idő, ön is emlékszik még azokra az évekre, amikor a politikai szempontból nem kívánatos tehetséget hajánál előrángatott indokokkal tolták félre. Nyilván ismeri a mondást: a politikai nem kellést esztétikai nem megfeleléssel söpörték le. Korábban a politikai nem kellést, később a klikkek számára nem kellést (*eljátssza*): ugyan már, nem megfelelő színvonalú, nem üti meg a mértéket, jelentéktelen, és hanyagul, kissé affektáltan csettintenek hozzá: nem az igazi, valami hiányzik belőle, mit tegyenek, ha egyszer nem jó – de érvek nem hangzanak el –, marad a fintorgás és az elhallgatás. Amiről nem beszélnek, az nem létezik. Ilyen ez az ország. Nemzeti jellemhiba?

Berend: Nem, kedves apát úr. Emberi hiba. Én a személy felelősségében hiszek. A szabad akarat erejében. Az ember természeténél fogva sok mindenre képes. Például késsel egy ember megölésére. De ugyanezzel a késsel a sebész megmentheti egy másik ember életét. Csak az a kérdés, hogy az ember megreked-e az ösztönember szintjén, vagy erkölcsi emberként él. Actus hominis – actus humanus.

Sámuel: Persze, persze, de túlságosan elmélyedtünk a komoly gondolatokban, amikor az ünneplés ideje van.

Berend: Köszönöm önnek a közbenjárást, bár – ismétlem – nem tudom, mivel érdemeltem ki. De a rang arra ösztönöz, hogy a jövőben igyekezzem megfelelni ennek. Egyébként pedig köszönöm a meghívását Theudelinda grófnő estélyére. Előbb arra gondoltam, mi keresnivalóm lehetne oly rangos társaságban, ahol a politikai, a pénzügyi és a gazdasági elit képviselteti magát, de azután mégis másként döntöttem. Kérem, jelezze a grófnőnek, hogy elfogadom a meghívását, és azt is, hogy megtartom szerény előadásomat. Bár nem tudom, mennyiben felelek majd meg az elvárásaiknak, mert inkább csak néhány gondolatfoszlányt szándékozom megosztani önökkel.

Sámuel: Mindennek nagyon örülni fogunk.

Berend: De most megbocsásson. Néhány tudós társammal találkozom szűkebb körű megbeszélésre.

(Közben érkeznek az akadémikusok, Berenddel együtt elvonulnak egy másik helyiségbe.)

Berend: Akadémikus urak! Köszönöm megtisztelő figyelmüket és azt a rokonszenvet, amellyel befogadtak a körükbe. Önöknek is hangsúlyoznom kell, nem tartom magam tudósnak...

Első akadémikus: Hogy ki a tudós, nem olyan könnyű eldönteni.

Berend: Eddigi tevékenységem nemigen méltó olyan minden kritikán fölül álló grémiumhoz, amelyet önök képviselnek.

Második akadémikus *(kissé rezignáltan)*: Kritikán fölüli... Tudja, Berend, főnnállása óta ki mindenki volt már tagja az akadémiának? Nemcsak a tudományos teljesítményre gondolok, bár ezen a téren is előfordultak szégyenletes események. Nemcsak arra gondolok, hogy meghamisított eredmények alapján vagy személyi összeköttetések révén, politikai nyomásra nyerte el valaki az akadémikusi címet, hanem arra is, hogy erkölcsi szempontból méltatlanok is soraink közé kerülhettek. Például egy gyilkos.

Harmadik akadémikus: Na de ilyet! Ez hallatlan, kérem! Micsoda inszINUÁCIÓ.

Második akadémikus: Nem, kérem, legalább mi beszéljünk nyíltan és őszintén. Minek nevezzük például azt a személyt, aki a forradalmi idők után hazug szavakkal hazacsábított valakit, akit azután fölakasztottak.

Harmadik akadémikus: Erről nem tehetett!

Második akadémikus: De igen. Pontosan tudta, mi vár arra a férfira, ha azokban a szörnyű diktatórikus időkben hazatér az emigrációból. Még arra sem lett volna esélye, hogy a hatalom fölfogadja besúgónak.

Harmadik akadémikus: De amikor ez történt, még koránt sem volt akadémikus.

Második akadémikus: Éppen ezt a gyilkos tettét jutalmazták később akadémikusi tagsággal.

Első akadémikus: Na de, uraim! Nem elég gondunk, milyen támadások érik mostanában az akadémia intézményét! Az akadémia méltóságát meg kell őriznünk. Az emberi gyöngeségeket...

Második akadémikus *(közbevág)*: Emberi gyöngeségek...?

Első akadémikus: ... az emberi gyöngeségeket megoldja a biológiai idő.

Negyedik akadémikus: Attól még, hogy kihalnak néhányan, nem áll helyre az erkölcsi rend.

Berend: Tisztelt Uraim! Éppen erről szeretnék önökkel beszélni, és köszönöm, hogy elfogadták meghívásomat. A közeli napokban egy társaságban előadást kell tartanom. Szerettem volna visszautasítani, de bizonyos szempontok miatt tartozom valakinek ezzel. Arra gondoltam, hogy akadémiai székhelyű összefoglalásom adom elő, de a süjtőlégrobbanás megelőzése és a bányatűz megfékezése aligha érdekelné ezt a társaságot.

Negyedik akadémikus: Miért, kiknek tart előadást, Berend úr?

Berend: Akikről ma úgy mondják, hogy számítanak a közéletben. Bizonyára lesznek ott politikusok, magas rangú tisztségviselők, a pénz és a gazdasági arisztokrácia képviselői, nagyvállalkozók.

Első akadémikus: Nem könnyű feladat. A legnehezebb ilyen társaság előtt beszélni. Külön-külön azt gondolják, hogy ők értenek mindenhez a legjobban. Úgy vélik, politikai vagy gazdasági hatalmuk rendkívüli értelemmel is felruházta őket. Nem irigylem önt.

Berend: Éppen ezért szeretném kérni az önök szellemi és morális támogatását. Egy eszményt kívánok megfogalmazni.

Negyedik akadémikus: A kor szellemi zűrzavara mutatkozik meg abban, ha nem rajzolódik ki, ha nem fogalmazható meg – legalább kontúrjaiban – annak a kornak az emberképe. És ennek az emberképnek az általános erkölcsi magatartásban, a mindennapi életben természetes módon szükséges érvényesülnie. Hangsúlyozom: természetes módon beleivódik az emberek magatartásába, szokásaiba, olyan természetessé válik, mint a légvétel, hogy már nem is kell külön gondolkodni róla. Elég annyi, hogy az apám így szokta... nálunk ez a bevett rend... és így tovább. Azzal együtt, hogy az ifjúság, a mindenkori ifjúság újrafogalmazza a maga életrendjét, mégsem szakad el elődeinek örökségétől. Ez jelenti a folytonosságot, a társadalom biztos alapjait. Conservare et tradere. Őrizni az értékeket és átadni a következő nemzedékeknek.

Berend: Éppen ez az! Az emberről, a lehetséges emberről szeretnék beszélni. S hogy felkeltsem a közönség figyelmét, meseköntösbe öltöztetem mondanivalómat.

Második akadémikus: Nagyon helyes. A legtöbb embertől nem várható el a szellemi absztrakcióra való képesség. Elvonatkoztatni? Általánosabb összefüggéseket keresni? Amikor ő egyszerűen csak élni akar, és megelégszik ezzel az elsődleges élménnyel. Ne becsüljük le ezt a természetes törekvést, és sosem adjuk fel a ráébredés esélyét. A maga egyszerűségében tekinteni az emberre, miközben a legnagyobb tisztelettel viseltetni az ember iránt.

Berend: Magam is így gondolkodom. Ez a felfogás teremtheti meg azt az egyensúlyt, amelyre az emberi társadalmak mindig is törekszenek. Az egyensúlyra törekvés jól megfigyelhető a természetben, a föld erőiben és a csillagok mozgásában is.

Második akadémikus: Hogyan képzelel el előadását, Berend úr? Milyen meseköntösbe kívánja öltöztetni mondanivalóját?

Berend: Arra gondoltam, hogy egy új, eddig nem ismert földrészre vezetem el hallgatóságomat. Ott is hozzánk hasonló emberek élnek, de mégis mások. És ebben a másságban jelenik meg az az eszmény, az az erkölcsi emelkedettség – vagy egyszerűen csak elvárható erkölcsi minimum –, amelynek híján vagyunk itteni világunkban. Kissé talán romantikusnak hat az elképzelésem, de a romantika csak részben mese, a romantikának ez a rétege jelenti a vivőanyagot, amellyel el lehet érni az emberek érzelmeit. Ne tagadjuk, gyakran mi is ilyenek vagyunk, a gondolatok befogadásának útja az érzelmeken át vezet el az értelemhez. A fordított út – tapasztalatom szerint – a ritkább, amikor elsődleges az értelmi hatás, amely azután érzelmi állapotot idéz elő. De végül is mindegy, melyik úton, a lényeg, hogy eljussunk az erkölcsi meggyőződéshez. Hogy erkölcsileg belássuk, mi a helyes, a követendő és adott esetben mitől kell megóvnunk magunkat és környezetünket. A lélekben bekövetkezzék az erkölcsi felszólítás, mint arra a híres német filozófus már évtizedekkel korábban rámutatott.

Harmadik akadémikus: Igen, a kategorikus imperatívusról beszél. Igaza van, ilyen módon az eszméket a többség aligha képes befogadni. Szükséges a mese, hogy édessé váljon a befogadás.

Első akadémikus: Halljuk hát a mesét, helyesebben azokat a fogalmi sarokpontokat, amelyeket oly nagyszerű mesélőképességével elő szándékozik adni. Egyébként igaza van, a romantika nem egyetlen kor stílusirányzata, nem is szorítkozik a művészetekre, hanem az ember pszichéjének szükséges velejárója.

Berend: Uraim, az én mesém a tudomány nagyszerű eredményeivel kezdődik. Az általam elképzelt, eddig ismeretlen földrész emberei feltalálják ezt és amazt, képessé válnak a repülésre. Ez pedig lehetlenné tesz minden háborút. A legnagyobb hadsereget, mely kívülről ágyúkkal, monitorokkal törne be e nép határán, villámokkal agyonpaskolnák a légből, anélkül, hogy egyetlen rendes katonát tartanának hozzá; ott nincs harci dicsőség, csatateri halál, ütközetben ellőtt kéz, láb, honvédrokkantak és elesettek özvegyei, árvái.

Negyedik akadémikus: Gyönyörű eszme. Gyönyörű... csakhogy. Mit látunk az emberiség eddigi történetében? Ha felismert valami újat mindabból, amit a teremtett föld tartogat számunkra, mi volt az első dolga? Az, hogy az új ismeretet, az új tudást a másik ember elpusztítására használja fel. Először égessük el azokat, akiket ellenségeinknek gondolunk, és amikor már kiéltük ez irányú vágyunkat, akkor használjuk fel a tüzet melegedésre vagy az étel megfőzésére. Első az emberben a gonoszság.

Berend: A gonoszságra való hajlam! És mi azt szeretnénk, ha ezen a hajlamon úrrá tudnánk lenni. Ez pedig nem a tudomány fejlődésétől, hanem az erkölcsi természet javulásától várható.

Első akadémikus: Ha jól értettem, a háborút háborúval, az egyik erőt a másik nagyobb erővel kívánja legyőzni.

Berend: Csakhogy ez a nagyobb erő nem anyagi, hanem erkölcsi erő!

Harmadik akadémikus: Ez tényleg a mesék birodalmába tartozik.

Berend: Nevezzük inkább az ideák birodalmának.

Negyedik akadémikus: Tételezzük fel, hogy erkölcsi belátással megfékezhetők a háborúk...

Berend: Ebből természetesen következik, hogy hódító zsarnokok sincsenek.

Harmadik akadémikus: Veszélyes vizekre evezünk, uraim! Bár 1870-et írunk, három esztendővel ezelőtt megszületett az úgynevezett kiegyezés, de a lelkekben vajon bekövetkezett-e a béke? Vigyázzunk a zsarnokság emlegetésével, túlságosan direkt Berend úr áthallása mai korunk viszonyaira – én mindenesetre elhatárolódom a hallottaktól. Lázító szavaknak is gondolhatják, azok pedig erőszakhoz vezetnek.

Berend: Én a tiszta eszmék síkján gondolkodom.

Első akadémikus: Uraim, hallgassuk tovább Berend urat!

Harmadik akadémikus: Nem baj, ha nem is igaz, csak szép legyen?

Berend: Csak az a szép, ami igaz. S hogy milyen joggal elmélkedünk erről? Azon a joggal, hogy az ember egyáltalán képes az ilyen fölismerésekre eljutni. Hogy létezhet – valamilyen szinten mindenképpen – egyetértés az országon belül. Ott nincs nemzetiségek közötti viszály, nincs határvillongás, nincs jobboldal és baloldal közötti harc, csak egy van: a hazaszeretet.

Negyedik akadémikus: Az én tudományterületem, a matematika kifejezésével élve: meg kell születnie a legkisebb nemzeti közös többszörösnek. Annak a minimumnak, amely mindenki számára elfogadható. Olyan elképzelhetetlen ez?

Berend (folytatja): Ott nem lehet főrang, születési előny. Mindenki munka után él és ész után.

Harmadik akadémikus: Vigyázzunk, ez új demagógia vizeire vezet! Szabadság, egyenlőség, testvériség! – harsogták, miközben halomra gyilkolták egymást. Eszükbe sem jutott, hogy a három fogalom egymást korlátozza, sőt, kizárja. A nép indulatainak felkorbácsolására mindenestere alkalmas volt. Egyenlőség! Nincs egyenlőség, micsoda uniformizált falanszteri elképzelés ez! A másság tisztelete! Ostobaság. Nem a másságot, hanem a másik embert kell tisztelni. Ha a másság tiszteletét követelik, tessék tisztelni az én lábszagomat, mert az különbözik mások lábszagától... Már megbocsássanak a parlagi példáért, de ezek a kommunisztikus eszmék mérhetetlenül ostobák és veszélyesek. A legkönnyebben vad

ösztönöket hív elő azokból, akik kevesebb anyagiakkal rendelkeznek másoknál. A matéria, az anyag indulata szörnyű. Ha elszabadul, letiporja a szellemet és a lelket.

Berend: Én egyedül a „lehet”-ről szeretnék beszélni. Akkor is, amikor a kormányt említem ezen az elképzelt földrészen. Ott megérdemli e nevet: gondviselés. Mert nem azzal vesződik, hogy alattvalóit hogyan tanítsa be katonának, hogy szedje be tőlük az adót, hogy lessen bele az üstjeikbe, mit főznek, hogy küldjön rájuk paragrafusözönt, mihez tartsák magukat, hogy őrizze őket börtöneiben, hogy rakja meg a városokat hivatalos henyélőkkel, bürokrata köztisztviselőkkel, hogy tartsa félelemben egyik nép fiaival a másikat, hogy osszon parancsokat: mikor dolgozzanak, mikor pihenjenek, mikor szabad és mikor nem szabad mulatniuk...

Harmadik akadémikus: De hiszen ez anarchiához vezetne. Rendre van szükség.

Berend: Igen, rendre, de nem a hatalom, hanem az erkölcs rendjére. Ezen a földrészen nincs tőzsdespekuláció, kartellek, részvénytársaságok és nem folyik más formák sötét pénzügyi manipulációja... És ők nem „hiszik”, hogy van Isten, van lélek, van túlvilág, van örök élet; ők „tudják” már, hogy van!... És – nem akarom tovább terhelni „mesémmel” az urakat – ezek az emberek sokáig élnek, mert sokáig boldogok. Az ő világuk a jövő.

Hatodik kép

(Theudelinda grófnő estélye. Berend éppen befejezte felolvasását.)

Berend: Hölgyeim és uraim! Köszönöm a figyelmüket.

Géza gróf: Tisztelt uram, engem meggyőzött mondandójával. Szeretnék mélyebben megismerkedni ennek az ismeretlen földrésznek a lakóival és szokásaival. Csak azt nem tudom, hogyan juthatnék közelebb ilyen ismeretekhez.

Berend: Azt hiszem, nem kell olyan messze utazni ehhez. Az a titokzatos földrész mindannyiunk mélyén megtalálható. A belső utak világának nevezik.

Eduárd báró: Maga ugye minket most bolondnak nézett?

Berend: Nem, uram, éppen ellenkezőleg.

István gróf: Érteni kell a célzásokat. Ez az egész erős szatíra mostani állami és társadalmi viszonyainkra, a tudomány és a költészet színeivel befestve, hogy csak a látók ismerjenek rá.

Angela grófnő: Tudja ön, hogy én azt mind hiszem, amit ön most előadott? Ne mondja azt, hogy az egész felolvasás csak arra volt jó, hogy a laikus közönséget becsalogassa a száraz tudomány birodalmába, hogy az egésznek csak az a célja, hogy ez a sok unatkozó és csak a

pénzszagra érzékeny üzletember megtudja, mi igaz és mi nem igaz a hallottakból, és ami igaz, ahhoz kedvet is kapjon. Én pedig...

Berend: Igen, grófnő...

Angela: Én pedig szeretnék még többet megtudni arról a világról. Hogyan van tovább? Mit lát ön még többet? Engem különösen a vonzásról szóló gondolatai ragadtak meg. A természetben ismerjük a vonzás és taszítás törvényét. Engem az érdekelne, hogy az emberek között vajon mi idézi elő a vonzásnak különös hatását, más esetben pedig akár taszítják egymást vagy egyszerűen közömbösek a másik iránt. A vonzásban van valami különös szépség, ezt nevezik szeretetnek, olyan szeretetnek, amely el nem múlik... bocsásson meg, hogy ilyen egyszerűen fejezem ki magam.

Berend: Szeretet és gyűlölet – mindkettő föllelhető. Ahol csak élet van a földön, ott rokonszenv és ellenszenv egyformán előfordul. És mivel az élet – minden területen – egyensúlyra törekszik, a szeretet és a gyűlölet kettőssége nyugalmi állapotba jut, és már nem szeret, de nem is gyűlöl...

Angela: Ó, ne mondjon ilyet! Elveszi a legszebb érzelmet, a másik iránti vonzódást? Vagy magáról beszélt csak? Kihűlt szívéről, amely olyan mozdulatlan, mint az a széndarab, amelyet bemutatott? Csak egy kis különbség az anyag szerkezetében, és egyszer gyémántnak, másszor szénnek nevezik?

Berend: Az ember megbékél a sorsával. Egy idő után vigyáz arra, nehogy úgy járjon, mint a szén. Ha oxigénhez és gyulladási hőmérséklethez jut, lángra kap – és elég. Neki ez a dolga, de az emberi léleknek...? Elégjen, hiábavalóan?

Angela (*csönd után*): Erről még többet fogunk beszélni egymással. Jöjjön kérem, táncoljon velem.

(Báltermi hangulat, oldalt áll Ödön gróf, István gróf és mások)

Ödön gróf: Tudjátok, mi újság? Az én Angela húgom egészen bele van bolondulva ebbe a mágnes lovagba. Vonzás és taszítás. Ő most csak a vonzást érzi.

István gróf: Ne higgyetek neki! A mi szép húgunk kedélye tele van finom malíciával. Így tesz mindenkivel; ha kedvenc témájára talál, komoly képpel, nagy részvételt tökéletességig idomítja, s azután kineveti. Kinevet ez mindenkit, akit az ujjá köré tud csavarni.

(Berend és Angela táncol, közben beszélgetnek)

Angela: Ön nemsokára elutazik Pestről?

Berend: Miért gondolja?

Angela: Az apát mondta.

Berend: Igen, tervbe vettem, de azóta olyan ügyem akadt, mely hosszabb ideig itt tart.

Angela: Csak nem valami szívbeli ügy? Van önnek családja?

Berend: Nincs, egyedül élek.

Angela: Miért ez a természetellenes élet?

Berend: Talán hallott már arról, mivel foglalkozom odahaza. Bányász vagyok, a nap világos részét a föld alatt töltöm.

Angela: Valóban borzasztó lehet egy nő helyzete, akinek a férje bányász. Elviselhetetlen gondolat, mindennap úgy venni tőle búcsút, hogy el van temetve a föld alatt, s minden gondolatban azért fohászkodni, hogy újra föltámadjon. Akit a legjobban szeret, a föld alatt jár, ahonnan nem hallatszik fel a kiáltása. És ez a mély tele van veszélyekkel. Miért választotta ezt az életet?

Berend: Életemem, a szenvedélyem leereszkedni a mélybe, mint a hajósnak tengerre szállni.

Angela: Milyen nagyszerű hallani a szenvedélynek ilyen elemi erejét. De engem a felszínen vonz ilyen szenvedély a világ megismerésére. Egészen távoli tájak, Abesszínia és még messzebb. Mennyi ismeretlenség.

Berend: Ajánlok önnek egy közelebbi országot, amelyet érdemes megismernie.

Angela: Melyik az?

Berend: Magyarország.

Angela: Hát nem ott vagyunk?

Berend: Ön csak látogató nálunk Bécsből, s arról, hogy mi, magyarok, kik vagyunk, nem tud semmit.

Angela (*kissé ingerülten*): Mit tehetek én erről?

Berend: A magyar társadalomnak ma vezető emberekre, szellemi elitre van szüksége, hogy magához térjen annyi harci próbálkozás és elnyomás után. Az ön nagyapja, Tibald gróf Pestre költözésével sokat tehetne. Itt lenne szükség rá, Bécsben csak tespedő életet él.

Angela (*felháborodva*): Honnan veszi ehhez a bátorságot!

Berend: Talán azért, mert a grófnő családja és az enyém között van egy bizonyos régi összeköttetés.

Angela (*értetlenül*): Miről beszél? Hogy merészeli?

Berend: Az én ősapám pataki prédikátor volt, és ugyanabban az időben az ön egyik őse bíboros. És a katolikus bíboros a pataki református prédikátort gályarabságra küldte. Csak egy szót kellett volna kimondania a prédikátornak, és megszabadul a rabságból.

Angela (*csodálkozva*): Egyetlen szót?

Berend: Ez az egyetlen szó így hangzott volna: abrenunció. Visszavonom. Visszavonja az elveit. De az ősöm nem tette meg. És én is azt mondom: nem vonom vissza az elveimet! Nem vonok vissza semmit abból, ami ehhez a nemzethez köt.

Hetedik kép

(Bondaváry Tibald herceg és Evelina találkozása. Evelina olyan öltözetben jelenik meg, amely emlékeztet a Bonda-völgyi jelentre, amikor Evila a népdalt énekelte.)

Tibald: Gyönyörű a hangja, amióta hallgatom a próbáit, rendkívüli fejlődést látok énekművészetében.

Evila/ Evelina: Nem hiszem, hogy...

Tibald: Ugyan, ne szabadkozzék. A művészi teljesítmény csak kisebb részben adottság, nagyobb részt szorgalom kell hozzá. Ha egyik vagy másik hiányzik, elhamvad mindkettő. De ön szorgalmas, és tehetségét olyan szintre fejlesztheti, amellyel bátran megjelenhet a nagyközönség előtt.

Evelina: Nem hiszem, hogy valaha képes leszek rá.

Tibald: A kishitőség legalább annyira kártékony tulajdonság, mint a nagyképűség.

Evelina: Nekem az éneklés, a szerepek alakítása ösztönös cselekedet.

Tibald: Örüljön neki. Ezt az ösztönösséget, nevezhetjük őstehetségnek, a tanulással, a gyakorlással lehet művészi szintre emelni.

Evelina: Ön túloz...

Tibald: Tudom, mire gondol most. Itt van ez az öregember, mert ne szépítsük, engem már öregemberként tartanak számon, akit elbűvöl fiatalságának szépsége és bája, s belehabarodtam Kaulman bankár feleségébe. S én azt gondolom, egy férjes asszony könnyebben adja oda magát holmi kalandnak.

Evelina: Én nem...

Tibald: Ne szabadkozzék. Eleget éltem már ahhoz, hogy némi bölcsességgel tekintsek a világra. Éppen a születésnapomon kaptam levelet Pesten időző unokámtól, Angelától. Közölte

velem, nem kíván visszatérni ide, Bécsbe, és engem is arra kért, költözzem Pestre. Azt írja, most ott van szükség minden értékes emberre.

Evelina: Mi határozza meg az ember értékét?

Tibald: Na, látja. A lényeges kérdést fogalmazta meg, pedig még maga olyan fiatal, akitől aligha várható el ilyen bölcsesség. A férje is butuska kirakati bábunak tartja. Mostanában, hogy Kaulman üzleti ügyekben nyüzsög körülöttem, jobban megismertem. Egy semmirekellő spekuláns. De ön azt köszönheti neki, hogy kiemelte a Bonda-völgyből, taníttatta, és mint valami értékes tárgyat tartja maga mellett. Tőlem egy aláírást remélt, amellyel szabadon rendelkezhet a Bondaváry-birtok fölött. Már eddig is bányát nyitott, éppen Bonda-völgy közelében, üzemet létesített – mindez önmagában még érthető. Új világ formálódik, az emberi tudás a műszaki ismeretek és a termelés új lépcsőfokára lépett. Kapitalista fejlődés, csak hogy e mögött a haszon húzódik meg. A haszonban pedig az önzés vulkáni ereje feszül.

Emlékszem, fiatal koromban egy borospince bejárata fölött az áthidaló kőbe vésbe a következőt olvastam: ha egy gazda négy százaléknál nagyobb haszonra tesz szert, akkor elhagyta a tisztesség mezejét. Hol vagyunk ma ettől! Időközben el is tüntették a feliratot, az egykori gazda nyilván meghalt, az utódok pedig elfeledték, dehogyis, meg sem tanulták ezt a szentenciát.

Evelina: Én nem értek ezekhez az ügyekhez...

Tibald: Jobban is jár. Bevallom, én sem igazodom ki abban a posványban, amelyet a pénz szép új világának neveznek. A férje megkapta tőlem, amit meg akart kapni.

Evelina *(értetlenül)*: Nem értem.

Tibald: Aláírást kért a Bondaváry-uradalom, az én ősi birtokom hasznosítására.

Részvénytársaság! Mint valami bűvös, megváltó szót, úgy emlegette Kaulman. Nem tagadom, én is részesedem majd a haszonból, és azt is be kell látnom, a fejlődésnek butaság lenne gátat vetni – csak hogy...

Evelina: Csak hogy...?

Tibald: Ön nem is gondolja, hogy fiatalságát, szépségét és művészi képességét csalétkül szánta nekem a férje annak az aláírásnak a megszerzéséhez. Az öregember majd belebolondul a fiatal lányba, és aláírja. Nem, nem ezért írtam alá, ami pedig a belebolondulást illeti... Az iménti énekkel fiatalkoromat idézte, Bondaváron hallottam, amikor az unokámat ringatta a dajka. De az unokám ma ellenem fordul.

Evelina: Pedig Angela grófnő olyan kedves, rendkívüli szépség, nagyszerű megjelenésű... és határozott.

Tibald: Igen, csak azt nem tudom, ő távolodott-e el tőlem, vagy én nem értem meg ezt az új világot? Költözzem Pestre, mert szükség van ott a fontos emberekre. De mit jelent ez? Teljesen megzavart. Angela talán nem is gondol arra, mivel szembesített. Ki vagyok én? Mostanában élére állítják ezt a kérdést: ki vagy, hová tartozol? Ráadásul a harcok óta...

Evelina: A szabadságharc óta? Berend Iván úrtól én így hallottam...

Tibald: Nevezzük így, nevezzük úgy... Lám, már a történetek megnevezése is szembeállítja egymással az embereket. Én nem is tudom, mit gondoljak róla. Ráadásul felharsogják, hogy a nemzethez kell tartozni. Régen nem ismerték, hogy eszerint sorolják ide- vagy odatartozónak, jónak vagy rossznak az embereket. Szóval... már azt sem tudom, ki vagyok én ebben a zűrzavarban. Magyar vagy osztrák? Vagy más nációhoz tartozom szerteágazó őseim miatt? Mitől lesz magyar, aki magyar? Vagy osztrák, vagy bármi más?

Evelina: Nem tudok erre válaszolni, csak azt tudom, magyar vagyok, ha tótul hangzik is az a népdal.

Tibald: Talán ez lenne a válasz. Egyszerűen csak megélni, hogy ki vagyok, természetes módon, az ösztönök, zsigerek és érzelmek erejével. Ez szép. Úgy érzem, én kimaradtam ebből. És ha az ember nem biztos a saját helyében, csak sodródik a világban. Ezért nekem nem marad más, mint önzetlenül, magát, Evelina lelki unokámnak fogadva, tegyek valami jót, ami még kitelik tőlem. Felajánlom Maximilián utcai házamat, ahol függetlenül élhet.

Evelina: Nem is tudom, hogy köszönjem meg...

Tibald: Nem, nem, erre nincs szükség. Két dolgot azonban kérnék öntől. Kaulman úrral nem lesz szüksége érintkeznie, hacsak üzleti dolga nincs önnel. Házasságuk eddig úgyis csak névházasság volt. Sajnálja ön elveszteni Kaulman úr barátságát?

Evelina: Nem lehet elveszíteni valamit, ami nincs.

Tibald: A másik pedig: a jövőben egyetlen ember nem létezik az ön számára, s ez az ember Waldemár herceg.

Evelina: Gyűlölöm azt az embert! Utálom, irtózom tőle! Gusztustalan, erőszakos ajánlataival környékezett, alig tudtam megszabadulni a közeledésétől.

Tibald: A Kaulman-féle részvénytársaság konkurens köréhez tartozik, a haszon, a nyereség utáni lihegése ellenségekké tette őket – de nekem más, családomat érintő erkölcsi sérelmem van. De erről nem szeretnék beszélni. Angela vőlegényének szántam Sondershain herceget, akiről kiderült, hogy a csaló Waldemar, akit csak a haszonszerzés vezetett. De hagyjuk, hagyjuk ezt!

Nyolcadik kép

(Kaulman Félix és Spitzhase)

Félix: A Bondaváry-uradalom tehát már megvan. Most még a tízmillió beruházási tőke hiányzik.

Spitzhase: Azután egy vasút, mely Bondavárt összeköti a világpiaccal.

Félix: Okos ember maga, Spitzhase. Lássunk legelőször a tízmillió után.

Spitzhase: Kaulman úr részvénytársasága előtt most majd megnyílik az út a tőzsdére.

Félix: Ott pedig csak egy kis okosság, és... Igen ám, de a részvények bevezetése nem olyan egyszerű. Ahhoz részvények jegyzése szükséges, ahhoz pedig a cég anyagi nyereségének garantálása. Előbb a pénz, hogy azután a pénz részvénné váljon, majd ügyes manipulációval a részvények értéke egyre magasabbra tornássa magát; ügyes kis feladat, és akkor visszaváltoztatni pénzzé, lehetőség szerint értékálló pénzzé... ezüstté vagy arannyá.

Spitzhase: De hiszen ehhez a bűvészmutatványhoz ön ért, Kaulman úr!

Félix: Ej, ej, Spitzhase! Gondolja meg, mit beszél. Maga az én kenyere morzsáiból él – nem is rosszul.

Spitzhase: Bocsánat, főnök úr! Én az éleslátását kívántam dicsérni. Mert nem mindenki ért a bűvészkedéshez.

Félix *(nevetve)*: Bűvészmutatvány, tőzsdei spekuláció... Bizony, nehéz mesterség. Túl kell járni mások eszén. Pénz – papír – pénz: aki tőzsdézik, mindig a penge élén táncol. Csakhogy ügyes taktikával megfelelő támogatókat lehet találni, és akkor egyre szélesebb és biztosabb a penge éle.

Spitzhase: És nekem milyen feladatot szán ebben, Kaulman úr?

Félix: Előbb megszerzem az induló tőkét, majd annyi bondavári részvényt jegyeztetek, amennyit csak el lehet képzelni, maga meg a tőzsdeügynökök segítségével felhajtja a részvények árát. Maga sem szégyenkezhet, ha némi gazemberségről van szó.

Spitzhase: És honnan szerzi be az induláshoz szükséges pénzt?

Félix: Na, ez igen nagy kérdés. Az a baj, hogy ebben az országban kevés a tőke, kevés a megnyaralható pénz. Ez amolyan leült ország, elálmosodott ország, még nem ébredt rá, hogy ennek a kornak a legfőbb szava a kapitál, kapitál... tőke, tőke... vagyon, haszon... haszon, vagyon... és több, még több...

(Kaulman egészen elbódul bele)

Félix: Már apám is ismerte az egyik híres görög kereskedőt. Amikor Napóleon lezárta Európa nyugati felén a tengeri határokat, a görög kereskedők rajtunk keresztül találtak utat Nyugat-Európába. Megtelepedtek, Görögországból idehajtották őket valamiféle vallási ellenségeskedés is. A tőke nem szereti a társadalmi izgásgaságot. Biztonság kell, ha szükséges, erős akaratú hatalommal, hogy a pénz nyugodtan tudjon működni. Nos, ezeknek a görög kereskedőcsaládoknak pénzük van, sok pénzük. Sírnak persze, hogy felkopik az álluk, közben ott vannak a teli pénzes zsákok. Csak ki kell énekelni a szájukból, akarom mondani a zsákokból a pénzt!

(Kaulman a pénz „szagától” felvidulva anekdotázni kezd.)

Félix: Az egyik görög kereskedőnek a pesti Duna-parton négy lánya volt – és persze hatalmas vagyona. Egy szép napon beállított hozzá a magyar gróf azzal, hogy szeretné feleségül venni az egyik lányát. Mi tagadás, színésznői szépség volt. Erre az apa, egyáltalán nem megindulva az arisztokrata kéréstől, tört magyarsággal azt kérdezte: Mongya gvóf úr, mennyi a maga adóssága? Pedig szegény gróf egyszerűen csak beleszeretett a lányba. Ezért mondom én, hogy vigyázni kell a szerelemmel. Házasodjon az ember, de ne legyen szerelmes!

Spitzhase: De mi lesz az ellenzékkel, amely majd le akar taposni bennünket a részvénytőzsdén!

Félix: Ezt kell megakadályoznunk, elsősorban a maga ügyes taktikájával. A lényeg az: bármit teszünk, be tudjuk bizonyítani, hogy jogszerűen tesszük, ha erkölcstelen is. A lényeg a jogszerűség, így lehet a hatalommal cimborálni – az erkölcs meg mehet a szőnyeg alá. Szóval, Spitzhase, már látom a jövőt: a bécsi Kaulman-bankház előtt és a hitelintézet utcájában a katonaságnak kell majd kordont húznia, hogy a részvényjegyzésre tóduló tömeget valahogy féken lehessen tartani.

(Tőzsdei zűrzavaros kép, ebbe lép be Spitzhase, ő is kiabál az általános hangzavarban)

Spitzhase: Itt a bondavári részvény...

Egy hang: Hogy adja?

Spitzhase: Harminccal paritáson felül.

Egy hang: Hiszen az nagyon sok! Tegnap még csak húsz volt!

Spitzhase: Az tegnap volt. Ma harminc. Holnap harmincöt lesz. Az egész világ ezt vásárolja. Egy gazdag nábob Kelet-Indiából minden ezüstjét elhozta, hogy bondavári részvényt vegyen.

Jönnek a peruiak, brazíliaiak, mind ezüsttel fizetnek. Egy marokkói bej, egy orosz herceg, akinek ezüsbányája van, tízezer részvényt vásárolt... *(félre)* Ezek mindent elhisznek a munka nélküli haszon örületében.

Kilencedik kép

(Theudelinda grófnő és Angela grófnő.)

Theudelinda: Drága Angela, én már sokat éltem. Hallom, mi folyik a tőzsdén. A bondavári részvények már a csillagos égben vannak. Csakhogy minél magasabbra kapaszkodik valaki, annál nagyobb zuhan. Így van ez a részvényekkel is. Rossz előérzetem van... Tudom, tudom, te most az érzéseiddel viaskodsz. Beleszerettél abba az emberbe, és mivel tudtad, hogy nem szerezheted meg magadnak – az első eset életedben, hogy egy férfi nem hajlik meg a bájaid előtt –, hát elkezdted gyűlölni. Olyan mértékben, hogy kiprovokáltattad a párbajt, és Salista örgróffal meg akartad öletni... vagy legalább súlyosan megsebesíteni. A női indulat veszélyes, nagyon veszélyes. Nem lát, nem hall, csak rombol. Senki nem gondolta, hogy az a bányász a karddal és a pisztollyal is ilyen jól bánik. Örülj, hogy Salista túlélte. És drágaságom, romlik körülöttünk az éghajlat. A vagyon – ami még megmaradt – könnyen tovaszállhat. Már nem védi meg a régi nemesi birtokokat az ősiség törvénye. Új világ, új marakodás, ennek a kornak az új lovagjai egymás szájából tépik ki a koncot. És közben nem fiatalodsz te sem. Most olvastam az egyik írónál: a fiatalság olyan erény, amely napról napra fogyatkozik. Révbe kell érned – olyan révbe, amilyen adódik. A bányászt sem gondoltad komolyan, inkább csak a skalpja kellett, a diadal, hogy őt is a kiujjad köré csavartad. Én azt ajánlom neked ebben a recsegő-ropogó világban, hogy érd be az elérhető lehetőségekkel. Reális eséllyel Salista örgróf marad neked férjnek. Fogadd el, nem te leszel az első a világtörténelemben, aki a házasságot maradék üzleti vállalkozásnak tekinti. Azután majd, ha úgy adódik, diszkréten ki-kiruccanhatsz egy kis örömeért ide-oda. Ebben sem te leszel az első a világtörténelemben.

(Érkezik Berend Iván, búcsúzik a hölgyektől, Theudelinda stílust vált.)

Theudelinda: Milyen aggodalmakat álltunk ki ön miatt!

Berend: Aggodalmakat? Miattam? Nem szándékoztam okot adni erre.

Angela: Az okot talán nem is ön... Kínos félelmeken mentünk keresztül az elmúlt napokban. Ez a párbaj... elvégre ön tudós, hogyan értene a fegyverekhez.

Berend (*készerűen elneveti magát*): Tudós? Nem. Tudós itt Pesten sem lettem, de annál inkább valami másféle tudásra tettem szert néhány hónap alatt.

Theudelinda: Ennyi idő alatt megtanult pisztollyal löni és karddal hadakozni?

Berend (*mosolyog*): Nem. Egy másik idő tanított meg pisztollyal és karddal bánni – vagy inkább egy eszme. Szabadság – fellengzős szó, sőt, félelmetes. Errefelé talán még ma is csak suttogva, zárt ajtók és ablakok mögött merik kiejteni. Én nem félek beszélni róla. Ahogyan akkor sem féltem, huszár főhadnagyként. Azután a két nagyhatalom összeroppantott minket. Határmezsgyén élünk, ez volt a sorsunk, és ez vár ránk a jövő kritikus pontjain is. De nem szeretnék geopolitikai elemzésekbe bonyolódni. És megnyugtatom a hölgyeket, a továbbiakban nem teszem ki önöket semmiféle lelki tortúrának. Búcsúzni jöttem, holnap elutazom.

Közjáték

(Honvédtisztek a váci proklamáció napján. Némán tekintenek egymásra, de érződik körülükben a feszültség. Köztük van Berend Iván)

Egy honvédtiszt: Olvastad?

Berend: Természetesen.

Egy honvédtiszt: És?... Mit szólsz hozzá?

Berend: Ki kellett adnia.

Egy honvédtiszt: Nem értem.

Berend: Görgey proklamációja egyértelműen fogalmaz.

Egy honvédtiszt: De hiszen ez árulásra szólít fel. Aki úgy gondolja, menjen... hagyja el a honvédsereget.

Berend: Miért lenne árulás?

Egy honvédtiszt: Nem inkább össze kellene fogni legalább azokat, akik eddig kitartottak?

Berend: Akarata ellenére senkit nem lehet a haza mellé állítani.

Egy honvédtiszt: Ez katonaság. Itt nincs helye az egyéni akaratnak. Fegyelem van, parancs van. Görgey talán elbátortalanodott? Föl akarja adni az egészet?

Berend: Akkor nem ismered őt. Én a kezdetektől mellette vagyok, amikor a népfölkelőket irányította. A katonaságnál is több az érzés. Hová tartozol!

Egy honvédtiszt: De hát mi a szándéka? Mindenkitől azt hallottam, bátor, rendíthetetlen ember. Sőt, ha kell, nem ismer kíméletet. Mint Zichy Ödön ügyében sem.

Berend: Ő valóban elárulta...

Egy honvédtiszt: Kit árult el?

Berend: Látod, nem is olyan egyszerű válaszolni erre. A népét? De milyen népét? A nemzetet? De milyen nemzetet? Nép és nemzet – tudom, a nyavalygók fintorognak, idejétmúlt szavak, ők csak a revolúciót, a fölfordulást látják, ezért állnak át a császár oldalára. Lóellenző. Hová tartozol! Ezt kell meghatározni. Hová tartozik a lelked.

Egy honvédtiszt: Kinek az ellenében.

Berend: Tévedés. Nem mások ellenében, nem az osztrákok ellenében, nem a Habsburg-pártiak ellenében, hanem azok mellett kell elkötelezned magad, akikkel hajlandó vagy közösen álmodni.

Egy honvédtiszt: Zengzetes, nagyon szép – de hogyan határozod meg a magad helyét, amikor azok között, akikkel még ma itt, a Gombás-patak hídjánál meg kell küzdened, ott látod egykori katonatársaidat.

Berend: Ezért említetted a proklamációt? A szabad elvonulást?

Egy honvédtiszt: Talán ezért... Meg azért, mert nem értem Görgeit. Mit ér ezzel az örökös visszavonulással? Visszavonulni – egyre csak visszavonulni. Hová, meddig hátrálunk még?

(Megjelenik Görgey. Konok, zárt arc, kemény áll, koppanó szavak.)

Görgey: Ameddig a tömegeből nem lesz hadsereg.

Egy honvédtiszt: Tábornok úr, mi mindannyian katonák vagyunk.

Görgey: De még nem hadsereg.

Egy honvédtiszt: De hiszen tudunk bánni karddal, puskával, ágyúval.

Görgey: De a lelkek közül sokan még nem határozták el magukat.

Egy honvédtiszt: Hiszen éppen az ön proklamációja bizonytalanítja el őket. Aki akar, menjen.

Görgey: Engem az nem érdekel, ki megy el. A lánchídi átkeléskor is hetven tiszt lemaradt. Hát menjenek. Engem az érdekel, aki marad. De aki marad, azután már a feldunai hadtest katonája, tisztje – és nemcsak hadi ismereteivel, hanem a szívével. Berend, ugye, ön érti?

Berend: Igen, tábornok úr. Már nem csak önmagáért...

Görgey: Hanem azért, amit hazának, amit Magyarországnak neveznek. Aki nevet ezért, az hazudik. Legfőképpen magának hazudik. Ma karddal fogunk hadakozni a hídnál. Nem azt

várom el, hogy minden kardvágásnál hazát rikoltsanak, hanem hogy teljesítsék a kötelességüket. Amit egy katonától el lehet és én el is várok.

Egy honvédtiszt: Mi lenne az?

Görgey: Talán érthetőbb, ha azt mondom, mi nem az. Nem az a kegyetlenség, nem az az indulat, nem az a hősiekedés, de nem az a gyávaság, nem az az ellenség gyűlölete, nem az a meggondolatlan parancs, nem az a parancs kétségbe vonása. Hogy helyesen cselekedünk-e a nemzetért, azt úgysem mi, hanem majd utódaink döntenek el száz év múlva. Nekünk az a dolgunk, hogy ütőképes hadsereggé váljunk. Erőt mutassunk, irgalmas erőt – erőt ellenfeleinkkel szemben. Mert ez a háterszág. A többi a politikusok dolga. Nekik kell megegyezni. De csak akkor van rá esély, ha hátuk mögött tudják az erős sereget. Most a honvédség a haza!

(Kezdődik a közelharc a Gombás-híd birtoklásáért Vácott)

Berend *(karddal a kezében felismeri egykori katonatársát, hosszas pengeváltás következik):*

János! Pétery János!

Pétery: Berend Iván!

Berend: Hát nem tudunk mást mondani egymásnak?

Pétery: Megküzdünk.

(Viaskodás, éles pengeváltások után Pétery kezéből kirepül a kard, a híd korlátjának hátrál.)

Pétery: Te győztél! Mindig te voltál az erősebb. Végezz velem!

Berend *(előretartott karddal):* Menj!

(Pétery riadtan, mozdulatlanul áll)

Berend: Menj! János, nem érted, menj!

Pétery: Te győztél!

Berend: Ezt majd egyszer megbeszéljük, amikor véget ér – ha életben maradunk.

(Pétery alakja láthatatlanná válik, Berend kifordul a nézőtér felé.)

Berend: Ha nincs irgalom, nincs győzelem.

Kilencedik jelenet (folytatás)

(Berend még az emlékezés hatása alatt)

Angela: Tehát holnap elutazik?

Theudelinda: És hová?

Berend: Amit itt némelyek isten háza mögötti vidéknek neveznek. Én pedig a saját világomnak. Visszatérek Bonda-völgybe.

Angela: És mikor jön legközelebb?

Berend: Nem gondolom, hogy valaha is sor kerül erre.

Angela: De...

(Berend meghajlik, indulni készül)

Theudelinda: Hiányolni fogjuk. Utólag is köszönöm, amit értem tett annak idején. Ahogyan kimentett a Bondaváry-kastélyból. Magam aligha láttam volna át az ott folyó, ellenem irányuló mesterkedést, ahogyan azok a pénzemberek kitúrtak ősi lakhelyemről, hogy iparvidéket csináljanak ott.

(Távozik.)

Angela: Visszahívja valami... vagy inkább valaki?

Berend: Valami... a bánya, az ott élő emberek. Hogy valaki? Nem, ha volt is ennek valaha nyíló virága, azóta százszor elszáradt. Ugye, nevetségesnek tartja az ilyen lírai hangot?

Angela: Nem, nem...

Berend: Az emberi lélek már csak ilyen. Egyszer fázik, másszor lánggal ég. Néhány éve elhunyt költőnk írta ezt. Amikor már nem maradt más ellenállási lehetőség, ő ellenivott a diktatúrának és behalt. Én a föld alá megyek, a csákány erős kezét kíván, a fizikai erőfeszítés kioldja a fájdalmat, az indulatot. Ma nem tehetünk egyebet. Közben mások...

Angela: Mások?

Berend: Szomorú tapasztalatokra tettem szert Pesten. Egy részük már Bondaváron kezdődött. Értem én, persze, hogy értem, nálunk is végbe kell menni annak a folyamatnak, amely Európa nyugatibb részén már lassan befejeződik. És ezt az elnyomás sem tudja befolyásolni.

Angela: Nem értem...

Berend: Miért is értene a gazdaságpolitikához? Az egész földrészen már jó ideje – így nevezik – az eredeti tőkefelhalmozás idejét éljük. Új technikai lehetőségek, új termelési módok, és ehhez új gazdasági viszonyok kellenek. A vagyon fölhalmozása az ipari termelés megsokszorozásához. Ehhez persze tőke is kell. Sőt, elsősorban tőke. Régen is így volt, csakhogy mára megváltoztak az arányok. Előrelépett a bankok, a tőke uralma. A pénz már egyre inkább önmagát termeli újra.

Angela: De hát mi közünk lehet ehhez?

Berend: Éppen ez az! Nagyon is közel kerültünk hozzá. No, nem úgy, hogy befolyásolni tudnánk ennek a termelési és bankvilágnak a természetét, hanem azoknak az embereknek a magatartásán keresztül, akikkel naponta érintkezünk. Kapzsiság, haszonlesés, léhűtők, köpönyegforgatók tömege. Itt Pesten ezzel találkoztam. Soroljam...?

(Angela nem tud mit mondani, bizonytalan)

Berend: Itt van például az ön nagyapja, Tibald herceg. Valaha jószándékú ember, talán azt is mondhatom, egy táborban küzdöttünk közös eszményeinkért, de az eszmények mára lefoszlottak ... ha örökre megharagszik, akkor is kimondom, és ez nem csak a nagyapjára vonatkozik ... tudja, mit mondanak ma sokan az egykoriak közül? Életben maradni, ha kell, a részleges becsület árán is. Hát én nem!

(Berend már nem csak Angelának mondja a monológját.)

Berend: Részleges becsület... Olyan ez, mint a féligazság. Sokszor rosszabb a nyílt hazugságnál. Omladozik az ember erkölcsi tartása. Már nincsenek eszmények, elporladtak, helyébe valami ostoba szemlélet, a megalkuvás és a haszon lépett. Nagyapja – lehet, hogy nem is tudja – összeállt azzal a Kaulman Félixszel. Az a bankár egy...

Angela: Milyen gúnyos a hangja...

Berend: Elérkezik az idő, amikor nincs helye köntörfalazásnak. Mert ez megy, divat a gazemberség fölött szemet hunyni, vagy divat kényeskedő érzékenységgel lesöpörni az

őszinte szót: „milyen gúnyos a hangja”, vagy kioktatni a másikat: „ugyan már, magasabb szempontokról van szó, kis buta, mit értenél te a nagyok dolgából”.

Angela: Miért akar bántani?

Berend: Annak tartja? Olykor keményen ki kell mondani a dolgokat ebben az elmaszatólódó, hazug, álszent világban.

Angela: Nem bánom, folytassa, kibírom...

Berend: Kaulman pénzével elrabolt egy nőt. Pénzével, hamis hitegetésével. Az ön nagyapja, a bondavári herceg, aki lepaktált Kaulmannal, azt gondolta, a maga vagyonával kimentti a nőt a bankár kezeiből. Ezzel Kaulman azt érte el, hogy az idős ember, a fiatalság szépségétől megindultan aláírta a Bondaváry-uradalomról szóló szerződést. Ezzel a birtok immár a szerződés rafinált jogi nyelvét felhasználva átkerült a részvénytársaság kezébe. Azután már csak egy lépés kellett, hogy a vállalkozás európai méretűvé növekedjen. A néhány kilométernyi vasútvonal megépítése. Ahhoz pedig elegendő volt a felső – vagy még felsőbb – körökben az odacsorgatott pénz. Odacsorgatott? Korrupció, amire megint csak azt az elrabolt teremtetést használták fel. Közben egy másik befolyásos csoport – Waldemar herceg az egyik látható alakja, mert a tőkeemberek sunyi módon, láthatatlanul, felismerhetetlenül igyekeznek a háttérben maradni –, szóval egy másik pénzügyi-hatalmi csoport igyekszik tönkretenni, hogy azután hamm! – bekebelezhesse Bondavárt. Közben Waldemar a maga férfiéhségével alkudozik annak a szerencsétlen fiatal nőnek a bőrére.

Angela: De hiszen ez szörnyű!

Berend: Szörnyű? Igen, az. Miféle világ, amelyben két erő küzd egymással. Amint mondtam, egyik oldalon a pénz és a gazdaság egyre nagyobb uralma – kegyetlen uralomra törése –, a másik oldalon az ember erkölcsi élete. A haszonszerzés közben megromlik az ember lelke, ideológiákat alkot az erkölcstelenség igazolására. Törvényeket gyártat saját érdekeinek szolgálatában, majd álságosan felemeli a kezét: de hiszen törvényesen jár el! Hogy erkölcstelenség, már kit érdekel. Első a törvény, az erkölcsi meggyőződésről, ami pedig az ember legbensőbb természetéből fakad, már szó sem esik. Vagy ha valaki erre hivatkozik, kinevetik a kis butát.

Angela: Merő pesszimizmus...

Berend: Ez a legegyszerűbb. Ezzel le lehet söpörni mindent az asztalról. Belátom a műszaki-gazdasági fejlődés fontosságát, azt is, hogy megállíthatatlan folyamat, hiszen én is azért kísérletezem odahaza, hogy biztonságosabbá tegyem a termelést, hogy el tudjuk hárítani vagy legalábbis megfékezni a bányatüzet. Én nem a fejlődés ellen vagyok, hanem éppen fordítva. Csakhogy az én fölfogásom szerint a fejlődésnek az ember érdekét, fizikai-anyagi és lelki

jólétét kell szolgálnia. Nevessen ki ezért, ha akar. Ehelyett mit látunk? A termelés elhatalmasodása egyre több embert bérrabszolga sorba kényszerít, a bankok terpeszkedő uralma pedig a bérrabszolgákat adósrabszolgává teszi. A tőzsde meg – a legocsmányabb hazárdjáték; nem hoz létre értéket, hanem egyiktől elveszi a másik pénzét. A kapitális termelés marakodásának nyilvános színtere.

Angela: Engem is a bűnös emberek közé sorol?

Berend: Nem, szó sincs erről. Egyébként is, mindenki önmaga számol el saját lelkiismeretével. Mint például az ön rokonai, akik párbajra hívtak. Provokáltak... csak azt nem tudom, miért. És látja, itt van még egy vonulat. Sajnálom őket – Ödön grófit, Salistát –, mert nem ismerték még fel – talán nem is fogják –, hogy az a világ, amely következik, amelyről az imént néhány megjegyzést tettem, legfeljebb csak kihasználja őket, olyan módon, hogy rendíthetetlennek hitt ősi vagyonuk egyszer csak kicsúszik a lábuk alól. Mint a Bondaváry-uradalom, és átkerül a liberálkapitalista gazdaság kezébe. Tehát értse meg: miközben belátható, tehát elfogadható fejlődési – vagy nevezük változási – folyamatok az egyik oldalon, az ember romlása a másik oldalon. Hová fog ez vezetni? Ez nem az én világom, ez nem az a világ, amelyben én élni tudok. Más világhoz szoktam, más életfeltételei vannak léteimnek.

Angela *(utána szól, de hangja már nem éri el):* És ki fogja ott szeretni?

Tizedik kép

(Berend szénporosan, kimerülten áll a felrobbant tárna mélyén. Egy korábban lejátszódott jelenet elevenedik meg előtte. Bonda-völgyi otthonában látjuk, kísérletezés közben, éppen papírra veti mérési eredményeit. Kopognak.)

Berend: Igen!

Egy bányász: Jó napot, Berend úr!

Berend: Jó napot, Sándor.

Egy bányász: Hát tudja a nevemet?

Berend: Hogyne tudnám. Azt is megmondom, mióta dolgozik a bányában. Emlékszem, amikor megházasodott, és mint minden családos bányászomnak, maguknak is kiutaltam a faluban egy házat.

Egy bányász *(feszeng):* Igen, bizony... Régen volt... Azóta is ott élünk. A gyerekek felnőttek... Hálásak is vagyunk...

Berend: De nem ezért jött.

Egy bányász: Nem bizony.

Berend: Hát akkor? Mondja bátran. Vagy olyan félelmetes alaknak ismert meg?

Egy bányász (szabadkozik): Ugyan már! Hova gondol. Nem is lenne baj... csak hát...

Berend: Csak hát...?

Egy bányász: Az ember már csak olyan, ha lehet, jobban akar élni.

Berend: Emeljem meg a bérét? Akkor a többieknek is kellene. De nem engedi meg mostani helyzetünk. Különösen, hogy a részvénytársaság ide települt mellénk. Még a szárnyvasút építését is elintézték. S hogy tönkretegyen minket, nem a mi völgyünkön keresztül fektetik le a síneket, hanem inkább alagutat fúrtak, csakhogy kikerülhessenek. Mi meg továbbra is szekérral hordhatjuk le a szenet a harminc kilométerre lévő fővonalhoz.

Egy bányász: Éppen erről akarok beszélni...

Berend: Nocsak! Mondja bátran, Sándor. Nem fogom leharapni a fejét.

Egy bányász: Elszerződöm a részvénytársasághoz.

Berend (nem rendül meg): Hívták?

Egy bányász: Hívtak, én meg megyek. Többet ígérnek, az embernek meg élnie kell.

Berend: Tudja, Sándor, hányadik ember maga ezen a héten?

Egy bányász: Nem tudom, de hallom...

Berend: Mit hall?

Egy bányász: Hogy ez is, meg az is átszerződik. Hogy ott a jövő. Berend úr talán megérti. Mégiscsak munkások vagyunk, egyetlen vagyonunk az erőnk, hát ezzel kell gazdálkodnunk.

Berend: És ott gépek is vannak. Nem kell talicskázni, sínen tolják ki a csillével a szenet, azután csak egy billentés, és máris a vasúti vagonba ömlik. Nekem nincs pénzem erre, és egyre rosszabbul fog menni. No, de hagyjuk. Tudomásul veszem, Sándor, mint ahogyan a többiekét is. Ami munkabérrel tartozom, a hét végén megkapja. Nyugtassa meg a többieket, tőlem nem megy el senki kifizetetlenül.

Egy bányász: Köszönöm, Berend úr... de tudja, hogy én mindig...

Berend: Jól van, Sándor, menjen, nincs szükségem szabadkozásra. Azért sem hálálkodott senki, amikor a hazáért harcoltunk... vagy ha volt hála, hát a kényszersorozás, azután svarc-gelb egyenruhában, közkatonaként Itáliában kényszerhadakozni.

(A bányász el, majd belép Rauné)

Berend (ránéz): Nem is mondja...

Rauné: Honnan tudja?

Berend: Honnan tudom? Mit gondol, a jóhiszeműség butasággal jár együtt?

Rauné: Ön az érzelmeimre akar hatni.

Berend: Nem, szó sincs róla. Ha a bányászaim felmondanak, miért gondolnám, hogy ön marad? Ugyanolyan bémunkás tudattal él, mint azok. Nem kívánom megbántani, de ebben aligha különbözik tőlük.

Rauné: Önnek is be kell látnia, hogy az itteni termelési módon túllépett az idő. Nagyobb feladat, korszerűbb feltételek, nagyobb hatékonyság, nagyobb lehetőségek.

Berend: Hát utolér itt is, amiről Pesten azt gondoltam, hogy magam mögött hagyhatom?

(Robbanás hangja. Mindketten megdermednek. A hang irányába rohannak.)

Rauné: Mi történt?

Berend: Robbanás. Fölrobbant a tárnájuk.

(Berend a tárna mélyén. Egy halott fekszik a romok között, kezében kinyitott lámpa.)

Berend: Sújtólég. Szándékos robbantás. Hogyan jutott el idáig az emberi örültség, és okozta annyi ember halálát? Felismerhetetlenségig szétroncsolódott a teste.

(Valamit észrevesz, lehajol. A halott derekán egy kis fémtok.)

Berend *(fölemeli, kinyitja, megpillantja benne Evila képét):* Szafrán Péter!

(Megelevenedik egy múltbéli jelenet.)

Szafrán *(részezen):* Berend úr, jó ideje már, hogy elszerződtem a részvény... *(nehezen beszél) ... szóval... ahhoz a másik bányához.*

Berend *(meghökken a láttán, riasztó látni Szafrán visszafojtott, vad indulatát):* Te is itt hagytál engem.

Szafrán: Amikor elrabolták a menyasszonyomat, hamis ígérettel, pénzzel, akkor én megfogadtam, hogy soha többé nem lépem át a kocsma küszöbét...

Berend *(nyugtatja):* Igen, Péter, erős ember vagy. Nemcsak a karod, a lelked is izmos.

Szafrán: De most mégis... berúgtam.

Berend: Mi történt veled, Péter?

Szafrán: Fölvittek néhányunkat Bécsbe, a részvénytársaság nevében odaállítottak bennünket, hogy a nép kívánja a vasút megépítését.

Berend: Talán egy éve lehetett.

Szafrán (*dühösen*): Az nem számít. Parasztkitítés volt. Úgy álltunk ott, mint a barmok... És...

(Berend türelmesen vár)

Szafrán: És... akkor találkoztam egy fölcicomázott dámával. Tudja, Berend úr, ki volt az?!

Berend: Amikor Pesten voltam, sok mindent hallottam.

Szafrán (*kitör*): Evila. Akit most Evelinának hívnak. Evila nincs, Evila meghalt. Evelina, ez az ismeretlen nő a kezembe nyomott egy bankót. A nyomorult féregnek, nekem egy százforintos bankót. Ezzel fizetett ki. Hát én visszafizetem. Mindenkinek visszafizetek!

(Megszűnik a múlt-kép. Újra a romos tárnában.)

Berend: Ez a szerencsétlen ember feláldozta önmagát, hogy bosszút álljon mindenkin, aki őt megbántotta, meglopta, kinevette, kigúnyolta, lenézte, bolonddá tette, gazdagságával megszegényítette, pompájával ingerelte, egyszerű lelkét az orránál fogva vezette.

Egy bányász: Berend úr, ön itt? Miért segít nekünk, miért az ellenségének?

Berend: A bajban nincs ellenség, akkor csak az ember van.

Egy bányász: Át kell ütni a falat a keleti tárnába, azzal lehet a szellőzést biztosítani.

(Berend egy alkalmas eszközzel ledönti a szénréteget. Visszahőköl.)

Egy bányász: Berend úr, ég a keleti tárna!

Berend: Ez nem a robbanás miatt van. Emberi hanyagság. Fölhalmozták a kovaköves törmeléket, ahelyett, hogy kihordták volna, mert azzal kevesebb lett volna a napi kitermelt nyereség. Kisebb a haszon! A kovakő meg ekkora mennyiségben önmagától begyulladt.

(Megjelenik Rauné. Berend hozzá beszél.)

Berend: Az önök tárnái teli vannak tüzet élesztő szeméttel. Ezt a tárnatüzet senki nem oltja el. Égni fog, akár száz esztendeig.

Tizenegyedik kép

(Waldemár herceg dolgozószobája Párizsban. Félix érkezik)

Félix: Üdvözlöm, herceg úr!

Waldemár *(magabiztosan)*: Üdvözlöm, bankár úr. Vagy inkább nagyvállalkozónak, üzletembernek nevezzem? Kérem, foglaljon helyet.

Félix *(nem tudja, mit válaszoljon)*: Amikor meghallottam, hogy ideérkezett, siettem fölkeresni önt.

Waldemár: Ezen nem csodálkozom. Az ön helyében én is ezt tenném.

Félix: Nézze, herceg úr! Mi ellenségek vagyunk – remélem, csak voltunk.

Waldemár: Nem, kedves barátom, helytelenül fogalmazott, ne ilyen durván. Ellenfelek voltunk – remélem, csak voltunk.

Félix: Nehéz megtalálni a helyes kifejezést ebben a világban...

Waldemár: Azt akarja mondani, ebben a zűrzavaros világban.

Félix *(igyekszik a magabiztos tőzsdeguru szerepét játszani, közben némi önsajnálatot keltve maga iránt)*: Önnek igaza van. Valóban zűrzavaros világban élünk. Az ember már alig ismeri ki magát – különösen az üzleti életben.

Waldemár: És ezt éppen ön mondja. Valóban nem könnyű eligazodni korunk új eszméi és új törekvései között. Régebben – mondhatnám, az én időmben – elég volt a hercegi rangom és az ezzel járó anyagi örökség. Csakhogy... csakhogy mára megkoptak a régi dolgok, a régi címek, új ösztönök törtek felszínre – és ezt úgy nevezik: üzleti élet. Meg kellett tanulnom, és ön pontosan tudja, hogy ma már én is...

Félix *(némi alázattal igyekszik a következő szavak elébe menni)*: ... a tőzsde elismert szereplője. De mennyi izgalommal, bizonytalansággal jár a pénzcsinálás.

Waldemár: Látja, pénzt csinálni. Azután azon mindent megvenni: a mai napot és a holnapot is. Olyan korba jutottunk, kedves barátom, amikor az ember értékét a zsebébe gyömöszölt pénz összege határozza meg. Nem számít, hogyan szerezte, nem számít, milyen ember, ostoba, önző, fantáziátlan, nevetlen, stílustalan, ha pénz van a zsebében, minél hatalmasabb a vagyona, milyen erkölcstelen az élete, máris hajbókolnak előtte. Az új embertípus a pénzisten.

Félix: Ilyen rossz véleménnyel van azokról, akik egyszerűen csak szeretnének valamit elérni az életben.

Waldemár: Magamról is beszélek, amikor ezeket mondom. Én is beálltam ebbe a sorba, és romlok... romlunk mindannyian. De talán maradt még bennem a normális emberi érzésnek valami szikrája.

Félix: Én biztos vagyok ebben, herceg úr. Éppen ezért bátorkodom üdvözölni önt, most, hogy Párizsba érkezett. Mint tudja, engem már korábban ide kényszerített az üzleti élet.

Waldemár: Tudom... sok mindent tudok. Azt is, hogy ön... úgy mondjam, némi nehézségekkel küzd.

Félix: Nehézségekkel? Kétségtelenül nem vagyok könnyű helyzetben. Ezt bevallom önnek, régi üzleti ellenfelemnek, mert tisztában vagyok vele, hogy nem él vissza az őszinteséggel. Az üzleti életnek is megvan a maga erkölce...

Waldemár (*gúnyosan*): Erkölce? Talán erkölcstelenséget akart mondani. Ne szépítsem a dolgot, a hercegségből én is alább adtam, és mi tagadás, megtanultam az üzleti élet, a bankvilág, a tőzsde kardfogú tigris logikáját. És magam is – bevallom – kardfogakat növesztettem, mert felszínen akarok maradni. És mi tartja felszínen az embert? A pénz, az emeli fel, az szerez tiszteletet (ami persze, csak látszólagos, de ki törődik ezzel), a pénz szerez befolyást, hatalmat, és már minden üzletté válik.

Félix (*álságosan*): Szomorúvá tesz, ha már ön, a nemes férfiú ilyen borúlátón ítéli meg korunkat.

Waldemár: Néha azért valami csöppnyi érzés csak feltör az emberben... De nyilván nem ezért keresett fel.

Félix: Valóban. A becsületes üzletembernek ajánlással kívánok élni, amelyben közös érdekeink összetalálkozhatnak.

Waldemár: Ne kerteljünk. Bondavár ugyan messze van Párizstól, de a hírek mégis gyorsak. Különösen, ha olyan kellemetlen eseményekről szólnak...

Félix: Kellemetlen események? A tárnatüzet valóban nevezhetjük annak. De Bondavár csak egy kis szelet az üzleti élet hatalmas palettáján. Én azért jöttem, hogy egy nagyobb üzletet ajánljak önnek, sokkal nagyobbat holmi szénbányánál, és a közös üzlet – megengedem, ha barátokká nem is –, de szövetségessé tehet minket.

Waldemár: Ugyan mi lenne az ön ajánlata?

Félix (*átnyújt egy iratot*): Egy európai méretű kölcsönügyletről. Amellyel megakadályozhatjuk, hogy a pénzügyi befolyás – ezzel együtt a politikai befolyás – olyan erők kezébe kerüljenek, amelyektől mi távol kívánjuk tartani magunkat.

Waldemár (*miközben tanulmányozza az iratot*): Szóval ideológiai küzdelemmel kiszorítani a gazdasági hatalomból ezeket az új eszmefutárokat?

Félix: Így is fogalmazhatunk. Ezzel ártó eszmék elterjedésének is az útjába állhatunk.

Waldemár: Hát ez szép! Ártó eszmék. Nem vagyunk mi magunk is éppen elégségesek ehhez? A cinizmusunkból kovácsolunk erkölcsi tőkét?

(Továbbra is az iratot nézi, Félix türelmetlen)

Félix: Nos?

Waldemár: Drága barátom, nekem határozott válaszom van erre. Olvassa!

(Elővesz egy kis brosúrát, átnyújtja. Félix egyre inkább összezuhan.)

Félix *(dadogva)*: De hiszen...

Waldemár: Igen, kedves Félix. Ez a maga életrajza. Fel van tüntetve minden üzlete, amelyekkel port hintett a közönség szemébe, egészen a bondavári vállalatig, amelyben a tőkepezésektől hamis pénzügyi mérlegek és kitalált osztalék által tízmilliót vágott zsebre... Folytassam? És ha maga most ezzel az európai méretű kölcsönügylettel megjelenik a brüsszeli tőzsdén, én ezt a kis füzetkét nyilvánosságra hozom.

Félix: Uram, ha azt akarja ön, hogy szeme előtt haljak meg, célt ért.

Waldemár *(kacagva Félix vállára csap)*: Ugyan, kérem, ne komédiázzon nekem itt. Nem azért jött hozzám, hogy a szemem láttára főbe lője magát, hanem azért, hogy üzletet ajánljon nekem. Ön egy tönkrement szédelő, semmi több. De van még egy eladható értéke.

Félix: Mire gondol?

Waldemár: Alkudjunk meg arra a nőre. Őszinte leszek, hiszen ön egy döglött oroszlán, abba már minek belerúgni. Talán életem utolsó érzése, hogy belehabarodtam abba a nőbe. Férfiként már nem tudom megszerezni, hát megszerzem pénzzel. Egyszóval megveszem öntől. Mennyi az ára?

Félix: Ilyen nyersen, ilyen durván?

Waldemár: Igen, barátocskám, nekem még szükségem van erre a tiszta erkölcsű szépségre. Mint egy lepkegyűjtő, gyönyörködni akarok benne. És az én lepkehálóm a pénz, a pénz... Elég öreg vagyok már, ez az én utolsó luxusom ebben az életben... Nos, mennyi az ára?

Félix: Semmisítse meg ezt a füzetecskét, és ne tegye tönkre részvényeimet a tőzsdén.

Waldemár: Rendben, megállapodtunk. A részvényeit egyébként sem kell tönkre tenni, elértéktelenednek azok maguktól. A tűz ellátszik Európa minden tőzsdéjéig.

Félix (*kétségbeesett, sírás szélén álló ember benyomását kelti*): Végem van...Szóval megállapodtunk...

Waldemár: Ej, barátom, ne dörzsölje a szemét. Nem hiszem el, hogy sírni akarna.

(Félix nyújtja a kezét.)

Waldemár: Nincs miért kezét fognunk.

Tizenkettedik kép

(Színházi öltöző, egyben a színpad is látszik. Előadás előtti nyüzsgés, Evelina már jelmezben. Megjelenik Félix.)

Evila / Evelina: Mit keres itt? Nem tudja, hogy előadás előtt nem viselem el, ha zavarnak.

Félix: Beszélünk kell.

Evila / Evelina: Beszélünk? Ugyan miről beszélhet egy tárgy a tárgynak a gazdájával?

Félix: Miket mond?

Evila / Evelina: Én csak egy tárgy vagyok a maga szemében. Egy tárgy, akivel dicsekedni lehet, akit olykor pénznél nemesebb valutának tekint, akit fölhasználhat ocsmány üzleti céljaira.

Félix: Ugyan már, izgatott az előadás miatt. Én csak egy jó hírt szeretnék közölni.

Evila / Evelina: És éppen ebben a percben?

Félix: Igen, mert a nézőtérén itt van Waldemár herceg.

Evila / Evelina: Az a vén kujon, nálunk így mondták, a maga ellensége a tőzsdén! Kaulman környezetében megtanultam keménynek lenni, hogy ne romoljak el.

Félix: Kibékültünk... na jó, kiegyeztünk egymással. Kérem, most már a mi házunk barátjaként tekintsen rá.

Evila / Evelina (*kesernyésen nevet*): Maga mindig hazudott. Most is valami aljasság jár a fejében, látom az arcán.

Félix: Fájdalom, de el kell mondanom. Tibald herceget rokonai gyámság alá helyezték. A palota, az ékszerek, minden gazdagság, amely eddig körülvette, egyszeriben elszállt. Ezért ajánlom új barátomat, Waldemár herceget a figyelmébe, aki – nyilván tudja – régóta rokonszenvez önnel. Nincs kire támaszkodnia. A francia törvények szerint...

Evila / Evelina: ...tudom jól, a mi házasságunk érvénytelen. Hála istennek! Hát akkor, kedves Kaulman Félix, vége az émelyítő, szentimentális bohózatnak. Meghalt szerencsétlen öcsém, akiért ezt az embervásárt vállaltam. Vállaltam, de én a maga és a maga fajtájúak környezetében is megőriztem a tisztességemet. *(Lehúzza láthatóan drága cipőjét, Félix elé veti)* Tessék, ez még a magáé. Én pedig Dirmák Éva, független nő vagyok. Ember vagyok, érti, ember, akinek őszinte érzései és vágyai vannak, aki nem akar örökké kifényesített hazugságok között élni, hazugság, itt minden hazugság, aki még valami keveset megőrzött abból, amiért élni érdemes. És ez a kevés most, hogy szabad lettem, nagyon is sok.

(Végighúzza kezét az arcán, színpadi festése elmaszatólódik, cselekedete hasonlít a Gátszakadásban Kalmár Ilona hasonló cselekedetére, mezítlábasan egyszerre a félelmes szabadság képzetét kelti.)

Evila / Evelina: Nem tartozom senkinek, nem vagyok kiszolgáltatva senkinek. Ez pedig az én öltözöm, semmi keresnivalója itt. Takarodjon innen, soha többé ne lássam!

(Ezzel a hevülettel belép a színpadra, közben látjuk a nézőteret, Waldemár herceget, a közönséget, a felbérelt tapsolókat. Énekelni kezd, de rosszul intonál, remeg a hangja. Éneklés közben – minden félrecsúszott hanggal együtt – átalakul az egyénisége. Amikor befejezi, vadul szól a megrendelt taps, röpködnek a virágcsokrok, de oda se figyel rá, hanem eltűnik – valahol a színpad mélyén. Majd a színes színházi ováció lehull, mint egy leszakított lepel, körös-körül üres minden, Dirmák Éva egyedül marad.)

Evila / Evelina: Végre... végre... istenem, a szabadság finom érzete. Szabad vagyok, szabad vagyok! Énekesnő akartam lenni, de tudtam, csak letagadtam magam előtt, hogy nem elég hozzá a hangom. Mindig feszélyezett a meg nem érdemelt siker. De most ettől is megszabadultam. Felmondtak nekem. Semmi nem köt már a színházhoz sem. A szálak egyszeriben szétszakadtak, és amiről azt gondoltam, néha valóban azt gondoltam, hogy megtartó, fölemelő, megérdemelt szálak, kiderült, hogy hazugság. Itt minden hazugságra épül. És ha nincs elég hangom, azért én még magam vagyok! Magam vagyok! *(kacag; énekelni kezd, és most hamisítatlan, gyönyörű hangon szól – mégpedig kiművelt módon):* Mikor fésültelek, / ugye nem téptelek? / Mikor mosdattalak, / ugye nem szidtalak?

(Közben hazatér, addigi fényes lakosztályába. Ott találja Waldemár herceget.)

Evila / Evelina *(meglepődik, dühvel és kacérsággal kérdi):* Uram, mit keres ön itt?

Waldemár: Önre várok!

Evila / Evelina: Kinek az engedélyével jött ide?

Waldemár: Nem kértem én senkitől engedélyt.

Evila / Evelina: Milyen jogon tartózkodik a lakásomban?

Waldemár: A volt lakásában... Hitelezői utolérték Kaulman urat, minden vagyonát zár alá helyezték és elárverezik. Én az árverezésen vevőként vagyok itt. Ráadásul felmondtak önnek a színházban. Micsoda méltatlanság!

Evila / Evelina: Csak azért jött, hogy mindezt elmondja nekem?

Waldemár: Nem „csak” ezért. Fájdalom, de az ön eddigi életének vége. A bondavári tárna ég. A részvények nem látott mértékben zuhannak. A bécsi kormányban az államférfit, aki az ön bájainak a kedvéért hozzájárult a bondavári vasút állami finanszírozású megépítéséhez, korrupció vádjával megbuktatták az ellenfelei. Ráadásul saját párttársai, remélve, hogy ezzel talán megmenthetik a bőrüket az ingatag belpolitikai helyzetben. Így van ez, amióta világ a világ. A hatalomban lévők egymás hulláján gázolnak át. Tibald herceget gondnokság alá helyezték, a bécsi palotát, amelyben ön lakott, lefoglalták. Férje elszökött, menekülés közben halálos balesetet szenvedett. Egyszál maga maradt a világban. De én mindent megadhatok önnek, többet annál, mint amit elveszített. Kérem, gondolja meg. De nincs sok időm. Egy óra gondolkodási időt adok.

(Előveszi elegáns zsebóráját, átnyújtja Evelinának. Ő pedig azzal a mozdulattal az órát odavágja a falhoz, s minden addigi, megmaradt díszlet összeomlik.)

Tizenharmadik kép

(Berend elcsigázottan a több napi megfeszített munka után. A részvénytársaság bányája után visszatér a sajátjához. Várakozó bányászai fogadják, izgatottan, feszülten, némi ingerültséggel a bizonytalan jövő miatt: mi lesz velük? A robbanás és a tűz félelemmel töltötte el őket.)

Tömeg: Végre, hogy idejött! Mi lesz velünk? Mi lesz velünk? A mi tárnánk is felrobban és égni fog? Élnünk kell! Mi lesz velünk?!

Berend (*kiált, lassan áll helyre a rend, a tömeg elcsöndesül*): Emberek! Nyugalom.

Megértem a félelmüket, megértem az aggodásukat. Mi lesz velünk? Ebben a pillanatban én sem tudom megmondani, de egyvalamit tudok: ostobaság nem cselekedni semmit, ha valamit mégis megtehetünk. Most félnek a bányától, félnek lemenni a tárnába. Én pedig azt mondom, ez az egyetlen, amit megtehetünk. Lemenni a bányába, és akkor meglátjuk, mi a helyzet nálunk. Amiatt ne aggódjanak, hogy a másik bánya tüze hamar ideér. Legalább tíz év, vagy lehet, hogy húsz is kell hozzá. (*Tekintetét körbejárhatja az arcokon.*) Egyvalakire szükségem van, aki velem jön.

(Néma csönd a munkások között. Az asszonyok belekapaszkodnak a férjükbe.)

Berend: Nos?! Ki tart velem?

(Dermedt csönd. Berend odalép az egyik bányászhoz)

Berend: Pál, hány éve is dolgozol nálam?

Pál: Sok éve van annak, uram.

Berend: Tudom én azt, az elsők között voltál, amikor megnyitottuk a bányát. A gyermekeid már régen felnőttek.

Pál: Az unokáim is maguk keresik a kenyerüket.

Berend: Veszélyes helyre hívlak. Oda, ahol könnyen meg lehet halni.

Pál: Nem voltunk-e már többször olyan helyen?

Berend: Igen, de ez más. (*A tömegnek is mondja.*)

Eltűnt a föld alatti tó vize. Csak azt nem tudjuk, hová tűnt. Ránk nézve – és igen sok emberre, az egész vidékre nézve élet-halál kérdése ez. A robbanás földcsuszamlást idézhetett elő. A szénrétegek elmozdulhattak. Nem tudjuk. De azt igen, hogy ha olyan helyen záródtak el az üregek, akkor az egész tó vize a fejünk fölött van. És bármikor ránk szakadhat a tárnában. De lehet, hogy a földmozgás következtében az alsó üregbe ömlött át a víz. Meg kell tudnunk. Akár élünk, akár halunk, meg kell tudnunk, hol a víz, és mennyi szorult be a föld alatt. (*Odalép az öreg bányászhoz*) Nos, Pál?

Pál: Nem értem, mit akarsz ezzel, uram, de te biztosan tudod. És én... veled megyek.

Berend (*a tárna bejáratára mutat*): Vagy kijövünk, vagy nem. Úgy intézd el még a dolgaiddat. (*A bányászokhoz*) Én is megyek, rendelkezem. Ha odalent maradok, a bánya használható része és a vagyonom mind osztassék szét méltányosan maguk között, akik hűségesen

kitartottak mellettem. A ház, a kert, a szántóföld, amit kaptak, attól kezdve a maguké, azt senki el nem veheti.

(Berend elindul a házába, megírja végrendeletét. Észreveszi a frissen érkezett levelet. Megelevenedik a levél tartalma. Belényi Árpád jó megjelenésű, rokonszenves fiatalember.)

Belényi Árpád: Igen, uram, én írom ezt a levelet. Talán emlékszik még rám. Innen indultam gyerekkoromban, csak hogy az én kezembe nem csákányt adott a Jóisten, hanem fehér és fekete billentyűket. Amikor jó anyám észrevette, hogy érzésem van a zenéhez, elvitt egy tanárhoz, azután vittek tovább, tanultam és gyakoroltam, végül eljutottam Párizsig, ahonnan ezt a levelet írom. Megbecsülnek, elismerik a zongoratudásomat, oktatok és koncertezem, de mivel nem adtam el magam mindenféle könnyű produkcióba, nem gazdagodtam meg. Nem bánom, de nem is ezért írom ezt a levelet. Együtt gyerekeskedtem a faluban egy kislánnyal, úgy hívták, hogy Dirmák Éva. *(Berend ekkor érti meg.)* Nemrégiben itt, Párizsban találkoztunk. Megkeresett – helyesebben megkeresett a menedzsere, nevezzük így, bár inkább az a férfi, aki kitartja Évát –, itt Evelina művésznéven ismerik. Azt akarták, hogy tanítsam őt és a zongorakísérője legyek. Nem vállaltam el, hiába a gyerekkori emlékek, a hangja, bármennyire szép is, de amikor a rá osztott szerepekben föl kell lépnie, valahogy elveszíti a fényét, megbicsaklik a hang. Pedig amikor senki nem figyeli, gyönyörűen zeng, szinte a végzet asszonya erejével a mezzoszoprán.

(Berend érzelmei lüktetnek.)

Belényi: De nem azért írom a levelet, hogy erről beszámoljak. Sokkal inkább a tragikus esemény miatt. Evelina – vagyis Dirmák Éva, de ez inkább Evelina lázadása – végső lázadása volt, otthagya utolsó menedzserét, ismétlem, a menedzser szépítő kifejezés, szóval a kitartóját, valami nők körül szédelő herceget és öngyilkos lett. Dirmák Éva halt meg. A ruháját megtalálták a folyó partján, de a holttestét nem, hiába kutatták napokig. Én nem is tudom elképzelni, hogy erre szánta el magát, hiszen olyan egészséges lány volt, de lehet, hogy csak az emlékeim szépítenek. Fáj, amit érzek, nagyon fáj, és úgy gondoltam, az otthoniaknak – mert nekem még mindig az a vidék az otthonom – tudniuk kell erről.

(A levélnek vége, Belényi Árpád eltűnik, Berend megírja végrendeletét)

Berend (*monológja*): Milyen különös az ember természete. Vágyakozik... mindig vágyakozik valami után. Valami jobb, valami szebb után... szebbet, igazat, jobbat akarok – mert ez felel meg az emberi természetnek. El lehet fedni, el lehet fojtani, akár évekig, évtizedekig, talán egy egész életen át... Nem, nem, egy egész át nem lehet, mert ha korábban nem is, az utolsó pillanatban mindenkiben föléled a vágy az eszményi után. Nem tudjuk, mi az, csak érezzük, hogy valami más; a lélek fogékony rá, a lélek szükséglete, de azt sem tudjuk, milyen módon mutatja meg magát ez a vágy. Több annál, remény. Igen, az ember reménye, ami az élet kitárt szépségét és örömét nyújtja. Evila, Evelina, Dirmák Éva – nekem a te lényed, a hangod, mindaz, ami te vagy – ez közvetítette a reményt. Többet, mint amit önmagában egy nő testi nőiségével nyújtani képes. Ez az érzés nem hitegetés, hanem a lélek valóságos állapota. Hiszek a reményben, hiszem az eszményit. És akkor mondhatom: élni érdemes, nem volt hiábavaló semmi nehézség, baj, küzdelem, szenvedés, fájdalom – mert helyébe lép a vonzódás kimondhatatlan érzése. Aki nem hisz ebben, az hazudik. Leginkább magának hazudik és önmagát rombolja. Az emberben örökké él a remény, amiről talán nem is tud, azt sem tudja, hogyan ragadható meg, de ott van, elpusztíthatatlan sajátjaként, újra és újra megmutatja magát, talán csak pillanatokra, percekre, de ott van, benne él és minden rosszon átemeli az élet végtelen gyönyörűségébe.

Tizennegyedik kép

(Tőzsdei jelenet, kiabálás, licitálás, Waldemár herceg, a bondavári részvénytársaság ellenfele is ott van a sokadalomban.)

Waldemár: Bondavári részvényeket veszek, tíz százalékon.

Egy bankár: Tíz százalékon? Miféle mesterkedés ez? Amikor még harminc százalékon állnak.

Waldemár: Állnak? Ugyan már, zuhannak. Uram, az a bánya ég. Teljes pusztulásra van ítélve. Nincs annak már semmi értéke!

Egy bankár: Akkor miért akarja felvásárolni a részvényeket?

Waldemár: Mondhatnám, hogy ennyi emberbaráti segítséget nyújtok azoknak a részvényeseknek, akiket becsapott a konzorcium. Még mielőtt teljesen elértéktelenednek a papírok, és Bondavárt törlik a tőzsdéről. Akkor aztán – ne nevéssen ki – a részvényekkel kitörölhetik a ... no, nem is folytatom. Gondolom, ismerte Kaulman Félixet.

Egy bankár: Azt a spekulánst! Sötét gazember. Hogyne ismerném.

Waldemár: Már csak ismerte. Amikor rájött, micsoda szélhámosságot követett el, hogy az egész részvénytársaság csődbe ment, elmenekült – és ó, fájdalom, menekülés közben balesetet szenvedett és meghalt.

Egy bankár: És még miért ez a spekuláció?

Waldemár: Régi barátság fűz a Bondaváry családhoz.

Egy bankár: Nekem erről más információm van.

Waldemár: Ugyan már! Ha felül kósza híreknek. Mi, arisztokraták, még a mai világban is összetartunk, ebben a szörnyű világban, amikor holmi új erők ki akarják törni a nyakunkat.

Egy bankár: Ezt kikérem a magam és mások nevében.

Waldemár: Ugyan, uram! Maga legfeljebb egy pohár bort kérhet ki nekem a vendéglőben. Még mindig nem érti, hogy én vagyok nyeregben!

Egy bankár: De hiszen ez disznóság! Maga örült. Rengeteget veszt rajta, talán egymilliót is.

Waldemár: Megtehetem. Még nem tudtak teljesen kiforgatni ősi vagyonomból.

Egy bankár: De mit akar elérni?!

Waldemár: Ezt a maga fantáziájára bízom, barátom!

(A bankár a hírrel visszatér saját csoportjához. Azokhoz a részvényesekhez, akik veszteség árán is, de meg akarják menteni a bondavári részvényeiket.)

Egy bankár: Uraim, ezt hallottam.

Tömeg: Hazugság... Nem hagyjuk... Megkontrázzuk!... Micsoda disznóság...

Tönkre megyek!

Egy hang (újságot lobogtatva): Olvasták a lapokban? Helyszíni tudósítás Bondavárról.

Minden ég a föld alatt, a kutakból mérgező anyagok törnek elő. Ott már fű sem fog teremni többé! Olvassák csak, olvassák!

Másik hang: Hazugság! Tönkre akarnak tenni minket! A részvénytársaság él és élni fog!

Gazemberség!... Gazemberség!

Waldemár ügynöke: (átharsogja a tömeget): Waldemár herceg a hónap végén tíz forinton fogja adni a részvényeket! Már ötezer részvényre kötött fogadást.

Egy bankár: Az átkozott! De mit tehetünk uraim, ha ez így megy tovább, rövidesen tíz forint alá esünk, és valóban lekerülünk a tőzsdéről.

Tömeg: Akkor végképp elveszünk... Átkozott herceg... Vén csirkefogó... Gazember...

Tőkespekuláns!

(Közben távolról, de már hallótávolságon belül érkezik Berend és Pál)

Pál: Uram, a bányában nem értettem, miért kockáztattuk az életünket, de elfogadtam, amit mondott. Itt most feleannyit sem értek, mi folyik itt. Mi ez a rikácsolás, mi ez a rohangálás? Mit lengetnek az urak a kezükben?

Berend: Urak?... Addig boldog, amíg nem érti ezt a világot. Addig kiismerhetőnek látja, szépnek, ha bizony nehéz is. Ez itt az új világ bűnbarlangja. Ne vágyakozzon utána.

Pál: Nem értem. Istenuccse, nem értem.

Berend: Nézze, hogy lengetik a pénzt.

Pál: De hiszen azok csak papírok!

Berend: Látja, Pál, ezek az emberek itt a maga és a többi bányász munkájából ilyen papírlengetéssel csinálnak pénzt. Mi Bonda-völgyben kézbe vesszük a csákányt, annak a szénnek van értéke, amit kitermelünk. Itt meg csak a léhűtő rafináltság. Nyerészkedő kártyajáték a maga és a többi bányász bőrén. Bűnbarlang ez.

Pál: Akkor miért jöttünk ide, uram!

Berend: Mert csak itt tudom megmenteni a bondavári bányát és a gyártelepet.

Pál: Nem értem, újra, csak azt mondhatom, istenuccse nem értem.

Berend: Sokáig én sem értettem. De bele kellett tanulnom. A gonoszt a saját eszközével lehet legyőzni. Hallotta, hogy Waldemár herceg ötezer részvényt emlegetett. Ne gondolja, hogy azok a kezében vannak, és az ellene licitálók nem is kívánták azokat megkaparintani – játék az egész, de vérre menő játék. Mi az értelme, amit Waldemár ügynöke kikiabált? Ha a hónap utolsó napjáig a részvények értéke lemegy hat forintra, akkor a Waldemár ellen licitálók fizetik ki neki a húszezer forint különbözetet, ha felmegy négy forinttal, akkor ő fizet nekik ugyanannyit.

Pál: Istenuccse, továbbra sem értem.

Berend: Nem is kell, Pál. Egy ultiparti sokkal tisztességesebb játék ennél a Bonda-völgyi kocsmában. De most figyeljen! Én is felfogadtam egy ügynököt, aki mindjárt telekürtöli ezt a bűnbarlangot.

Pál: De mivel, uram?

Berend: Maga segített nekem lejutni a bánya mélyére a víz után. És maga segített nekem, amikor – ahogyan mondta – azokat a lötyöket öntögettem egy álló héten át ide-oda. És hogy megijedt, amikor a kemencében magától kialudt a tűz.

Pál: Jaj, istenem, ne is mondja. Az valami ördögi praktika lehetett. Féltem is, csak úgy reszketett a lábam.

Berend: Pedig csak arról van szó, hogy megtaláltam azt az anyagot, amit összevegytünk a föld alatt magával megtalált vízzel, és szivattyúk segítségével megfelelő mennyiségben elárasztjuk vele az égő tárnát. És az már nem víz lesz, hanem olyan anyag, amely elvonja az oxigént. A tűz pedig magától kialszik.

Pál: Újra csak azt mondom, uram, istenuccse nem értem.

Berend: Nem is kell, mindenkinek megvan a maga dolga. Az enyém most ez. Figyeljen!

Ügynök: Ötszáz bondavárit veszek, névértéken!

Tömeg (*Waldemár környezetéből*): Mi az, megőrült valaki? ... Miféle tréfa ez? ... Már a tőzsdén is elharapóznak a szélhámósok?

(A bondavári részvényesek körében örömdítések)

Waldemár (*odainti saját ügynökét*): Ki az? Nézze meg, miféle alak nevében kiabál az ott!

Waldemár ügynöke (*visszajön*): Egy igénytelen külsejű falusi ember.

Waldemár: Ez valami elmebeteg lehet, aki beszabadult ide. Kérdezze meg tőle, kicsoda?

Waldemár ügynöke (*visszajön*): Azt mondja, százezer forint a neve.

Ügynök: Ki ad ötszáz bondavári részvényt névértéken?

(A tömegben egymás hegyén-hátán tolakodnak a Berend mellett álló ügynökhöz a tőzsdeguruk.)

Waldemár (*utat tör magának Berendhez*): Uram! Szabad tudnom a nevét?

Berend: Berend Iván vagyok.

Waldemár (*gúnyosan*): Hallottam hírét, mindenfélét, jót és rosszat egyaránt. De ez most nem érdekes. Beszéljünk okosan. Névértéken vásárol értéktelen részvényeket. Ezzel felborította a tisztességes tőzsdei üzletmenetet.

Berend: Nem én borítom fel. Hogy mennyire tisztességes az üzletmenet, arról inkább ne beszéljünk. Azért veszem őket, mert ennyit érnek.

Waldemár: De hiszen ég a tárna. Az egész vidéknek vége!

Berend: Csakhogy én két hét alatt eloltom a bányatüzet.

Tömeg (*a hallottak hatására óriási zivaj*): Hallották! Itt van az az ember, aki eloltja a tüzet és helyreállítja a bányatelepet!

Waldemár: Nevetséges! Becsapja ezeket a jóhiszemű embereket. De én tudom, hogy ez csak valami mesterkedés, amellyel nekem akar ártani.

Berend: Uram, én nem ártani jöttem. Tudom, hogy tönkre akarja tenni a részvénytársaságot. Ez a maga ügye. Ne kívánja, hogy mindazt, amit önnel kapcsolatban hallottam – és meggyőződtem róla, hogy nem holmi mendemondák – felemlítsem.

Waldemár: Nézze, maga ezzel a bejelentésével egymilliót kirántott a zsebemből. Láttam én már máskor is egymilliót elveszni. Elvégre üzletemberek vagyunk.

Berend: Nem uram, én bányatulajdonos vagyok, éppen az égő tárna szomszédságában.

Waldemár: Ajánlok egy üzletet. Ha két héten belül közhírré teszi, hogy mégsem képes eloltani a tüzet, akkor én átadok kerek egymilliót.

Berend: Nagyon jól tudom, hogy a tőzsdén bármit a másik fejéhez lehet vágni, minden következmény nélkül. A tőzsdeélet ott kezdődik, ahol a tisztesség véget ér. Nyugodtan meg lehet kérdezni: mennyiért adod a becsületedet? És bárkit föl lehet bérelni: gyerünk, raboljunk ki valakit. Itt, ha leköpi a másikat, mintha semmi sem történe, elfordul, letörli, és ha az érdeke úgy kívánja, néhány perc múlva már megelégedett üzlettársak lesznek.

Waldemár: Én mindenesetre fenntartom az ajánlatomat, megtoldva azzal: ha sikerül eloltani a tárnát, kap hatszázezer forintot, ha nem sikerül, kap egymilliót.

Tömeg (*a részvénytársaság tagjai*): Elég, herceg úr! Hagyjon békét a mi emberünknek. Fejezze be sötét üzelmét! Ismerjük magát! Szét akarja rombolni a Bondaváry-birtokot. Tudunk a gyalázatos nőügyeiről is.

Spitzhase (*eddig is a bondaváriak csoportjában tartózkodott*): Berend úr, úgy határoztunk, hogy megbízunk önben, és támogatására hárman önnel utazunk Bondavárra.

Berend (*félre*): Ismerem én az ilyen kegyes felajánlást. Gondviselő őrizet alá akarnak vonni, hogy ne tehessek semmit, ami sértené az érdekeiket. Érdekeiket? A remélt hasznukat.

(*Spitzhasénak*) Ha akarnak, hát jöjjenek! Jöjjenek csak. Végre beleszagozhatnak a szénporba.

(*Berend elindul Pállal*)

Pál: Hát uram, ennél még a pokol is biztatóbb. Lehet, hogy a Jóisten előre látta, milyen poklot tud az ember csinálni magának, és megkegyelmezett neki, hogy az ő poklában azért mégse legyen olyan rossz, mint itt.

Berend (*ironikusan mondja, nevet*): Új kor – új eszméi. A felvilágosult ember belebolondult a maga istenségébe. Ezért viselkedik úgy, mint a veszett kutya.

Pál: És mit kezd ezzel a három jómadárral?

Berend: Majd leviszem őket a bányába, lássanak valamit az életből.

Tizenötödik kép

(Berend fáradtan, de mégis kiegyensúlyozottan. Spitzhase győzködi.)

Spitzhase: Berend úr, el kell vállalnia!

Berend: Nem tudom...

Spitzhase: Miért ez az aggodalmaskodás. Mindenki elismeri a munkáját. Munkáját? Amire más aligha lett volna képes. Megmentette Bondavárt, megmentette a részvénytársaságot.

Berend: Ne túlozzon. Olvasom az újságokat, bombasztikus beszámolók a bányatűz elfojtásáról. A fele sem igaz. Mese a nagy része. Korunk meséje a népbutítás. A mesében mindig van valami szép, valami jó. Ezek az újkori mesék azonban manipulálni akarnak. Földhözragadt pénz- és vagyonéhség, haszonlesés szüli őket. De hagyjuk ezt...

Spitzhase: Félreérti. A részvénytársaság részéről a józan megfontolás diktálja, amikor önt kéri föl a vezetésére. A szakmai és gazdasági érdek egyaránt ezt igényli. Ön kiváló bányászati szakember, és saját tárnájával bebizonyította gazdasági érzékét is. Nem értem az ellenkezését. Talán valami rossznak tekinti a részvénytársaságot?

Berend: Szó sincs róla. Belátom, nagyon is belátom, amit mostanában a haladás szükségességének neveznek. A harci küzdelem után, az ősiség eltörlését követően, amely gúzsba kötötte a tulajdont, az országnak valóban ki kell használnia az értékeit. Ne gondolja, hogy én – megint csak egy mai szófordulattal élve – haladásellenes lennék. Azt is tudom, mi a küzdelem. Nem is olyan régen karddal, puskával, most gazdasági erővel. Már így is lemaradtunk a nyugat-európai országoktól. Csakhogy a mi helyzetünk más. Nekünk ebben a más helyzetben, más világok és más kultúrák között kell boldogulnunk. És mi lenne a cél? Emiatt ébred bennem némi kétség. Képesek vagyunk-e a nemzeti erősödésért dolgozni – ne nevéssen ki: a köz javára – vagy amit mi itt termelünk, ugyanúgy pénzmarakodásra használják fel a haszonlesők, mint ahogyan a tőzsdén láttam?

Spitzhase: Értem, ön valami nemesebbet...

Berend: Nemesebbet? Túlságosan fellengzősen hangzik, a mai világban kinevetik az ilyesmit. Maradjunk annyiban, hogy ésszerűen, okosan, a tisztességet szem előtt tartva...

Spitzhase: Ön mégiscsak idealista.

Berend: Nem, barátom, realista vagyok. Éppen emiatt nem döntöttem még, hogy vállalom-e a fölkérést a részvénytársaság vezetésére. Vajon mivel jár ez? Mennyiben kell föladnom saját elveimet, miközben be kell látnom és el kell fogadnom a mai idők követelményeit, tudva, hogy ez miféle kísérőjelenségekkel jár. Ez a dilemmám lényege.

Spitzhase: Milyen kísérőjelenségekre gondol?

Berend: Semmi rendkívüli, csak arra, amit az ember már évezredek óta újra és újra hangzatosan elcsépel, azután nem tartja magát hozzá. Ne nevéssen ki. A közösség javát hajtogatja, közben az egyéni – ez még nem lenne baj, de önző érdekét érvényesíti. Az ember pedig, akit egyre inkább tömegnek neveznek, mindinkább termelőeszközzé – érti, Spitzhase, eszközzé válik. És én megkérdem magamtól, vajon ebben a most kibontakozó gazdasági rendben van-e helye a magamfajta embernek? És ebben a politikai helyzetben? Ugyan kinek a javára cselekszünk? Nem selejtezett le engem már az idő?... De hagyjuk, túl sok az okoskodás. A tett halála az okoskodás. Valószínűleg nem ismeri ezt a mondást, nemrégiben jelent meg egyik nagyszerű költőnkől. Mennyire igaza van.

Spitzhase: Akkor hát...?

Berend: Lehet, hogy ezen kell túltennem magamat. Előre szeretném döntésem helyességének – erkölcsi helyességének – valamiféle biztosítékát látni. De ez képtelenség. Döntenem kell. Rendben van, Spitzhase: belevágunk, elfogadom.

Tizenhatodik kép

(A távolból énekhang, Evila közelít)

Evila / Evelina: Mikor fészültelek...

Berend: Mi ez a hang? Micsoda butaság? Egy régi hang... és ennyire megvisel. Azt hittem, az idő már régen kikoptatta belőlem az érzést. Ó, miért kellett ezt meghallanom.

(Körülnéz, keresi a hang eredetét, megjelenik Evila)

Berend *(előbb nem hiszi, majd fölismeri):* Evelina...

Evila / Evelina: Nem Evelina, hanem Evila.

Berend: Hát ön itt?!

Evila / Evelina: Visszajöttem...

Berend *(zavartan):* Hogyhogy visszajött?

Evila / Evelina: Nincs ebben semmi különös. Legfeljebb romantikusan hangzik.

Berend *(megismétli):* Romantikusan hangzik...?

Evila / Evelina: Akkor már el se hiszi? Pedig olyan egyszerű.

Berend: Persze, miért ne. Csakhogy ilyen hirtelen...

Evila / Evelina: Már hónapok óta itt dolgozom – visszajöttem a bányához.

Berend: És én miért nem tudtam erről eddig? Hogy maga él!

Evila / Evelina: Más dolga volt, minthogy velem foglalkozzon. Az pedig, hogy meghaltam... Belátom, buta, szinte gyerekes ötlet volt, amikor az öngyilkosság látszatát keltettem, de csak így tudtam nyom nélkül megszabadulni onnan.

Berend: De hogyan? Miért?

Evila / Evelina: Még kérdezi? Hiszen nyomon követte a sorsomat.

Berend: Igen, hallottam ezt-azt... Sokfélét.

Evila / Evelina: Nyilván sokféle rosszat. A kitarított, porból fölemelt nagyvilági nő.

Berend: Nem is tudom...

Evila / Evelina: Mondja ki nyugodtan, itt a faluban az ilyenre azt mondják, kurva. Ugye engem is annak tart?

Berend: Ó... nem... nem is tudom, igazán...

Evila / Evelina: Nyugodtan a szemembe mondhatja. Úgyis az számít, én mit érzek a szívemben.

Berend: Tiszta.

Evila / Evelina: Most hazudik. Semmi értelme a színjátéknak.

Berend: Elindult egyszer világot látni...

Evila / Evelina: Buta voltam, naiv. Azt hittem, a világ másutt is olyan egyszerű, mint itt. Jól bele is buktam.

Berend: Ne, ne mondja ezt...

Evila / Evelina: Miért ne? Egy idő után kezdtem azt hinni, hogy valóban az vagyok, akinek elhitettek engem. Tehetséges, sikeres énekesnő, fény, luxus... A végén rá kellett jönnöm, az én hangom csak itt szól tisztán. Abban reménykedtem, hogy megmenthetem a testvéretem. Ezért mentem bele mindenbe. És visszaéltek a jóhiszeműségemmel... Nyugodtan mondja azt, a kurva most mentegeti magát.

Berend: Nem, ez eszembe se jutott. Csak...

Evila / Evelina: Csak?

Berend: Csak olyan hirtelen... nem tudok mit kezdeni magammal. Az érzésemmel.

Evila / Evelina: Ne csapja be magát. Talán a váratlan találkozás hívja elő hamis érzését.

Berend: Nyilván tudta, hogy régen sem voltam közömbös maga iránt.

Evila / Evelina: Egy nő – még ha egy ilyen kis faluban nő is fel – megérzi, ha úgy néznek rá. De maga talán azért, mert nem ismert meg más nőt a világban.

Berend: Megismertem...

Evila / Evelina: Hallottam róla. Tudja, hogy az a nő, Angela szándékosan provokáltatta magát a férfiakkal. Azt talán nem kívánta, hogy megöljék párbajban, de megszégyenítve el akarta üldözni magától. És tudja, hogy miért?

Berend: Nem, nemigen foglalkoztam ezzel...

Evila / Evelina: Mert nem tudta az ujja köré csavarni, és ez sértette a hiúságát.

Berend: Azóta már itt fekszik a családi sírboltban. Egy buta balesetben halt meg, lángra kapott a ruhája.

Evila / Evelina: Nem, ezt nem tudtam. Ó, a szerencsétlen.

Berend (*eltereli a szót*): Szóval itt dolgozik...

Evila / Evelina: Igen, nem esik nehezemre, bár kezdetben éreztem, hogy elszoktam a kétkezi munkától.

Berend: De visszatért...

Evila / Evelina: Azt akarja mondani, a gyökerekhez. Lehet, hogy így van, de kimondva annyira üres szólam.

Berend: Mégiscsak...

Evila / Evelina: Mondjuk úgy, hogy az ember keresi a helyét, ahol nem kell ügyelnie arra, hogyan lép, hogyan tartja a kezét – egyszóval, ahol természetesen élhet.

Berend: Igen, ahol a maga természete szerint élhet.

Evila / Evelina: Na, látja, ilyen egyszerű az egész.

Berend: Egyszerű... megtalálta a szót... Evila, tudunk mi kezdeni egymással valamit?

Evila / Evelina: Hiába egy a falu, mégis mások a mi világaink.

Berend: És? És ha így van? Át lehet lépni! Van, amikor át lehet lépni.

Evila / Evelina: Úgy járhatunk – akár maga, akár én –, mint a mélytengeri halak. De maga ezt jobban tudja nálam. Amikor a tengerfenékről a halak a földrengés hullámai elől hirtelen magasabb rétegekbe menekülnek, hogymentsék az életüket, a hirtelen légnyomásváltás szétveti a testüket.

Berend: Maga már megjárta a menekülést magasabb rétegekbe, ha azt a világot magasabb rétegnek lehet nevezni. És sértetlenül kikerült belőle.

Evila / Evelina: Sértetlenül? Azt gondolja?

Berend: A tisztességét nem adta.

Evila / Evelina: Miből gondolja?

Berend: Látom az arcán, a tekintetén. Az nem hazudik.

Evila / Evelina: Nem volt könnyű...

Berend: Tudunk mi kezdeni egymással valamit?

Evila / Evelina: Illúziót kerget. Hirtelen felindulás...

Berend: Nem gondolom...

Evila / Evelina: Mit tudnék én adni a maga életéhez?

Berend: Ezt nem kell megkérdeznie.

Evila / Evelina: Higgye el... jobb lesz így mindkettőnknek, mintha egymásra öntenék az életünket.

Berend: Nem akarom!

(Evila némán áll.)

Berend: Nem engedem!

Evila / Evelina (ének): Egy ének. Csak egy ének, amit érez. Ígérem, soha többé...

(Berend megragadja kétoldalról a karját.)

Berend: Evila, ne butáskodjon. Nem vagyunk már gyerekek... Próbáljunk meg felnőttként beszélni... Tudom... nem, érzem, hogy maga is... Hogy honnan? Mert most, hogy itt van, itt van a közelemben, velem van, igen, szeret, velem van és én ettől szabadnak érzem magam.

Evila / Evelina: Csak semmi túlzás az érzelmekben. Olyanok azok, mint a láng.

Fellobbannak, azután gyorsan elhamvadnak.

Berend: De ott marad a parázs. Én ezt a parazsat találtam meg.

Evila / Evelina: Parázs... hosszan izzik, még a hamu alatt is...

(Evila indulna, nem tudja, mit tegyen.)

Berend: Evila, ugye, lehet még!

(Evila visszafordul)

Berend: Fenébe ezzel a színjátékkal! Evila, ugye, lehet még! Én akarom magát!

(Evila nem válaszol, gesztusai fenntartásosak, szépek, a kép kimerevedik, és azt sugallja: lehet még. Ez a lecsupaszítás, az egyszerűség adja meg a zárókép érzelmi telítettségét.)

Vége